

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

Afgangsprøverne og Aarsprøven

i

Frederiksborg lærde Skole 1871.

Af

C. Berg,
Skolens Rektor.

Indhold:

- I. Vor ABC's Historie.
- II. Skoleefterretninger.

Frederiksborg.

Trykt i Chr. Hansons Officin.

1871.

A.

V o r **A B C**'s H i s t o r i e.

Første Stykke.

I.

Tale og Skrift.

I et tidligere udgivet lille Skrift har jeg søgt at antyde de forskellige Maader, hvorpaa de mere bekendte Folkeætters mundtlige Meddelelsesmidler ere indrettede. Hvor overordentlig afvigende end Sprogene vise sig at være, synes de dog alle at have maattet begynde paa samme Maade. Der opstilles tre store Sproggrupper; til den første og mest primitive henføres saadanne Sprog, hvor hvert Ord kun har een Form, eller som kun bestaa af uforanderlige Elementer, saaat ethvert Ord (Rodord) kan være Substantiv, Adjektiv, Verbum: «god», «godt», «Godhed» o. s. v. udtrykkes ved samme uforandrede Lyd; nogen grammatisk Bøjning kan der ikke være Tale om. Skal noget dertil svarende udtrykkes, sker det ved Ordets Stilling i Sætningen, idet dettes Plads indeholder en bestemt Angivelse af, hvorledes det skal opfattes og gjengives som Sætningsdel i et Bøjningssprog f. Ex. i vort, skjønt det vel undertiden ogsaa sker, at et andet selvstændigt Ord stilles ved Siden af det første til Betegnelse af et saadant Forhold. Saadanne Sprog, der ere blevne staaende paa det Trin, at de hjælpe sig med uforandrede Rodord, benævnes Eenstavelsessprog, fordi Ordene i Reglen kun bestaa af een Stavelse, eller Rodsprog, fordi Ord og Rod falde sammen, eller isolerende Sprog, da Ordene ikke indgaa nogen Lydene forandrende Forbindelse («Manden er god», «den gode Mand», «Mandens Godhed» o. s. v. udtrykkes uden Indvirkning paa Formen af «god» og «Mand»). Naar derimod bestemte Ord, der for største Delen tidligere have været selvstændige Betydningsord, blive anvendte til at an-

give grammatiske Forhold, idet de enten stilles selvstændige ved Siden af det Ord, der er Hovedbegrebet, eller forbindes løst dermed som Suffix, Præfix eller undertiden Infix, fremkommer den anden Sproggruppe, som man, fordi den nærmere bestemmende Rod er føjet saaledes sammen med Hovedbegrebet, at begge sædvanlig hver for sig ere kjendelige, har kaldt agglutinerende, idet det ene Ord mere har klæbet sig til, end er sammensmeltet med det andet. Paa dette Trin ere de fleste af Jordens Sprog blevne staaende. Om Slægtskab mellem dem kan der i Almindelighed egentlig ikke tales, men de ere kun regnede sammen under een Gruppe, fordi deres Dannelsesprincip er det samme, medens de i Udviklingen staa overmaade fjernede fra hverandre, idet nogle staa tredie Gruppe meget nær. I første Slags have vi enkeltstaaende Eenheder, men Sprogene mangle Midler til ved Forandringer med selve Ordet at angive de forskjellige grammatiske Forhold, hvori det skulde ses; i den anden Gruppe betegnes vel disse Forhold ved Sproglegemer, men Hovedbegrebet og dets Forholdsord ere saa løst forbundne, at Toheden eller Flerheden skinner igjennem, den organiske Eenhed mangler. I den tredie Gruppe er Forholdsangivelsen, Ordet, der angiver den grammatiske Form, smeltet sammen med Hovedbegrebet til een uopløselig Eenhed. Den demonstrative Rod eller Formroden er voxet saaledes sammen med den prædikative Rod eller Stofordet, at begge næsten ikke lade sig adskille eller adskilte kunne bestaa som særskilte Ord i Sproget. Denne tredie Gruppe indeholder Bøjningssprogene. Bøjning er Rodens regelmæssige Forandring forat udtrykke de forskjellige grammatiske Forhold. De to første Trin i Sprogudviklingen tør vi maaske sige, skjønt vi ikke historisk kunne eftervise det, maa ethvert Sprog have tilbagelagt forat kunne blive det ypperste Middel til Tankens Meddelelse, forat blive et Flexionssprog.

Uden at inklade mig paa det vanskelige Spørgsmaal,

hvorledes Menneskene fra Begyndelsen af dannede sig de Lyde, hvorved de opnaaede gjensidig Forstaaelse mellem hinanden, udtaler jeg blot den anerkjendte Lære, at Ønsket om at forstaa og blive forstaaet af hinanden var den Bevæggrund, der ligefrem virkede til at fremkalde Sproget. Dette, Sproget, er paa alle dets Trin af Udvikling en social Indstiftelse. Hverken vil det i Ensomhed levende Menneske danne sig et Sprog, heller ikke kan det talende Menneske, naar han bringes i Ensomhed, udvikle eller blot bevare det, han har. Sprog og Samfund ere uadskillelige; uden Samfund — taget i den videste Betydning — intet Sprog, og uden Sprog intet Samfund. Det maaløse Menneske, bemærker Whitney¹⁾, er et Væsen med uudviklede Evner; han har inden i sig Spiren til alt stort og godt, men Spirer, som kun Sproget kan bringe til at bære Frugt. Vor Overlegenhed blandt Jordens Skabninger have vi erhvervet ved Hjælp af Sproget, den er Produktet af en langsom fremadskridende Samling og Overlevering. Skulde enhver Generation begynde forfra og opdrage sig selv, maatte alle Kræfter blive opbrugte til at gjøre det første Skridt. Men Sproget sætter netop enhver Slægtfølge istand til baade at optage i sig det Forraad af Erfaring og Indsigt, som de foregaaende have tilkæmpet sig, og at overlevere til sine Efterkommere den forøgede Rigdom, som den selv har tilarbejdet sig. Ethvert menneskeligt Individ begynder sin Livsbane som Arving til Fortidens samlede Skatte. Held det Individ, som er Arving til et begavet Folks aandelige Rigdomme. Det var derfor, at Platon sagde, at han takkede Guderne, fordi han var født som Hellener og ikke som Barbar, at han var født i Athen, Visdommens Sæde, og at han var traadt ind i Livet paa den Tid, da han kunde tage Arv efter Sokrates. —

Ved nogle faa Aars Undervisning optager Skoledrengen nu, hvad der i Aartusinder er arbejdet for at samle. Men for

---

¹⁾ Language and the study of Language 2 Edit. p. 458.

at Menneskeheden kunde naa til det Punkt, at den enkelte blev istand til i sin indskrænkede Levetid at optage for-gangne Slægters tilkæmpede Sandheder, var Talen ikke tilstrækkelig; der maatte opfindes en anden Kunst, som ikke blot kunde bringe Forbindelse mellem de fra hinanden i Rummet fjernede, men som gjorde det muligt, at Med-delelse kunde finde Sted mellem Slægter, der vare langt adskilte i Tid. Denne Talens yngre Søster er Skriften. For os synes den Kunst at betegne Tanken for Øjet istedetfor for Øret simpel og ligefrem, noget, der saa naturligt følger af sig selv, at vi næppe ane, hvor store Kampe den menneskelige Aand har maattet bestaa, hvormange Veje den har maattet slaa ind paa, hvormange Forsøg den har gjort, paa hvormange Menneskeslægter forskellige Partier af Arbejdet have været fordelte, førend det endelig lykkedes de mest begavede af Folkeslagene at opfinde det, som nu et Barn lærer i et Aars Tid. Vel er ethvert Trin i Udviklingen indtil man naaede til den Skrift, som vi bruge, ikke i den Grad fast og sikkert, at der overalt kan henvises til bestemte historiske Exempler. Men Forsøgene i det store er det dog muligt at eftervise. —

Vi kunne strax adskille to Veje, som Fortidens Mennesker ere førte ind paa af Trang til for sig selv eller andre at fastholde Erindringen om et eller andet. Den ene synes at være rent vilkaarlig. Jeg tænker herved paa de peru-anske Qvippo. Den til Grund herfor liggende Tanke synes at være den samme, som leder os, naar vi slaa en Knude eller to paa et Lommetørklæde forat huske en eller anden Ting. Peruanerne og andre amerikanske Folkeslag havde før Spaniernes Ankomst udviklet hos sig en Knude-skrift, idet de ved den forskellige Måde, hvorpaa Knuderne bleve knyttede, ved deres indbyrdes Afstand, ved Sidesnorer og ved forskjellig Farve af Snorene havde dannet sig et Betegnelsessystem, hvorved de ikke blot kunde angive Tal-forhold, f. Ex. Regnskaber, Kalendere, men ogsaa anna-listiske Beretninger, Overenskomster, Love o. s. v.; og i

hver Stad vare Embedsmænd ansatte forat forklare og opbevare saadanne Qvippo. Men de Christnes Intolerance synes at have været Skyld i, at vi kjende saa lidt til denne «indviklede» Skrivemaade. I gamle chinesiske Sagn berettes det, at ogsaa dette Folk skulde have benyttet Qvippo til deres første Optegnelser.

Denne Vej førte ikke til Maalet. Af stor Betydning blev derimod den anden Fremgangsmaade, som vi ville kalde den billedlige eller efterlignende. Gaa vi tilbage til Menneskehedens forhistoriske Tider, finde vi alt der de første Tilløb til en Billedskrift. Man er saaledes bleven opmærksom paa, at der i Knokkelhulerne fandtes Ben, hvorpaa Dyr og Planter ere indridsede. Saa tidlig har Trangen hos Mennesket ytret sig til at fastholde en Tanke ved et synligt Tegn. Om dette skete forat meddele den til andre eller forat fastholde eller tydeliggjøre den for sig selv, er os her ligegyldigt. Thi ligesom der paa dette Standpunkt ikke spørges om Tegning eller Malning eller Skrivning, men kun om en ydre Virkeliggjørelse af Tanken for Øjet, saaledes er den bevægende Grund en indre almindelig Trang. Først naar denne gaar i en bestemt Retning, saaat Fremstilleren har en særlig Hensigt med sine Figurer, hvad enten han vil meddele noget til andre, der ere fraværende, eller bevare Erindringen om noget, først da bliver der Tale om skriftlig Optegnelse eller Billedskrift. Og ved at stille os denne saa klart som muligt for Øje fra dens raaeste Begyndelse, som vi finde den hos Jagtfolkene, til den Fuldkommenhed, som den har udviklet sig til hos Ægypterne, tror jeg, vi ere paa rette Vej, naar vi ville finde vor ABC's Barndom. Jeg i det mindste er overbevist om og vil søge at faa Dem overtalt til at tro, at hverken er vor Skrift et enkelt Menneskes Opfindelse, ikke heller ere vore Skriftegn fra deres første Begyndelse af vilkaarlige Tegn, men tilbageblevne Rester af Billeder, der ved deres Form maatte fremkalde bestemte Gjenstande eller Begreber for Sjelen. Ligesom det i min

forhen omtalte Afhandling blev vist, at det lille franske *né* er det samme Ord som det latinske *natus* (*gnatus*), at vi gjenfinde det danske *Oje* i det latinske *oculus*, saaledes vil det maaske være muligt, at vort Bogstav *A*, *a* gennem mange Overgange har i sin oprindelige Skikkelse været

Billedet af en Ørn , paa ægyptisk *akhem*, der først

svandt ind til , derefter til   , der

alle ere ægyptiske Skriftegn for det første Bogstav i vort Alphabet; derpaa moabitisk, , 9de Aarh., phøniskisk

 , 7de Aarh.; derpaa græsk *Α* *Α* , eftersom der skreves

fra højre eller fra venstre af, 7de Aarh. Disse Tegn ere fra Indskrifter. Med Hensyn til de græske Haandskrifter finde vi i de ægyptiske paa Papyrus af Hyperides *Α* , *Α* , der-

etter *λ* , *Δ* , *Δ* ; længere hen i Tiden som Minuskler:

α , *ϰ* , *ϰ* , *ω* , *ω* , *υ* , *ι* , *α* . I de latinske Haandskrifter dels som store dels som smaa *Α* *Α* *Α* *Α*

α , *α* *α* , *α* , *α* , *α* .

II.

Indiansk Billedskrift.

Se vi hos de vilde Indianer f. Ex. indridset paa et Stykke Birkebark en «Mand», et «Spyd» og en «dræbt Bjørn», saa kunne vi læse dette saaledes: «en Mand har dræbt en Bjørn». Det kan ogsaa læses: «en Mand vil dræbe eller ønsker at dræbe en Bjørn» o. s. v. Men det kan ogsaa for os være tre Tegninger, der intet have at gjøre med hverandre. For den vilde stiller Sagen sig anderledes. For ham træder Forbindelsen strax frem. Bjørnen er hans

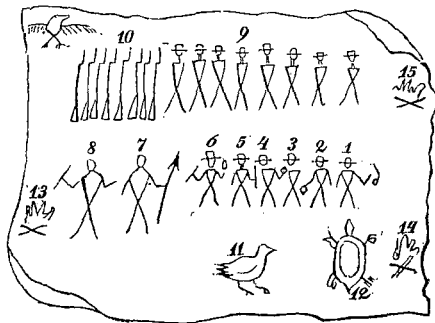
Jagtbytte, Spydet det han dræber den med. Billedernes Sammenhæng slaar ned i hans Sjæl; det enkelte, som hvert Tegn angiver, har kun Betydning for ham i Forbindelsen. Og disse Forbindelser ere i hans fattige Verden ikke mange. Vi tænke os vanskelig ind i, hvor faa de Forestillingskredse ere, som opfylde den vildes Sind, og hvorledes disse Forestillinger bevirke, at han langt lettere og bestemtere end det er muligt for os kan lægge den rigtige Betydning ind i en vis billedlig Fremstilling. Schoolcraft¹⁾ har meddelt flere Exempler paa indiansk Billedskrift. Vi anføre her et Par, hvoraf navnlig de sidste kaste et lille Lys over Jægernationernes Liv i Almindelighed.

Den første Plade (A) har Hensyn til en Expedition, som de forenede Stater havde udsendt for at finde Mississippis Kilder. Der var 18 Mand med, hvoriblandt to Indianere som Førere. Da de vare komne paa Vildspor, oprejste den ene Indianer et Tegn, en Plade af Birkebark paa en Stang, der heldede

Tavle A.

i den Retning, hvorhen de vare dragne efter det sidste Sted, hvor de havde overnattet. Nr. 1 er en Officer, der kommanderer Troppen. Han er fremstillet med et draget Sværd for at

betegne hans Officerrang. Nr. 2 en Person, der er Sekretær ved Expeditionen; han fremstilles holdende en Bog. Nr. 3, 4 og 5 er en Geolog med hans Hjælpere; den ene er forsynet med en Hammer. Nr. 6 er Tolken,

¹⁾ Information respecting the history, condition and prospects of the Indian Tribes of the united States. By H. R. Schoolcraft. 1853. I. p. 336 ff.

betegnet som saadan ved en Tunge. Nr. 9 fremstiller 8 Soldater, som hver er forsynet med et Gevær, som ses i Gruppen Nr. 10. Nr. 7 og 8 betegner to Chippewa-Førere; disse to ere de eneste menneskelige Figurer paa Tavlen, som ikke have Hovedbedækning, et Kjendetegn, som Stammerne bruge forat adskille den røde Race fra den hvide. Nr. 11 og 12 fremstiller en Prairiehøne og en Skildpadde, der udgjøre Dagens Jagtbytte og blive spiste i Lejren. Nr. 13, 14 og 15 vise, at der har været særskilte Ildsteder og Maaltider. Billedet længst oppe til venstre kjendes ikke. Stangens Heldning angiver, som anført, den Retning Truppen har taget fra det Sted, hvor Tegnet er oprejst.

De efterfølgende fem Plader høre sammen og indeholde et Andragende fra 44 Chippewa-Krigere til Præsidenten i Washington, om at der maa tilstaas dem nu, 1849, en Del af det Land, som de 1842 havde afstaaet til Republiken. Kun 11 Krigere ere selv tilstede i Washington. Efter indiansk Skik er hverken Personernes egentlige Navne eller deres Tilnavne¹⁾ betegnede, men kun deres «Totem». Dette Ord skal komme af *Dodaim*, der betyder Landsby eller oprindelig Familiebolig, og er et Sindbillede, der passende sammenlignes med Vaabenmærke i Heraldiken. Det tjener til at angive, til hvilken Familie eller Clan en Mand hører. Paa Grund af den Vigtighed, som dette Mærke har til Bestemmelse af Slægtskabsbaand, overholdes det strengt, at ingen forandrer sit Totem. Disse fem Ruller, der ere af den bløde indre Bark af den hvide Birk (*betula papyracea*), bleve nedlagte i det statistiske Bureau i Washington. Enhver Familie er paa Tavlerne nøjagtig angivet ved Totem. Overensstemmelse i Hensigter vises ved Linierne, der gaa gennem Totemfigurernes Øjne, i Følelser ved den Linie, der gaar gennem Hjerterne. Den aabne Haand betegner Venskab, de afridsede Beboelses-Huse Civilisation. Ved en Blanding af den rent efterlignende og den symbolske Fremgangsmaade angive disse Ruller baade Per-

1) Disse erfares af Tolken.

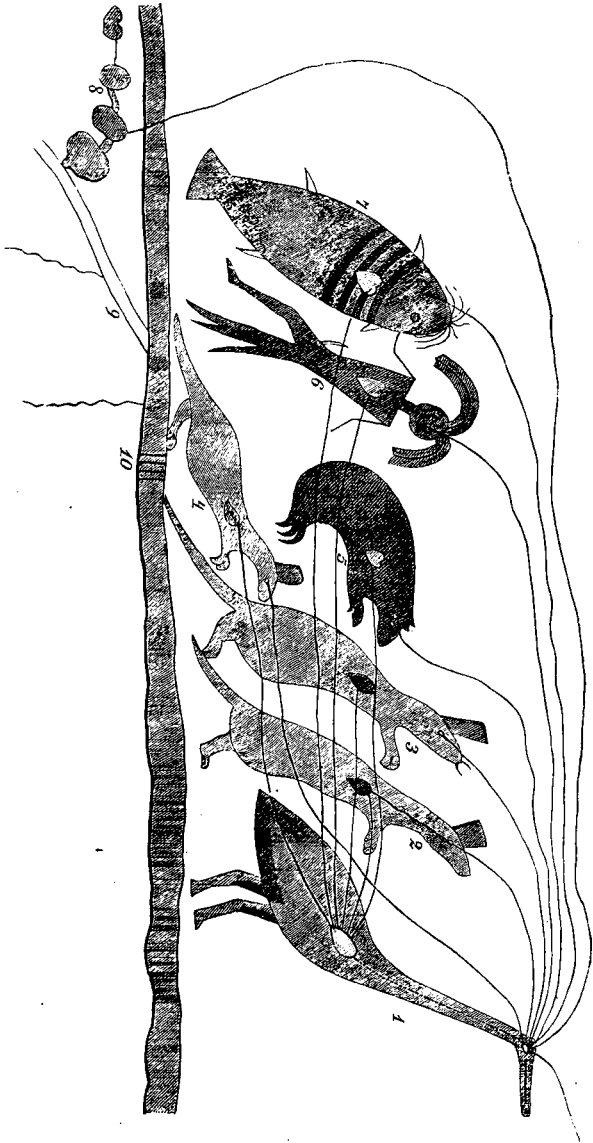
soner, deres Opholdssteder, det Land de ønske, dets Beskaffenhed og hvad de ønske at foretage der. Vi se her et Trin i skriftlig Betegnelse, som maa tænkes at være gaaet forud for det egentlige Hieroglyf-system ved Nilen.

Tavle B. Nr. 1 er den fornemste Person¹⁾ i Selskabet; han hører til Tranestammen, som hans Totem viser. Til denne Fugls Øje er ethvert af de andre Totemdyrs Øje knyttet ved en Linie, ligeledes ethvert Dyrs Hjerte til Høvdingens. Nr. 2, 3 og 4 Krigere af Maartotem, Nr. 5 af Bjørnetotem, Nr. 6 af Menneskefiske-totem. Denne sidste Stammes Totem antyder en Mythe hos Chippewa, der tro paa Tilværelse af et Væsen, der havde halv Menneske- og halv Fiske-natur. Nr. 7 en Krieger af Havkattotem²⁾. Foruden Linierne fra Øje til Øje og fra Hjerte til Hjerte, har Høvdingen en Linie dragen fra sit Øje fremad, der skal betegne Retningen af hans Rejse, og en anden Linie, der gaar bag ud til den Række af smaa Søer (Nr. 8), hvis Afstaaelse udgjør Rejsens Formaal. De lange parallelle Linier, Nr. 10, forestille Øvresøen; de smaa parallelle Linier, Nr. 9, en Vej der fører fra et eller andet Centralpunkt til Søerne. Nr. 8 betegner, som sagt, det Sted, hvor Indianerne have i Sinde, hvis Landet gives dem, at begynde et civiliseret Liv og dyrke Jorden.

¹⁾ Baade hans og de øvrige Personers (Til-) Navne, der meddeltes af Tolken, har jeg ikke anset det for værd at anføre (f. Ex. *Wai-mit-tig-oazh*, «han fra Træskibet», *Penai-see*, «den lille Fugl», *Muk-o-mis-ud-ains*, en Art lille Landskildpadde, *O-mush-kose*, «lille Elsdyr», *Na-wa-je-wun*, «den stærke Strøm» o. s. v.). Forresten er det mærkeligt, at denne store Gruppe af Indianere fortie ved Forespørgsel deres virkelige personlige Navne, men foretrække at kaldes ved forskellige Øgenavne, der ofte ere hjemlige Familienævnelser fra Barndommen af (saaledes som de ovenfor anførte) og medens de aldrig indføre deres personlige Navne i deres Billedskrift, sker dette hyppigt med deres Totem, som de stedse ere villige til at meddele enhver, der spørger derom, og som de aldrig et Øjeblik tabe af Erindringen. Schoolcraft l. l. p. 420. S. ndfr.

²⁾ Schoolcraft kalder Figuren *catfish*. En Naturkyndig, som jeg raadførte mig med, mente, at Figuren snarere passede paa en «Malle».

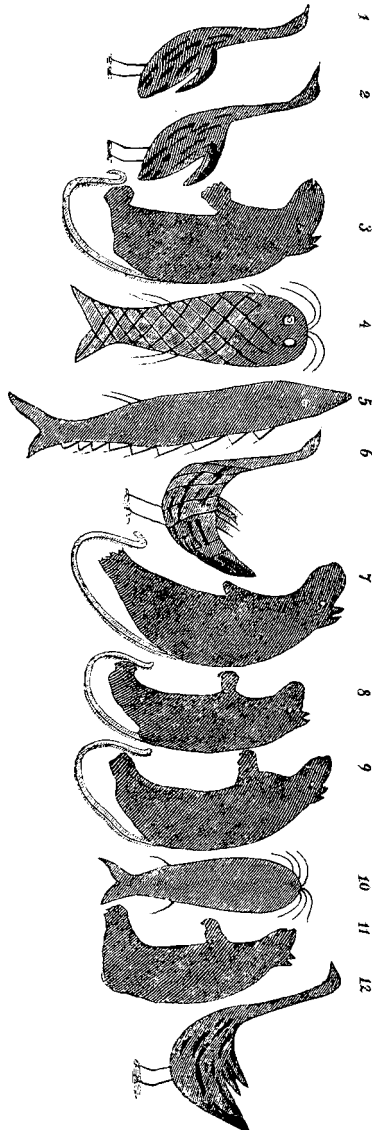
Tavle B.

Tavlen C. Nr. 1 en Kriger af Gaasetotem; Nr. 2 er hans Søn; Nr. 3 en Kriger af den langhalede Bjørnetotem. Denne Bjørn er en mythologisk Skabning hos Chippewa, der tro, at dette Dyr har en underjordisk Tilværelse; dets Særkjende er dets Hale, hvorved det adskiller sig fra den sorte Bjørn. Denne Hale er af Kobber eller andet blankt Metal. Nr. 4 en Kriger af Havkattotem, Nr. 5 af Størtotem, Nr. 6 af Springandtotem, Nr. 7, 8 og 9 af den langhalede Bjørnetotem, Nr. 10 Havkattotem, Nr. 11 af Bjørnetotem, Nr. 12 af Lomtorem.

Tavle D. Her fremstilles en Høvding og visse Personer af hans Følge. Nr. 1 er denne Høvding af Ørnetotem. De to smaa Linier, der gaa ud fra Fuglens Hoved, betegne Myndighed; den udstrakte menneskelige Arm med aaben Haand er Tegn paa Venskab;

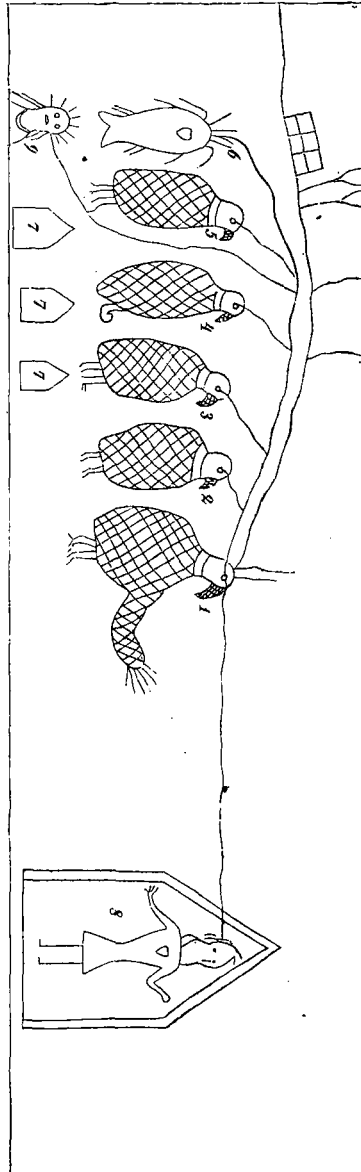
Tavle C.

de fine Linier, der forbinde enhver Persons Øje med Høvdingens og Høvdingens med Nr. 8, betyde Enhed i Øjemed og Hensigt. Nr. 2, 3, 4 og 5 ere Krigere af hans egen eller beslægtede Stammer. Nr. 6 er en Krieger af Havkattotem. Nr. 7 fremstiller Huse til Beboelse, og Billedet angiver, at de Personer, under hvis Totem de ere tegnede, ere tilbøjelige til at bo i Huse og forlade Jagtlivet. Nr. 8 forestiller Præsidenten for de forenede Stater, staaende i sin Embedsbolig i Washington. Den aabne udstrakte Arm er Tegn paa Venskab, ligesom hos Nr. 1. En Høvding(?), der er tegnet længst mod venstre med Straaler om Hovedet (Nr. 9) og tilsyneladende af en højere Magt end Nr. 1, er dog ved Øjenlinier forbunden med denne.

Tavle E. Nr. 1 er Høvdingen af Totem den langhalede Bjørn; de øvrige Figurer staa for 9 af hans Ledsagere;

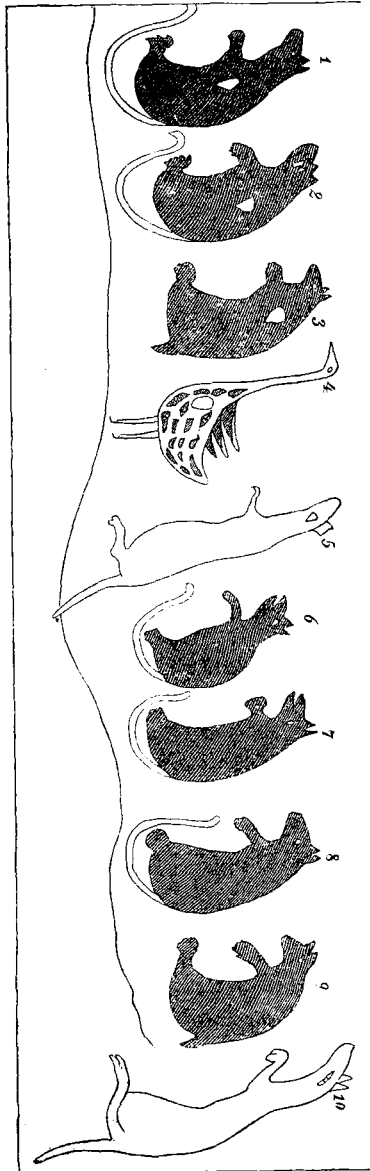
Tavle D.

Nr. 2, 6, 7 og 8 af samme Totem som Høvdingen, Nr. 3 og 9 af Bjørnetotem, Nr. 4 af Gaasetotem, Nr. 5 og 10 af Maartotem.

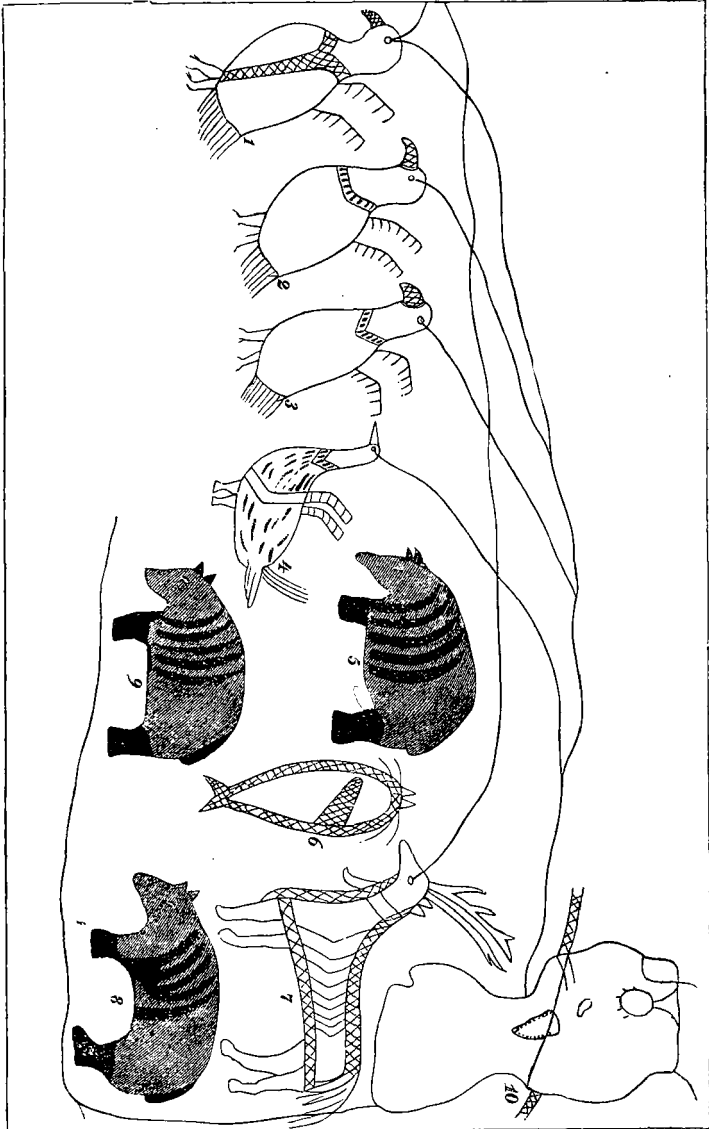
Tavle F. Her fremstilles 9 Personer, som ligeledes ere enige med Ansøgerne paa Tavle A. Nr. 1 er Høvdingen, af Ørnetotem, Nr. 2 og 3 have samme Totem, Nr. 4 er af Andetotem, Nr. 5, 8 og 9 af Bjørnetotem, Nr. 6 af Havkattotem, Nr. 7 af den højtagede Elsdyrtothem. Dette Dyr er tegnet med høje Horn og med en Dusk paa Brystet, som netop ere karakteristiske Træk. Det har en Øjenlinie dragen langt fremad forat betegne dets Forbindelse med den centrale Magt i Washington. Nr. 1, 2 og 3 af Ørnetotem og ligeledes Nr. 4 af Andetotem have Øjenlinier imellem sig, som Tegn paa, at de bo samme Sted, mærket med Nr. 10, medens Personerne af Bjørne-, Elsdyr- og Havkattotem ikke have

Tavle E.

Tavle F.

noget saadant henvisende Tegn, hvad vel angiver, at disse bo paa andre fjernere Punkter i samme Del af Landet.

Ved en Blanding af den rent efterlignende og den symbolske Methode have Chippewaindianerne været istand til at angive paa disse Ruller de 12 Stammer, som have forenet sig forat ansøge om en Landsdels Afstaaelse, og disses Beslutning om at forlade Jagtlivet og tage faste Boliger. Ogsaa de enkelte Personers Antal er antydet, og hvormange der hørte til hver Stamme, ligeledes geographiske Forhold.

Denne barnlige Billedskrift er dog til en vis Grad modtagelig for Udvikling. Den fremadskridende Dannelse kan ikke lade sig nøje med de allerede bekendte Billeder. Jo mere et Folks Idekreds udvikler sig, jo rigere som Følge deraf den Omverden bliver, som det bevæger sig i, desto mere trænger det til flere Tegn for sine mangfoldigere Tanker og finere Adskillelser. Idet man føler Trang til ogsaa at faa Tegn for det oversandselige, føres man hen til Brugen af konventionelle Tegn og Billeder. En lille Spurv f. Ex. kommer ikke blot til at betyde en Fugl, men ogsaa «Lidenhed», «Ringhed», «Slethed»; en flyvende Fugl «Hurtighed», «Flugt»; et menneskeligt Øje «at se», «kjende» o. l. Det var vistnok væsentlig en saadan Billedskrift, som Mexikanerne vare i Besiddelse af, da Spanierne ankom til deres Land. Men den ikke ringe Grad af Kultur, som Europæerne forefandt hos dette Folk, gjør det paa Forhaand sandsynligt, og nyere Undersøgelser have vist, at denne Slags Skrift havde hos dem naaet en ikke ringe Fuldkommenhed. Vel er man ikke paa det rene med, hvorledes Billedskriftens virkelige Tilstand og Beskaffenhed var, da Erobringen skete. Men vi vide dog, at Mexikanerne havde en omhyggelig udarbejdet og meget indviklet Kalender, og at de vare istand til at give annalistiske Beretninger om Folkets Historie. Vi vide, at de kunde betegne Navne paa Steder og Personer ved Hjælp af Figurer, hvis Ordlyd i Talesproget netop angav disse Steders eller Personers Navne. Skulde der skrives f. Ex. «Knud Hjort

fra Broby», tegnedes en «Knude», derefter en «Hjort» og begge Figurerne inde i eller ovenpaa Billedet af en «By ved en Bro». Et ret forklarende Træk i denne Henseende fortælles netop om Aztekerne i Mexiko, da Christendommen skulde indføres hos dem. Efter Franciskanernes¹⁾ Opfordring forsøgte nemlig Landets Skriftkloge at gjengive ved Billedskrift Ordlyden af «Fader vor» paa Latin. For nu at skrive *pater noster* efter Ordlyden med deres Tegnskrift malede de først en «Fane», der i deres Sprog hedder *pan*, derefter en «Sten» = *tete*, og saa en «Cactusfigne» = *nosh*, og atter en Sten = *tete*, saaat *pater noster* tilnærmelsesvis kom til at lyde *pantete noshtete*, idet Betydningen baade af Billedet i deres Skrift og af Lyden i deres Sprog lodes ude af Agt. At der hos Mexicanerne før Spaniernes Ankomst har været en Slags Litteratur, er vist; skjønt Erobrernes uvidende Fanatisme og Overtro næsten udvidskede den af Tilværelsen og samtidig ødelagde Nøglen til dens Forstaaelse, som vel aldrig tilstrækkelig vil blive funden. Men de lærde synes at have havt al Grund til at antage ifølge det vi kjende, at Mexicanerne, hvis deres aandelige Udvikling havde havt Frihed til at skride fremad uforstyrret af ydre Paavirkning, vilde være komne til egentlig Hieroglyfskrift i en passende Tid.

III.

Chinesisk Skrift. Kileskrift.

Efter den Kundskab, som de lærde i rigere og rigere Maal yde os til Forstaaelse af Fortidens Mennesker, finde vi tre mærkværdige Brændpunkter for Kulturlivet, der alle

---

¹⁾ H. Brugsch, *Bildung der Schrift*, 1868. S. 11.

maa søges paa Steder af Jorden, som ved Beliggenhed og øvrige Naturbeskaffenhed maatte begunstige en alsidig, rig og hurtig fremadskridende Civilisation: Chinas Lavland mellem Floderne Yang-tsy-kiang og Hoangho, et af de frugtbareste Jordstrøg i Verden; det mesopotamiske Lavland, Babylonien, omkring Floderne Eufrat og Tigris; endelig Nildalen, Ægypten. Om der i Tidernes Morgen har været en Slægtskabsforbindelse mellem de Folkeslag, der i hine forhistoriske Tider toge Stæde i disse tre mindeværdige Egne, derom have de lærde endnu ikke kunnet komme til Enighed. Hos alle tre Folk finde vi, hvad der her nærmest vedkommer os, en for Aartusinder siden udviklet Skrift, som er bevaret indtil vore Dage og hvis Tydning har bragt vidunderlige Kjendsgjerninger for Lyset.

Den chinesiske Skrift var oprindeligt¹⁾ Billedskrift, simple Billeder af de Gjenstande, de fremstillede²⁾: saaledes betegnes Solen ved en Cirkel med et Punkt indeni

☉, Maanen ved et Cirkelsegment ☾, et Bjerg ved tre

Toppe , et Træ ved Tegnet , en Brønd eller Kilde

ved , en Musling ved o. s. v. Antallet af saa-

danne enkelte Billeder synes ikke at have oversteget to hundrede, men disse kunde kun i ringe Grad tilfredsstillende Sprogets stigende Fordringer. Man har sammenlignet dem med onomatopoietiske Ord i Talesproget. Forraadet forøgedes betydelig ved Forbindelse af to eller flere af disse enkelte Tegn, hvad man kan sammenligne med Ordfor-

¹⁾ Efter gamle Sagn hos Chineserne (se ovenfor S. 7) skulle deres ældste Forfædre have brugt en Betegnelsesmaade, der svarede til de peruanske og mexikanske Qvippo.

²⁾ Men som det er vanskeligt, ja i de fleste Tilfælde umuligt for os at gjenkende, selv i deres ældste Skikkelse, som de have i gamle chinesiske Værker.

raadets Forøgelse ved Sammensætning, f. Ex. «Sol» og «Maane» forbundne betegne symbolsk «Glands»; «Mund» og «Fugl» d. e. «Fuglesang»; «Vand» og «Øje» d. e. «Taare»; et «Øre» mellem «to Døre»

betyder «lytte»; «Kvinde», «Haand» og «Kost» betyder «Husholderske» o. s. v. Rent symbolsk Betegnelse er det, naar et «Flag» ved at vise i en Retning betyder «højre», i en anden «venstre»; hvad man kan sammenligne med Brugen i Talesproget af Ord i uegentlig Betydning, «Hus» for «Familie», «Krone» for «kongelig Værdighed», «Frukt» for «Følge», «Virkning», «Fordel» o. s. v. Men det var først, da Billedskriften sattes i Forbindelse med Lydskrift, at det chinesiske Eenstavelssprog, hvis enkelte Lydforbindelser ikke skulle beløbe sig til flere end halvfemte hundrede og som derfor som Talesprog med Hensyn til Ordforraad er et af de fattigste i Verden, udviklede sig i Skrift til et overordentlig rigt og mangfoldigt. Idet jeg opsætter mere udførlig at eftervise Overgangen fra den ideografiske Skrivemaade til den fonetiske eller at eftervise, hvorledes et Tegn for eller et Billede af en Gjenstand kan komme til at bruges som Tegn for en Lyd, skal jeg her, hvad den chinesiske Skrift angaar, blot antyde følgende, men iøvrigt henvise til Bemærkningerne om de ægyptiske Hieroglyfer. I Eenstavelssprog, hvor der ikke er Tale om nogen organisk Forbindelse af Stavelser, staa de forskjellige Lyd i Antal langt tilbage for de forskjellige Begreber, eller med andre Ord, enhver Lyd kan være Udtryk for overmaade mange Begreber. Skriften maa derfor, naar de første Forsøg, der betegne hvert Begreb med sit særegne Tegn, ere tilbagelagte, ikke blot have et særegt Tegn for hver i Sproget forekommende Lydforbindelse, men ogsaa være udrustet med Begrebstejn for derved at begrænde den mangetydige Lyd til eet sær-

ligt Begreb. Fra Billeder derfor, som betegne et Begreb og den Lyd, der udtrykker dette, og som, efter hvad ovenfor er sagt, ikke ere mange, maa adskilles Skriftcharactererne¹⁾, det vil sige, Skrifttegn, der hvert bestaa af et dobbelt Element, af et Lydtegn (fonetisk Element), som betegner en flertydig Lydforbindelse, og af et Begrebstejn (ideografisk Element), hvorved Lydforbindelsen indskrænkes til eet særligt Begreb eller en Gruppe af Begreber. Tegnene for begge Slags, Tegnet for Lyden og Tegnet for Begrebet, ere ikke vilkaarlig opfundne til denne Brug, men ere i sin Tid udvalgte af de forhaanden værende rene Billedtejn. Hver Skriftcharacter bestaar altsaa af to Billeder, hvoraf hvert i og for sig angiver en bestemt Gjenstand og betegner en bestemt Lyd, eller forener i sig Værdien af et Begrebstejn og et Lydtejn. Men ved begge Tegnenes Forbindelse for at danne en Skriftcharacter opgiver det ene sit Værd som Begrebstejn og tjener kun som Lydtejn (fonetisk Element); det andet hører op at være Lydtejn og bevarer alene sit Værd som Begrebstejn (ideografisk Element). Saaledes ere Skrifttejnene:

舟。誨。煇。駟。輶。舫。舫。葍。翮。鯨。

sammensatte af to Billeder, hvoraf det ene er 舟 *tseu*, Skib, de andre Tegn ere 𠂇 *shiu* (Vand), 言 *ian* (Tale), 火 *hvo* (Ild), 馬 *ma* (Hest), 車 *kin* (Vogn), 矢 *shí* (Pil), 糸 *mí* (Silketraad), 𠂇 *ts'ao* (Urt), 羽 *yu* (Fjeder), 魚 *íu* (Fisk). Billedet for Skib tjener i alle disse Forbindelser, hvoraf ingen betegner noget, der har Hensyn til Skib, kun til at angive Lydforbindelsen *tseu* og har

¹⁾ Navnet er optaget efter Endlicher (Anfangsgründe der chinesischen Grammatik), men er ikke heldigt.

altsaa aldeles opgivet sin ideografiske Værdi, medens Billederne for Vand, Tale, Ild o. s. v. derimod have opgivet deres fonetiske Værdi *shiu*, *ian*, *hwo* o. s. v. og tjene som rene Begrebstegn til at indskrænke den flertydige Stavelse *tseu* til et særligt Begreb. Saaledes bliver altsaa Lyden *tseu*, naar det udtrykkes ved det ovenfor angivne Billede og bestemmes ved Billederne:

灬	Vand	til	洧	<i>tseu</i> , Vandbækken.
言	Tale	-	誨	<i>tseu</i> , Snaksomhed.
火	Ild	-	焮	<i>tseu</i> , Luens Flammen.
馬	Hest	-	駟	<i>tseu</i> , Navn paa en Hesterace.
車	Vogn	-	輶	<i>tseu</i> , Vognstang.
矢	Pil	-	矰	<i>tseu</i> , lille Jagtpil.
羽	Fjeder	-	翮	<i>tseu</i> , Dun.
糸	Silketraad	-	紉	<i>tseu</i> , Silketæppe.
艹	Urt	-	葑	<i>tseu</i> , Navn paa en Plante.
魚	Fisk	-	魚舟	<i>tseu</i> , Navn paa en Fisk.

Endnu skal jeg gjøre opmærksom paa, at den enkelte Lydforbindelse ikke lader sig nøje med eet Lydtegn, men hver har flere eller færre. Dette har dels sin Grund i, at mange Lydforbindelser ere saa overordentlig flertydige, at det var vanskeligt at formere Begrebstegnene i Forhold dertil, naar Betydningerne hørte ind under samme Hovedbegreb. Saaledes betegnes Lydforbindelsen *tseu* ikke

blot ved Lydtegnet 舟, men ogsaa ved 寸。州。周。o. s. v.

Medens derfor 灬 Vand, forbundet med første Tegn, bliver

洧 og betyder Vandbækken, betyder Tegnet for Vand,

forbundet med 州 til 洲, beboet Ø o. s. v. Dels er

Grunden en grafisk, idet ikke ethvert Lydtegn lod sig forene til eet harmonisk Hele med et Begrebstegn. Nærmere at gaa ind paa den Udvikling, som Skriftegnene¹⁾ have faaet i det Chinesiske, ligger udenfor disse Blades Hensigt.

Jeg gaar nu over til kortelig at omtale et Skriftsystem, hvis Dechiffreering har kostet og koster dette Aarhundredes lærdeste Sprogforskere overordentlig Arbejde og Taalmodighed, men hvorved de ogsaa have den Glæde at drage frem for Lyset Riger og Folk, hvis Magt og Pragt gjennem Grækernes Beretninger ofte viste sig for os i fantastiske Overdrivelser. Med Hensyn til denne mærkelige Skrift maa jeg først henlede Deres Opmærksomhed paa følgende. Vi have i det foregaaende set, at en Skriftart kan være saaledes indrettet, at hvert Tegn, enkelt eller sammensat, betegner for Øjet et helt Ord af Talesproget, idet vi dog maa erindre, at, da man først forsøgte paa at betegne en Ordlyd med et synligt Tegn, vare vistnok Sprogene mere eller mindre Eenstavelsessprog. Om vor Skrift veed De, at det angiver de enkelte Lyde, Medlyde saavel som Selvlyde, hvoraf hvert Ord bestaar. Men der er Skriftarter, der gaa en Middelvej mellem disse to Retninger og betegne med særlige Tegn ethvert Ords forskjellige Stavelser eller syllabiske Elementer. Dette er Stavelseskrift, det vil sige, en Skrift, der har saa mange Tegn, som Sproget har Stavelser, hvilke betragtes som udelelige Sproglegemer. Istedetfor altsaa f. Ex. at skrive «Vinter», «Lavhed» med sex Tegn betegnes disse Ord i Skriften med to Tegn, eet for hver af de to Stavelser²⁾. Sprogforskere gjøre opmærksomme

¹⁾ Deres Antal angives i en (officiel) Sprogcodex til 43,496. Af disse er i det mindste en fjerde Del ude af Brug; af de øvrige er Halvdelen sjældent i Brug, men maa regnes til Varianter eller til urigtige eller forældede Tegn.

²⁾ Især kan dette skæ i Sprog med en simpel Bygning, som kun danne et indskrænket Antal af Stavelser. Saaledes berettes det, at i Amerika hos Chirokeserne var der en genial Mand Segwoya eller med engelsk Navn George Guess, der aldrig havde lært at

paa, at, naar Folkestammer ere blevne bekjendte med andre Nationers Skrivemaade og paavirkede ved dette Exempel selv have begyndt at fremstille deres Talesprog ved skrevne Tegn, at de da netop have dannet sig en Stavelseskrift. Som et smukt Exempel herpaa anføres den japanesiske Skrift (Katakana eller Irosa; saaledes kaldet efter Navnene paa dens første Tegn, ligesom vi have ABC eller Alfabet). Den blev dannet ved Brudstykker af det chinesiske og bestod af 47 forskellige Tegn, eet for hver af de Stavelser, hvoraf de japanesiske Ord vare dannede, idet Talesproget dengang kun indbefattede 10 Medlyde og 5 Selvlyde. Deres Ord bestaa mest af Stavelser, der hver blot dannes af en Selvlyd med en forangaaende Medlyd.

Den særegne Skriftart, paa Grund af hvilken jeg er fremkommen med disse Bemærkninger om Stavelseskrift, er den saakaldte Kile skrift, i Landene mellem Euftrat og Tigris og opad eller i Armenien, Assyrien, Babylonien, Susiane, Persis og Medien. Hvorledes denne Skriftart har udviklet sig af Billedskrift, synes mig endnu saa uklart eftervist, at jeg ikke har anset det for rigtigt i disse korte Bemærkninger at optage de fremsatte Formodninger i denne Retning, skjønt Lenorment¹⁾ rigtignok siger: «une inscription tout entière tracée avec ces hiéroglyphes existe à Suse; on le sait positivement, mais, føjer han rigtignok til, elle n'a pas encore été copiée et par conséquent elle ne se trouve malheureusement pas à portée de l'étude». Skriften har sit Navn, fordi dens eneste Bestanddele ere Kiler, snart større snart mindre, der stilles paa forskjellig Maade, over, under, ved Siden af hinanden, snart horizontal, snart vertikal, snart paa skraa. Tre Hovedarter af dem findes samlede i de achæmenidiske Indskrifter eller i de Indskrifter, hvori

læse Engelsk, men var kommen i Besiddelse af engelske Bøger. Fornemmelig ved Hjælp af Bogstaverne deri, men uden at tage mindste Hensyn til deres oprindelige Værd, dannede han omtr. 1823 en Stavelseskrift paa 85 Tegn. S. Whitney, l. l. p. 461; Lepsius, Standard Alphabet, London 1863 p. 295.

¹⁾ F. Lenorment: Histoire ancienne de l'orient, 1869, tom. 2 p. 156.

Kyros og hans Efterfølgere have efterladt os Beretning om deres Magt og Storhed. Det har truffet sig saa heldig for Videnskaben, at der paa samme Sted findes de samme Beretninger, skrevne i hver af de tre Arter, saaledes at Beretningen med den ene Art af Kileskrift viser sig som Originalen, idet den indtager den mest fremtrædende Plads, de to andre, jævnsides dermed indhuggede, som Gjen-tagelser af Originalen, overført i Sprog og med Skriftarter, der kunde forstaas af to andre store Folkeafdelinger under Perserkongernes Scepter. Det er først dette Aarhundredes Lærde, der have ladet disse ældgamle Beretninger leve op igjen. Originalen, der er skreven paa oldpersisk og dels er en Stavelse-, dels og fornemmelig en Bogstavskrift, var den første, der blev tydet, saaat vi nu endog have Stykker af Sproget optaget i en Chrestomathi af Old-indoeuropæiske Sprogprøver¹⁾. Af de to Oversættelser er den ene, som er kaldet snart den sakiske snart den skythiske, i det væsentlige alene en Stavelseskraft, hvis Sprog af de fleste Lærde er henført til den altaiske Sprogæt. Den viser sig som beslægtet — ikke med den originale oldpersiske, — men med den tredie og vanskeligste, den babyloniske, der ligesom denne er Stavelse- og Ordskrift. Vi finde denne sidste Slags Kileskrift ikke blot indhugget i Sten, men ogsaa indtrykket med et dertil indrettet Instrument paa Tavler af blødt Ler, som da senere ere tørrede eller brændte forat bevare Indskrifterne. Saa-danne Tavler ere, som tidligere vist, fundne ved Babylon, Ninive o. s. v. i tusindevis, og have, saavidt man har dechiffreret dem, et meget forskjelligt Indhold, vedrørende videnskabelige Gjenstande saavelsom det praktiske Liv.

---

¹⁾ Indogermanische Crestomathie von H. Ebel, A. Leskien, J. Schmidt und Aug. Schleicher. 1869. SS. 143–157.

IV.

Ægypten.

Hvad der er sagt paa de foregaaende Blade, vedkommer ikke vort Alfabet, men er taget med dels forat vise, hvorledes Mennesket paa forskjellig Maade har stræbt at løse Opgaven, dels forat forberede Deres Aand lidt til Forstaaelse af den Vej, som et Skriftsystem er gaaet, forat det nu saakaldte latinske Alfabet kunde dannes. Idet jeg derefter gaar over til at betragte den tredie Kilde, hvorfra en Hovedstrøm for Menneskehedens Civilisation er udvældet og hvor vi netop maa søge de første Spor til vor ABC, vil det ikke være uden Interesse at stille sig for Øje alle de heldige Omstændigheder, alle de lykkelige Betingelser, som Forsynet havde ladet støde sammen i Ægypten, forat Udviklingen kunde skride rask fremad og dens Resultater bevares.

Først er det værd at lægge Mærke til, at det er i streng Overensstemmelse med Sandheden, naar allerede Herodot skriver, at alt i Ægypten er forskjelligt fra det, som findes i andre Lande, enten vi læse om Ægypternes Religion eller om deres daglige Maade at være paa eller om Landets Naturforholde. En Skabelseshistorie, svarende til den asiatisk-europæiske om Menneskeslægtens Fremkomst og Udbredelse, findes ikke, ligesaa lidt Sagn eller Lære om forskellige Verdensaldre. Vi kunne sige, at Landets Guder ere føjede bagefter til Folkets Historie. Sagn om Syndfloden, der indtager en saa stor Plads baade i asiatiske og græske Overleveringer, findes der ikke Spor af hos Ægypterne. Oversvømmelse er her altid en Velsegnelse; jo større den er, desto mere frugtbargjørende er den, desto mere af Landet kommer til at føle dens Velgjerninger. Paa den Tid, hvortil de asiatiske Sagn

henlægge Syndfloden, det vil sige halvtredie Aartusinder før vor Tidsregning, omtale samtidige ægyptiske Kilder Landet som udrustet med indvortes Rigdom og ydre Magtfulde, som et Land, der allerede har sin Historie og hersker over Nabofolkene. Hvoraf det kom, at denne yderste Gren af de vestasiatiske Folkestammer saa tidlig fremfor de øvrige Folkeslag har gennemløbet de forhistoriske Trin, kunne vi ikke i alle Enkeltheder eftervise. At Landets afsondrede Beliggenhed, hvorved det var mindre udsat for fremmed Paavirkning, har befordret en roligere og stadigere Udvikling, falder af sig selv i Øjnene. Hertil kan føjes, at Nildalens særegne Frugtbarhed, der ydede Menneskene uden for store Anstrængelser det fornødne til det materielle Livs Underhold, og Klimaets Beskaffenhed vare særdeles gunstige for en rask Fremgang til Civilisation. Hos selve Beboerne — det vil nærmest sige Præste- og Krigerkassen — finde vi en smuk og stærk Legemsbygning, hvad Monumenterne ogsaa udvise, og store aandelige Anlæg. Idet denne Befolkning, hvad enten den nu nærmest er beslægtet med den semitiske Folkestamme, som de fleste antage, eller, hvad nogle mene, snarere er en Gren af den indoeuropæiske Folkeæt, fra det nordligere Asien drog ind i Ægypten og der stødte sammen med den mindre rigt af Naturen begavede afrikanske Menneskerace, maatte vistnok baade de stedlige højst forskellige Forhold og Sammenstødet med de oprindelige Beboere, som de indvandrede vare bestemt til at herske over, have bidraget til, at dette saa rigt begavede Folk hurtigt og tidligt udviklede et Kulturliv paa en Tid, da Græker og Inder endnu vare raa Barbarer. Vel kunne vi ikke Trin for Trin vise, hvorledes Ægypterne fra at være et Naturfolk blev kultiveret og fik en Historie. Derimod belære de lærde os tilstrækkelig om, at, naar vi først ere komne til den historiske Tid, det vil sige, Aartusinder før vor Tidsregning, ligger Landets følgende Historie for os i monumentale Kilder og det fra en Tid, der ligger langt tilbage for ethvert Spor af Historie fra andre

Lande, og at disse Kilder med forholdsvis ringe Afbrydelse ere fortsatte og bevarede i saa mange tusinde Aar. Men Redegjørelse af Aarsagerne hertil vil netop være af Betydning for det, som vi her særlig have for Øje, Skriftens Historie.

For det første begunstige de klimatiske og stedlige Forhold i Ægypten i høj Grad Bevarelsen af enhver Art af Mindesmærker. Allerede Herodot bemærker, at det saa godt som aldrig regner i Overægypten, men at Landet dog er frugtbart, medens der i de mest begunstigede Landstrækninger i Asien indtræder efter Regntiden en Frodighed i Vegetationen, der efterhaanden lægger sine skjulende Rigdomme over Fortidens Esterladenskaber, og Regnen selv efterhaanden opløser de haardeste Stenmonumenter. Overægyptens Stæder, dets Templer og Grave befinde sig netop alle paa en Maade udenfor de Dele, der berøres af Nilens aarlige Oversvømmelser, paa Grændsen mellem Ørkenen og Nildalen. Men alt bevares her i den klare, tørre Luft paa en saa forbavsende Maade, at selv de af Nildyndet lavede, i Solen tørrede Teglsten ofte have holdt sig med deres Kalkpuds gennem Aartusinder lige til vor Tid. Ja, især i tillukkede Rum, have endog Farverne paa Sten eller Puds bevaret deres oprindelige Friskhed. Endnu mærkeligere viser denne Uforgængelighed sig i hvad der gennem flere Aartusinder lige til vor Tid har holdt sig af Trægjenstande som Stole, Kasser, Redskaber o. s. v., ja af tørrede Frugter, Granatæbler, Dadler, af Korn, fremdeles af alle Slags Rør- og Bastfletninger, af Papyrus og især af Linned, som vi finde i stor Mængde hos Mumierne, saa uskadt, som var det vævet for nogle Aar siden.

Af stor Betydning for Varigheden af monumentale Værker er selvfølgelig foruden den regnfrie Himmel og tørre Jordbund de fortrinlige Materialer til disse, som findes i saa stor Rigdom i Ægypten, saavel den skøre Kalksten og den fintkornede, holdbare Sandsten som de skønneste Arter af Granit, der ere modtagelige for den fineste Politur.

Hvorhos det ikke er at forglemme, at Nilen afgav den brede og farbare Vej, ad hvilken Materialet saa let kunde bringes til forskjellige Steder.

Men fremfor Materiale til monumentale Bygningsværker og Skulpturer gjælder det om for et Folks Historie at have et bekvemt Stof til let, skriftlig Optegnelse eller til Bøger. Men i denne Henseende er Ægypten i Besiddelse af Papyrusplanten, der yder et Skrivemateriale, som i Varighed, Prisbillighed og Bekvemhed, ikke mindre end i Finhed og Størrelse langt har Fortrin fremfor Jonernes Skind-, Romernes Linned-Bøger, Indernes Palmeblade o.s.v., hvorfor ogsaa denne Plantes Brug til Papir holdt sig langt ind i Middelalderen. Det var især i Nildeltaet, at den groede; men den er nu saa godt som forsvunden der, man mener, paa Grund af en for stærk fremdrevne Kultur, medens den endnu som paa Plinius' Tid findes ved Syrakus. Den maa have været i almindelig Brug som Papir fire tusinde Aar før Chr., da Papyrusruller og Skriveapparater ere fremstillede paa Monumenter fra en saa gammel Tid.

. De foregaaende Bemærkninger vise, hvormange ydre Betingelser der vare tilstede, forat det ægyptiske Folk kunde blive et historisk Folk. Hvad vil det sige, at Ægypterne særlig af Forsynet vare bestemte til at blive et historisk Folk? Det ægyptiske Folk skulde gennem sine efterladte Mindesmærker aflægge Vidnesbyrd om, hvorledes en Nation saa godt som uden Paavirkning udenfra stræbte at virkeliggjøre alt, hvad menneskeligt er, Talen være enten om det private Livs Indretninger eller om Stat, Videnskab, Kunst eller Religion. Ligesom Jøderne vare de synlige Bærere af Gudsideaen, skulde Ægypterne, om jeg maa udtrykke mig saaledes, være det af det endelige Menneskes. Ligesom Jøderne vise os et Folk i Guds særlige Tjeneste, saaledes skulde Ægypterne — menneskelig talt — staa som det almindelige Kulturlivs første særlige Bærere. Det er ikke blot deres arkitektoniske Mindesmærker, som de have forstaaet at give en Varighed, der har trodset saa

mange Aartusinders Anfald, og som i flere Retninger den Dag i Dag staa saa friske, som havde de næppe været til i en Menneskealder. Selve Sjelens Hylster, det skrøbelige Legeme, have de vidst at bevare, fra deres menneskelige Standpunkt betragtet, for Evigheden. Medens det hedder i det gamle Testamente «Støv er du og til Støv skal du vende tilbage», var derimod Bevarelse af alt, hvad menneskeligt er, dette historiske Folks Opgave. Jeg veed meget vel, at man har villet forklare Balsameringen ved Grunde hentede fra Religionen, fra Ægypternes Forestilling om Sjelens Forhold til Legemet, fra deres Betragtning af Livet efter dette. Meget af det, man anfører, kan være sandt og rigtigt og kan være medvirkende Grund. Men Hovedaarsagen er Folkets ligesom medfødte, instinktmæssige Sands for, Bestræbelse efter at sikre alt, hvad der var det kjært og dyrebart, fra Tilintetgjørelse. Det er ikke blot det menneskelige Legeme, som saaledes ved Indbalsamering og Indvikling bevares mod Opløsning; men det samme er Tilfældet med deres hellige Dyr, som Katten, Hunden, Ibisen o. s. v. Og hvad der endnu er særlig værd at lægge Mærke til, Ægypterne indesluttede deres Balsamerede ikke blot i dobbelte og tredobbelte Sarkofager af det stærkeste Træ og den haardeste Sten, der bisattes i dybe Klipperevner og møjsommelig udhulede Fjeldkamre, men, som om de i Fredens Tider havde Tanken henvendt paa mulige fjendtlige Indfald og rovbegjærlige, barbariske Slægter, der kunde ville tilintetgjøre det, som de havde stræbt saa omhyggelig at sikre mod Opløsning, lukkede de disse store Stenkister saa omhyggeligt, at de kun kunne aabnes ved at slaas i Stykker, og Gangene, der føre ned til de Steder, hvor Sarkofagerne gjemmes, beskyttede de ved tunge Stenfalddøre og kunstigt, Opmærksomheden bortledende Murværk.

Men der var en langt betydningsfuldere Maade, hvor, paa Ægypterne bevarede fra Slægt til Slægt, hvad de havde udført af godt og stort; der var en mere aandig Maade,

hvorpaa de godtgjorde deres Mission som et historisk Folk. Vi tør vel næsten sige, at de er det første Folk, der opfandt og udviklede det, som først gjør Historie mulig, først egentlig sikrer Kulturlivets Varighed og derved Menneskeslægten vel ofte usynlige, men dog stadige Fremgang til Fuldkommenhed. Allerede paa Menas' eller Menes' Tid, det vil sige ved den ægyptiske Histories Begyndelse synes Hieroglyfskrift alt længe at have været opfundet og i Brug. Og det er efter de hieroglyfiske Billeders Beskaffenhed i høj Grad sandsynligt, at denne mærkelige Skrift, om Ægypterne end kunde have medbragt de første Begyndelser dertil fra deres asiatiske Stammeland, dog i hele dens ejendommelige Grundvæsen er uddannet i Ægypten selv, uden Indflydelse udenfra. Men fortjener denne Opfindelse i og for sig den største Beundring, maa vi i høj Grad forbaves, naar vi se, hvilken udstrakt Brug Ægypterne gjorde deraf, en Brug, som ikke har noget tilsvarende hverken i ældre eller nyere Tid. Ligesom i Litteraturen den gamle attiske Komædie staar som en Særlighed, der fordrer en Forbindelse af sociale, politiske og religiøse Forhold, som, tør vi næsten sige, kun eengang bliver til Virkelighed i den menneskelige Aands Udviklingshistorie, saaledes staar den Brug, som Ægypterne gjorde af deres Skrift i malerisk, arkitektonisk og historisk Henseende som noget særeget, der lader os se vor ABC's Begyndelse i en sjelden fyldig Skikkelse.

Betragte vi Indskrifter paa Bygninger fra den græskromerske Blomstringstid eller fra den nyere Tid, ere vi vel alle enige om, at disse Indskrifter, langt fra at vise sig som smykkende Ornamente eller som Dele, der naturlig udfylde Partier af Bygningen, snarere ere satte til som noget Bygningens arkitektoniske Ide uvedkommende, hvilke det gjælder om at faa anbragt saaledes, at de blot ikke skade det Indtryk, som Beskueren skal modtage af hele Værkets forskjellige Dele. Hvorfor ogsaa Indskrifterne ere faa og deres Indhold af meget ringe Omfang. Ganske anderledes stiller Sagen sig med

de ægyptiske Bygningsarbejder, hvad enten de vare Gudernes Templer, Kongernes Paladser eller de dødes Boliger. Her vare alle Dele baade indre og ydre, baade Portaler og Vægge, Søjler og Dørstolper, Architraver og Friser overalt smykkede med Hieroglyfer. Og denne Billedskrift gav den dannede Beskuer Underretning om, hvorfor, af hvem og hvornaar Bygningen og dens enkelte Dele vare opførte, eller meddelte ham religiøse eller vise Tanker og Forskrifter, passende til Stedet og dets Omgivelser. Men ogsaa umiddelbart tilfredsstillende Indskrifterne den æsthetiske Sands ved den Maade, hvorpaa de prydende udfyldte det Rum, som de indtog paa en Søjle eller Væg, ved den Kunstfærdighed, hvormed de vare indhuggede i de skønneste og haardeste Sten, eller ved den Farvepragt, som fremhævede dem. Selve de enkelte Tegn vare paa en Maade endnu Malerkunstens Børn. Skrivekunst og Male- og Tegnekunst havde endnu ikke sondret sig. Skrifttegnene selv vare Afbildninger af Himlens Stjerner, af Mennesker og Dyr, af Træer og Planter, af Møbler og andre Industriens Frembringelser o. s. v. o. s. v. Men Billedskriften benyttedes ikke blot i Bygningskunstens Tjeneste. Alt, hvad Ægypterne brugte, det være Frembringelser af Kunsten eller det daglige Livs Redskaber, Statuer, Vaser og Amuletter vare forsynede med Skrift, der angav deres Betydning eller Brug eller i det mindste Ejermandens Navn. Enhver af Dem har vist set i Antikkabinettet flere smaa Skarabeer aldeles opfyldte med Skrift. Men hvad der er os her af særlig Interesse, Skriften¹⁾ var ogsaa i udstrakt Brug som Bogskrift, til litterært Øjemed og det fra den ældste Tid, hvad vi, som ovenfor sagt, se af Fremstillinger paa de ældste Mindesmærker. Saaledes findes der Fremstillinger paa Monumenter fra omtr. 3000 Aar f. Chr., hvor man ser Skrivere beskæftigede med at op-

---

¹⁾ Om Tosorthros, 3die Dynastis 2den Konge (omtr. 3300 f. Chr.) fortælles det, at han forbedrede Skrivekunsten.

tegne paa Papyrusruller deres Herrers Ejendele. Og at de ogsaa til denne Tid have havt Rigsannaler synes blandt andet at fremgaa af Kongefortegnelsen paa den turinske Papyrus. Spørges der om, fra hvor gammel en Tid vi have virkelige Originalfragmenter paa Papyrus af saadanne Annaler, saa naa de op til 1600 Aar før vor Tidsregning, medens de ældste, vi have af den øvrige Oldtids Haandskrifter, kun enkeltvis gaa op til Chr. Fødsel¹⁾.

Gaa vi over til en ganske anden Side af Ægypternes Liv, saa er det bekjendt, hvor særdeles stor en Mængde af Papyrus vi finde med Stykker af den saakaldte «Gravbog» eller «Dødsbog»²⁾. Lepsius (Chronol. d. Æ. S. 39) fortæller, at han i Theben har fundet Grave for to Bibliothekarere under Ramses Miamun (d. e. Sesostris, 1394—1328 f. Chr.). Det var Fader og Søn; deres Titulatur var «Bøgernes Øverste» og «Chef for Bøgerne». Han sætter disse i Forbindelse med Ramesseum eller Ramses' Tempel i Thebe, idet han gjør opmærksom paa, at flere Papyrus, som vi endnu besidde, ere daterede fra dette Ramesseum. Hele Lepsius' Beretning tyder hen paa, hvad han ogsaa udtrykkelig siger, at Bibliotheker maa have været almindelig i Ægypten allerede i den forhomeriske Tid. Denne Ægypternes Interesse for Bogsamlinger synes ogsaa at forklare, hvorledes det har været muligt for Ptolemæos Filadelfos i faa Aar at samle til det af ham i Alexandria grundede Bibliothek 400,000 Ruller paa en Tid, da der i selve Grækenland intet Forbillede frembød sig undtagen i Aristoteles' private Samling.

¹⁾ Lepsius: Die Chronologie der Ägypter, S. 38.

²⁾ Den ægyptiske Titel er «Lysets Aabenbarelses Bog». Den er bleven kaldet Grav- eller Dødsbog, fordi den blev medgivet de fleste Døde i Graven, forat tjene ligesom et Pas for deres jordiske Vandring. De mange fundne Eksemplarer ere ikke lige fuldstændige, da ikke enhver havde Raad til at skaffe sine Afdøde et komplet Eksemplar; men de ere Afskrifter af en og samme Urtekst, hvis Affattelse maa sættes op til den graa Oldtid. S. Lieblein: De gamle Ægyptere S. 116 o. f.; s. ogsaa Cantu, dansk Bearbejd. S. 56.

V.

Den ægyptiske Skrift.

Efter disse almindelige Bemærkninger skal jeg gaa over til at betragte selve Skriften. Denne finde vi i sine Hovedtræk færdig for 5 til 6000 Aar siden. Vi have ikke Monumenter, der fremstille for os Stadierne i Udviklingen og give os Prøver paa, hvorledes Folket lidt efter lidt arbejdede sig gjennem forskjellige mere og mere fuldkomne Maader hen til det mærkværdige Skriftsystem, hvorved Ægypterne have ydet Menneskene det største, som ad rent menneskelige Veje nogensinde er opnaaet. Men Ægypternes strenge Vedhængen ved det overleverede, deres historiske Sands for omhyggeligt at bevare, hvad Forfædrene have benyttet, gjør det dog muligt at læse Skriftens Historie i deres monumentale Meddelelser; skjønt denne deres Omhu for trofast at bevare det gamle ved Siden af det nye, fra en anden Side betragtet, har kostet de Lærde saa stor Møje og fremkaldt saa store Vildfarelser, inden man fandt Rede i denne forunderlige Skrift, efterat den havde ligget saa godt som ukjendt hen i et Par Aartusinder. Den ægyptiske Skrift er nemlig baade en Billedskrift, en Stavelsesskrift og en Bogstavskrift, og disse tre saa forskjellige Skriftarter have holdt sig ved Siden af hverandre, saaat man kan finde i samme Ord paa een Gang alle tre Arter. Et Eksempel vil lettere oplyse Sagen, *ptar* betyder se (*videre*); dette skrives

saaledes fra venstre til højre , deraf ere de fire første Tegn Bogstaver, nemlig det første = p, det andet = t, det tredie og nederste = r, det fjerde = a (idet dette efter særegne Regler er stillet sidst). Disse fire Bogstaver vare altsaa i og for sig tilstrækkelige; men desuagtet er Tegnet sat til. Det er Bil-

ledet af en Plantespire og er Symbolet paa Aarstiderne og Aaret (*tar*), men dernæst bruges Tegnet ogsaa for Stavelsen *tar* uden Hensyn til Betydningen. Tilsidst endelig er til ydermere Sikkerhed sat Øjet til som billedlig Angivelse af «at se»¹⁾. Men man maa ikke tro, at dette stedse er Tilfældet. Snart skrives Bogstaver alene; snart noget af Ordet med Stavelsestegn, noget med Bogstaver, hvor dog ofte et, i det mindste for os, overflødig Bogstav, der allerede indeholdes i Stavelsestegnet, føjes til dette; snart er der endog to Billedtegn efter det med Bogstaver skrevne Ord for endnu nøjere at bestemme dette. De to sidste Tilfælde oplyses lettest ved et Par Eksempler.

Egennavnet *Menna* skrives , deraf er

 Stavelsen *men*; derunder Bogstavet = *n*;

derefter , der egentlig fremstiller en lukket Bog, men er Billedtegnet for 1) Skrift, Bog, 2) Maleri, Regning, 3) vide, Tanke o. s. v.; ofte taber det dog al Betydning og anvendes, saaledes som her, til Adskillelsestegn mellem to Stavelser (her *men* og *na*); derunder Bogstavtegnet for *n*, hvorefter følger Ørnen som Bogstavtegn for *a*; derefter en menneskelig Figur til nærmere Bestemmelse af Navnet.

En *Kudsk* (*auriga*), ægyptisk *kerau*, skrives ,

¹⁾ Det samme se vi ogsaa paa en anden Maade: ,

det er *tar*, Aarstid, nærmere bestemt ved det sidste Tegn. Men

nu kan *htar*, en Hest skrives saaledes: ,

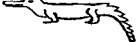
hvor altsaa Kjendetegnet «Plantespire» er beholdt, Bogstavet *h*, ,

er sat foran, og Kjendetegnet «Hest» er føjet til bagefter.

deraf er det første Tegn øverst til Venstre = k (Selvlyden e angives ikke), det derunder = r, det, der atter staar derunder, = a, Fuglen = u; derunder findes en udstrakt Arm, holdende en Kølle eller Stok, som Billedtegn for kraftig Handling; den sidste Figur henfører nærmere Betydningen til Begrebet Menneske.

Idet jeg nu i al Tarvelighed forsøger at fremstille de forskjellige Stadier, som dette Tegnsystem har maattet gennemgaa, vil det vel ikke være overflødigt at bemærke, at mange Enkeltheder ikke ere bevislig sikre, og at Hypoteser ikke aldeles kunne undgaas ved den analytiske Fremgangsmaade, som synes lettest anvendelig.

Den ægyptiske Skrift var oprindelig rent Billedskrift ligesom Indianernes. En Løve , en Hest ,

en Giraf , en Krokodil , en Fisk ,

et Træ , en Stjerne vise strax, hvad de betyde. Saadanne Tegn, som man har kaldet de figurative eller billedlige, betragte vi altsaa som den første Begyndelse. Derefter kommer det næste Trin de symbolske Tegn eller Sindbilleder, det vil sige Billeder, der gennem Tankeforbindelser fremkalde for Sjelen andre abstrakte eller concrete Begreber: saaledes betyder Solen, ,

symbolsk Lyset, Dagen; en Vandplante, , Nedre-ægypten; en lille Fugl, , lille, ringe, slet, svag; et Menneske, der ligger paa Maven, , 1) Fjende, nedslaar, 2) Død, Myrderi; en Dreng med Haanden i Munden, 1) Barndom, Ungdom, 2) Opammen,

Opdragelse; en Næse, , 1) puste, aande, 2)

Glæde, glæder; et Par fremadskridende Ben, , Bevægelse fremad, Bevægelse; et Par Ben i modsat Retning, , 1) Tilbagevenden, komme tilbage, 2) sende tilbage, hindre; et Loft, , 1) Himmel, Tempeltag, 2) hæve, løfte, 3) Højhed. Men flere Billeder kunne ogsaa forbindes for symbolsk at angive et enkelt Begreb, saaledes en Stjerne under Himmelhvælvingen

 1) Nat, Aften, 2) Mørke; Himmelhvælvingen med

fire Vaser eller med nedfaldende Draaber

eller , Regn, Dug, Taage; en Flamme i en

Skaal 1) Ild, 2) Varme, 3) Hidsighed; et Menneske

paa en Trone Konge, Fyrste, Stormand; et græ-

dende Øje Graad, Ærgrelse, Sorg; et Oxehoved

paa en Stolpe 1) Svælg, Strube, 2) spise, aande

o. s. v.; et Ben og en Kniv «overtræde», «krænke», «bemægtige sig noget med Heflighed» o. s. v.

Det næste Skridt er det afgjørende forat komme til en Lydskrift. Om Ægypter (, Chineser) og Assyrer have uafhængige af hinanden fundet Vejen, kunne vi ikke afgjøre. Det første Skridt have de vistnok gjort hver for sig. Hvad Ægypterne angaar, synes Billederne at tyde hen paa, at Folket har været uden Paavirkning af Fremmede. Forat forstaa Muligheden af en saadan Opfindelse, maa vi er-

indre, at Sprogene vare mere eller mindre Eenstavelses-
sprog. Hed nu f. Ex. en Mand «Ben», saa kunde selve
Lyden angives ved at tegne en Figur af et eller andet
Ben i dyriske Legemer. Forat vise, at der tænkes paa et
Egennavn, sættes saa bagefter Figuren af et Menneske.
Skulde derimod det Lem hos Mennesker betegnes, ved
hvis Hjælp man gaar, sattes en Figur, som havde Hensyn
hertil (hos Ægypterne). Var det et Bord- eller Stole-
ben, som mentes, tegnede efter Billedet for Lyden «Ben»
enten et Bord eller en Stol; mentes Passerben, en Passer
o. s. v. Naar saaledes især ved Betegnelse af Egennavne
Tanken var bleven vakt for at betegne en Lyd ved et
synligt Tegn, kom snart Forsøget paa at angive mere
abstrakte Begreber paa denne Maade. Man tænke paa
Egennavnet «Vind», Tillægsordet «vind», Navneordene «Vind»
og «Vinde», Udsagnsordene «vinde» o. s. v.¹⁾ Men saaledes

bare netop Ægypterne sig ad. Tegnet (en Sløife eller Knude)

er hos dem Symbolet paa Livet og som saadan kan det
som Billedtegn ene for sig betyde «Liv» og de forskellige
Ordlyd, som udtrykke dette Begreb. Men det kan ogsaa
betegne den enkelte Lyd *ānkh* (der er eet af de Ord,
der betyde Liv) og bruges til Angivelse af denne enkelte
Lyd uden Hensyn til, at een af dens Betydninger er

«Liv», saaat f. Ex.   ogsaa angiver Lyden *ānkh*, men
det bagefter stillede Tegn viser, at denne Lyd her betyder

Øre. Tegnet betegner «Stjerne», paa ægyptisk *sep*;
men Lyden *sep* betyder ogsaa en «Port», , d. e.

---

¹⁾ Et ret forklarende Træk er omtalt ovenfor (S. 18) om de mexi-
kanske Azteker, da de skulde skrive *pater noster* efter Ordlyden
med deres Tegnskrift.

Tegnet «Stjerne», der aldeles har tabt sin Betydning af Billede og tjener blot som fonetisk Tegn for Stavelsen *sep*, og Billedet af en »Port», der angiver, hvad Lyden *sep* paa dette Sted skal betyde. Her staa vi altsaa paa det Punkt, hvor den ægyptiske Skrift paa eengang er baade Billedskrift og Lyd- eller Stavelse-Skrift, det vil sige, at et og samme Tegn snart kan være et Billede paa et bestemt Begreb, men snart angiver en Lyd, der kan betegne overmaade mange Begreber, der saa nærmere maa bestemmes ved et Billedtegn. Men der indtræder her en Omstændighed, som kan gjøre Læsningen af disse Stavelser noget indviklet. Tæge vi f. Ex. Stavelsen *sem*, saa er der sex Maader at skrive den paa

 ; tæge vi Stavelsen *khen*, er der

otte Maader , idet

hvert enkelt af de seks første Tegn kan læses *sem*, hvert enkelt af de otte sidste Tegn kan læses *khen*. Og saaledes er det mere eller mindre Tilfældet med alle Stavelser, idet dog Brugen af det ene eller andet Tegn er Indskrænkning underkastet. Det er sandsynligt, at alle Hieroglyfer oprindeligt have været modtagelige for denne syllabiske Anvendelse; men for at dette fra Begyndelsen af kunde finde Sted, maatte Ordet kun bestaa af een Stavelse. Skjøndt vi have en stor Fortegnelse over saadanne Stavelsestegn, besidder Videnskaben dog endnu ikke en tilstrækkelig Liste.

Den udstrakte Brug, som der gjordes af Stavelsestegn i den ægyptiske Skrift, vil først blive rigtig tydelig, naar vi faa eftervist det sidste Skridt, som Ægypterne gjorde, hvorved de kom lige til Dørtærskelen af en sand Bogstavskrift.

Ligesom det er udenfor al Tvivl, at den Opfindelse at betegne Medlyde og Selvlyde med enkelte Tegn er bleven fremkaldt ved Trangen til at kunne med Skrift angive Egennavne og Ord laante fra fremmede, saaledes er

det ogsaa værd at lægge Mærke til, at det var Læsningen af et Egennavn, der for næppe 50 Aar siden gav det første Lysglimt, hvorved man fik Syn paa og Indsigt i et Sprog og en Skrift, der havde hvilet i Mørke i Aartusinder. Det er ikke saa vanskeligt at tænke sig, hvorledes man især i et Eenstavelssprog kom til at lade et Tegn, der egentlig angav en bestemt Gjenstand eller Begreb, f. Ex. *ro* («Mund»), anvendes til at angive Lyden *ro* overhovedet, uden Hensyn til dets særlige, oprindelig ideografiske Betydning. Allerede Mexikanerne, saa vi ovenfor, vare naaede dertil. Men en langt mere reflekterende Analyse, en langt finere Iagttagelse af Lydenes Beskaffenhed, et langt mere uddannet Øre maa forudsættes, forat vi kunne forstaa, hvorledes Ægypterne faldt paa den Tanke at adskille den enkelte Stavelse i sine Lydbestanddele (Medlyde og tildels Selvlyde). Gjennem hvilke Kampe en virkelig Bogstavskrift efterhaanden udviklede sig, som vi antage, af Stavelsernes baade Tegn og Lyd, kan ikke i det enkelte eftervises¹⁾. Derimod tør vi vel nok med Champollion²⁾ nu betragte som sikkert, at det at gjengive enhver enkelt Bogstavlyd i en Stavelse ved et særskilt Skriftegn er fremkommen derved, at man har givet det enkelte Lydtegn den Bogstavværdi, ladet det betegne det Bogstav, hvormed Lyden begyndte. Det er saaledes, at Billedet af en Ørn, *akhem*, er blevet Tegnet for *a*; Billedet af en Mund, *ro*, Tegnet for Bogstavet *r*; Billedet af en Natugle, *mulag* eller *mu*, Tegnet for *m* o. s. v.

Skjønt der endnu ikke er bleven funden nogen bestemt Orden eller Rækkefølge af de ægyptiske Bogstaver, have nogle Ægyptologer dog ikke opgivet Haabet om at

¹⁾ Et Exempel paa, hvorledes Tanken lededes hen til at opløse Stavelserne i Bogstaver, skal jeg dog anføre. Det græske *ῥαν* gjengives i ægyptisk ved *tahan*, hvor det første *a* er mater lectionis uden Værd for Udtalen, som om vi vilde skrive *Pesalmebog*.

²⁾ Gramm. Égypt. Cp. II, § 55.

finde en ægyptisk ABC enten paa et Mindesmærke eller i en Papyrus, saaledes som man for ikke længe siden — 1864 — i en Papyrus har fundet Talordene anførte i deres naturlige Orden og med deres fonetiske Værdi. Men om Ægypterne ere komne saavidt, om deres Bogstaver have frigjort sig saaledes, at hvert har faaet sin bestemte Plads, er vistnok et stort Spørgsmaal selv naar man har de Beviser for Øje, hvorved Lauth¹⁾ mener tydeligt at have godtgjort Tilstedeværelse af et ordnet Alfabet. Sagen er nemlig den, at Ægypterne vel have haft bestemte Tegn forat udtrykke de fleste af de enkelte Lyde, som vi kalde Bogstaver, men at — og det er noget meget væsentligt — baade de Bogstaver, som vi kalde Selvlyde, og de, som vi kalde Medlyde, ere blevne skrevne hver med flere Tegn, saaledes at f. Ex. et Tegn for en *k*-Lyd oprindeligt mest har yndet at forbinde sig med en *i*-Lyd, et andet Tegn for *k* med en *u*-Lyd, et tredje Tegn for *k* med en *a*-Lyd²⁾; og at f. Ex. af Selvlydene et Tegn for *a*-Lyden oftest staar i Begyndelsen, et andet helst i Midten eller i Slutningen. Af denne Vanskelighed ved at løsrive de Bogstavlyd, hvoraf en Stavelse bestaar, fra hinanden lader sig ogsaa andre Særligheder forklare. Enhver Selvlyd, der

¹⁾ Sitzungs Bericht. d. bair. Akad. d. W. 1867 S. 84 o. ff.

²⁾ Denne Særegenhed har sin naturlige Forklaring i, at Bogstavalfabetet er, som ovenfor vist, udgaaet fra en Stavelseskrift. Det er jo ogsaa bekjendt, at i oldpersisk forekomme visse Kiler foran *a* og *i*, andre foran *u*, vistnok uden fonetisk Forskjel¹⁾. Forat tage mere nærliggende Exempler: i den nylig bekjendtgjorte lokriske Indskrift²⁾ skrives regelmæssigt Ϟ (Koppa) foran *o*, ἐπιφοιϞος, ὄρϞος, men ἀπιφοικια, ὕποναμιδιος. Ligesom der i gammel Latin skrives *q* og ikke *c* foran *u*, uagtet Lyden var den samme: mircurios = mercurius, cura = cura, pecunia = pecunia o. s. v. (Corssen: über Ausspr. o. s. v. I, S. 71 o. f. 2. Ausg.). Vel antager Corssen, at *q* staar for *qu*, men andre Lærde have fremsat den rigtige Forklaring, at *c* er skrevet med Tegnet *q* foran *u*.

¹⁾ Indogerm. Chrestomath. v. Aug. Schleicher, S. 145.

²⁾ G. Curtius: Studien zur griech. u. lat. Gr. II, 2, S. 442 ff.

har et særegent Tegn og bruges som Indlyd mellem to Medlyde, skrives regelmæssig i ægyptisk efter begge disse Medlyde. Det er saaledes, at Gudenavnet *Kh(e)nsu* altid omskrives ved $\chi\omega\nu\varsigma$. Ligeledes skrives *ana* for *aan*, *Kanana* for *Kanaan*. Paa samme Maade skrives paa ægyptisk *ani* for *ain*, hebraisk Omskrivning אֵן , «Øje», «Kilde». Korte Selvlyde udelades ofte. Naar man ikke veed, hvilken den korte Lyd er, omskrives den sædvanlig ved *e*. Vi kunne endnu gribe visse Tegn i Overgangen fra at være Stavelses-Tegn til at være Bogstavtegn. Saaledes gaar det syllabiske

ba over til at være simpelt *b*. Tegnet er hos Lepsius¹⁾

Bogstavtegnet *s*, hos Rougé Stavelsestegnet *su*. Sagen er nemlig den, at ethvert Stavelsestegn kan bruges saaledes, at det ved sig selv alene angiver Stavelsen, men det kan ogsaa forbindes med et Bogstavtegn, der angiver den ene af Stavelsens Lyde: saaledes kan Stavelsen *āk* («gribe»)

blot skrives med Stavelsestegnet , men ogsaa tydeliggøres ved at føje Bogstavtegnet Δ *k* til; paa samme Maade skrives Stavelsen *an* snart alene med et Stavelsestegn, snart med dette + Bogstavtegnet *n* og snart med baade Stavelsestegnet og Bogstavtegnene *a* + *n*, en Brug, som længere nede vil blive udførligere eftervist. En anden Grund til, at Ægypterne ere vedblevne med at beholde flere Tegn ikke blot for samme Stavelse, men ogsaa for samme Bogstav, er den monumentale Brug, som de i

1) Stand. alphab. 1863 p. 198, men han tilføjer, at det altid forenes

med *u*. Ligeledes betragter han Stavelsestegnet (*ua*) som Bogstavtegn for *u*, vel fordi det paa de ptolemæiske Tider brugtes til at omskrive *o*. (Se Rougé Introd. p. 56 Anm.).

stor Udstrækning gjorde af deres Skrift i arkitektonisk Henseende baade til Prydelse og Oplysning. Her var det af stor Vigtighed at kunne føje Tegnene sammen til passende Grupper, der vare bestemte til at udfylde en eller anden Plads paa en Søjle, Statue, Væg eller deslige.

Selvlyde, Vocaler.

De gamle Ægyptere havde, hvad Selvlyde angaar, kun Tegn for de tre Grundlyde *a*, *i*, *u*. Selvlydene *e* og *o* havde endnu ikke udviklet sig saaledes, at de repræsenteredes ved særlige Tegn. Som Mellemløyd mellem to af hine Grundlyde betegnedes de enten aldeles ikke, men deres Lyd klæbede sig ligesom ved, fulgte med visse Medlyde, eller de gaves ved een af Grundselvlydene eller ved en Forbindelse af to af disse, saaledes som det synes at fremgaa dels af Omskrivninger i det græske og semitiske, dels af den Maade, hvorpaa det koptiske har bevaret de Ord, hvori de findes.

For *a*-Lyden er der tre Tegn: 1) , et Rørblad, *aki*; 2) , en Ørn, *akhem*; 3) , en udstrakt Arm¹). Af disse er det sidste det lange *a*. I det semitiske omskrives dette gjerne ved *y*²), i koptisk sædvanlig ved **W**. De to første maa vel betragtes som ligelydende (homofone) Tegn, saaledes at Rørbladet især tjener til Begyndelsesbogstav (= græsk *α*, d. e. *a* med spiritus lenis foran); Ørnen især i Ordets Midte og Ende (= græsk *α*). Rørbladet anvendes ved Omskrivning fra det semitiske fortrinsvis til at give **Σ**, uagtet dette Tegn ikke har sin Oprindelse derfra, men fra Ørnen³).

¹) Dens ægyptiske Navn kjender jeg ikke.

²) Dog synes det kun tilnærmelsesvis at svare dertil, thi i Papyrus fra det 19de og 20de Dynasti finder man *y* omskrevet ved Tegnet , Armen og Ørnen, *āa*.

³) Hos Kopterne er der kun een Lyd for *a*, som fører Navnet alpha.

For *i*-Lyden haves to Tegn, det første er et dobbelt Rørblad, , det andet, vistnok blot et simplificeret Tegn af det første, bestaar af to smaa Streger, der have en skraa Retning , forat adskille Bogstavet fra Taltegnet to, der betegnes ved to lodrette Streger. Som Begyndelsesbogstav er de to Rørblade efter Rougés Mening Halvocal¹⁾. I de afledede koptiske Ord gives det ved I og EI som Forlyd. Inde i Ordet gives det derimod ved flere Nuancer²⁾. De græske Omskrivninger vakle mellem *i*, *e*, *ei*. I de semitiske Omskrivninger er Lydovergangen endnu større³⁾.

For *u*-Lyden haves to Tegn, der synes at være af ganske samme Lydværdi, nemlig Faraohønen, og ⁴⁾. Som Begyndelsesbogstav er det ofte Halvocal. I koptisk gjengives det ved OX (*ω* og *ε*, *wo* og *we*). Inde i Ordet derimod gives det baade ved *ω*, *o* og *ε*.

Det er denne Selvlydenes ufuldkomne Betegnelse i Skrift, der gjør det saa vanskeligt at forstaa mange grammatiske Forhold, idet, som vi have set, ikke blot Endeselvlyde udelades, men det samme ofte er Tilfældet, naar Selvlyden staar inde i Ordet.

1) Efter Lepsius (stand. alph.) er derimod de to Rørblade = *i* (*ē*), de to Streger = *i*.

2) Fra kommer det demotiske , det hebraiske Jod , det græske Jota *ι* og det latinske *i*.

3) Paa koptisk hedder Bogstavet Jauda og har kun eet Tegn.

4) Lepsius (st. alph.) har som sagt desuden det ovenfor (S. 42 nederst) angivne Tegn, som han anser for langt *ū* eller *ō*, men Rougé har vistnok Ret, naar han betragter det som et Stavelsestegn.

Medlyde, Consonanter.

Læbelyde. **F**-Lyden betegnes ved Slangen med Horn ¹⁾. I det afledede koptiske haves herfor et Tegn, ²⁾, som gennem det demotiske ligefrem kommer af den ægyptiske Slange (hieratisk). Naar derimod den be-

slægtede Lyd *ph* skal udtrykkes, have Kopterne deres Φ ³⁾. Ved Omskrivning fra det græske var det ikke det ægyptiske *f*, der tjente til at give φ , men enten *p* eller   *ph* ⁴⁾.

B-Lyden betegnes ved , et Ben, og , hvoraf det første ynder *u*-Lyden, det sidste *a*-Lyden ⁵⁾. Det ægyptiske *b* synes idetmindste i den senere Tid at indbefatte ligesom det hebraiske Beth to Lyde, baade *b* og *v*, idet omskrives ved *bp* d. e. Gruppen   eller ved *p* alene; gives alene ved «Benet». I den hieroglyfiske Skrift nøjedes man ofte med *ba*-Fuglen til at omskrive . I koptisk frembragte det antike *b* regelmæssig det koptiske **B** ⁶⁾, men vi finde det ogsaa givet ved de andre Læbelyde ⁷⁾.

1) Dets homofone er , indført paa det 20de Dynastis Tid.

2) Koptisk *Fei*.

3) Koptisk *Phi*.

4) Af Slangen kommer gennem det hieratiske (s. ovfr.), det hebraiske Vav , det græske Bau *f* og det latinske *F*.

5) er egentlig Stavelsestegn *ba*, men bruges ofte for *b* alene.

6) Som bærer Navnet *vida*.

7) Af Fuglen kommer det hebraiske og det græske og latinske *B*.

P-Lyden betegnes ved , en Bastmaatte med en Afdeling i Midten. Samme Lydværdi har , en Fugl med udstrakte Vinger, dog saaledes, at det sidste Tegn mest ynder *a*-Lyden, det første *i*- og *u*-Lyden. Begge frembragte regelmæssigt paa koptisk i den sahitiske Dialekt **Π**, i den memfitiske **Φ**. I hebraisk gives det regelmæssig ved **פ**¹⁾.

Ganelyde. Tegnene for disse Lyde , , og ²⁾ ere noget vanskelige at adskille, idet det ligger i Ganelydenes Natur at modtage Nuanceringer efter den Vocals Beskaffenhed, som følger efter dem. Men Ægyptologerne ere ikke enige om, hvilke Selvlyde hver især af Ganelydene ynder, thi Lepsius siger, at det andet for det meste forenes med *a*, det tredie med *u* og *i*. Rougé derimod paastaar, at det andet forbindes med alle Selvlyde, men dog synes at ynde *a*, det tredie ligeledes med alle, men synes at ynde *a* og *i*. Efter de græsk-romerske Omskrivninger synes alle Tegnene homofone. I semitiske Omskrivninger er det saa godt som Regel, at gives ved **כ**, og, skjønt hyppigt, dog ikke saa regelmæssigt, og ved **כ** (Kaf), ved **ק** (Kuf). Hvad de afledede koptiske Ord angaar, svarer **σ** (Schima) d. e. *kj* eller *tsh* nærmest til i begge Dialekter, uagtet der ikke er faa Undtagelser. Med Hensyn til de tre andre Tegn da ere og fuldstændig homofone og gjengives i koptisk regelmæssig ved **K** (Kabba) i den sahitiske Dialekt, ved **χ** (Chi) i den memfitiske. Andre

1) Af Bastmaatten kommer det hebraiske **פ**, det græske **Π** og det latinske **P**.

2) Hvad Figurerne betyde, er ikke sikkert. Det andet og tredie, mener Lauth (l. l. S. 104), er en Vinkel (kopt. *Koh*) og en Hankekurv.

Gjængivelser ere sjældnere. $\triangleleft$ findes ogsaa som homofon med de to andre Lydtegn, men ikke saa hyppigt. Dog findes det andet og fjerde Tegn sammen i een Gruppe, hvor det første Bogstav kun fordobler det andet. Vi adskille altsaa to k -Lyde i disse fire Tegn, hvoraf det første er = kj , de tre andre Tegn = k , men indrømme, at der vistnok har været en nu uefterviselig Nuance mellem den sidste og de to nærmeste. G -Lyden synes Ægypterne at have manglet; dog skal i den senere Tid nk undertiden være brugt til at omskrive g^1). Det koptiske Γ anvendes hovedsagelig kun til Omskrivning af græske Ord²).

Tandlyde. Ogsaa Nuancerne i disse Lyde ere vanskelige at eftervise. Det synes naturligst efter Omskrivninger i det semitiske at ordne dem med Rougé i tre Grupper:

- 1) $\text{Ⓜ} \text{Ⓝ} \text{Ⓞ} = t$. Disse tre Tegn, hvoraf det første er et Slags Tang, det andet en Halvkreds, det tredie maaske en Pengepung (koptisk *thevi*), angive en til t nærmest svarende Lyd. De maa alle tre betragtes som homofone. De to første have nogen Hengivenhed for u -Lyden, det sidste derimod for Rørbladet og de to Rørblade. I semitisk omskrives de med Ⓜ^3) og Ⓝ . De

¹) Smlgn. nedenfor $nt = d$; $ns = \zeta$; $nr = l$.

²) Tre semitiske og evropæiske Tegn nedstamme fra 3 af de ægyptiske k -tegn, idet nemlig

det andet =	hebraisk	Ⓜ ,	græsk	Ⓝ ,	latinsk	Ⓞ
det tredie =	—	Ⓝ ,	—	Ⓝ ,	—	Ⓞ
det første =	—	Ⓞ ,	græsk og latinsk	Ⓞ .		

³) Dog er det værd at lægge Mærke til, at Hierogrammaterne, naar de stræbe at give en omhyggelig Omskrivning af Ⓞ , have betjent sig af Gruppen $\text{Ⓞ} \text{Ⓝ}$ d. e. th , hvilket synes at vise at Ægypterne ikke have haft nogen beaaand t -Lyd.

afledede koptiske Ord have for disse tre Tegn regelmæssig kun τ (som i memfitisk forandres til θ).

2) = *tj*.

Disse to Tegn, en Slange og en ukjendt Figur, ere fuldkommen homofone. Grækerne have været i Forlegenhed med denne Lyd, idet de have omskrevet den ikke blot ved δ og τ , men ogsaa ved σ . Derfor er Sa - n - *tj*ah o blevet hos dem til Sensaos. I semitisk omskrives de snart ved γ , snart ved β uden nogen Begunstigelse for dette eller hint, hvad der tyder hen paa, at Semiternes Lydangivelse kun er en Tilmærkelse. Hvad Kopterne angaar, saa er deres Bogstavtegn χ (Sjansja) kommen, gennem de hieratiske og demotiske Forandringer, af , men hvilken Lyd

dette Tegn angiver, veed man nu ikke nøjagtigt; nogle betegne det ved *tsj*, andre have foreslaet at omskrive det ved *z*, andre ved *g*. Efter Rougé synes Lyden nærmest at kunne angives ved *tj* (saaledes som vi have den i det svenske *tjusa*, *tjena*).

3) ,

Haand (tot eller dod). Nogle have betragtet dette Lydtegn som homofon med de to foregaaende, og man maa indrømme, at Slangen og Haanden ere meget hyppige

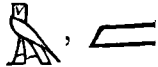

Varianter. Men de semitiske Omskrivninger vise en tydelig Forskjel, idet Haanden aldrig omskrives ved $\beth$ eller $\aleph$, men har nærmet sig γ med et meget tydeligt Fortrin, hvorfor ogsaa Brugsch ligefrem har omskrevet det ved d . Dog synes Ægypterne ikke at have haft en ren d -Lyd, thi naar Hierogrammaterne vilde omskrive denne Lyd, saa ofte de fandt den hos fremmede, skreve de den med et dobbelt Bogstav *nt*, hvor Nasalen altsaa blødgjør t^1). Vi sige altsaa med Rougé, at Haanden er Tegn for det bløde t^2). Endnu have vi et Stavelsestegn, der hyppigt bruges som Variant for Slangen, nemlig , Fugleungen, hvoraf senere hen i Tiden kom det hebraiske $\beth$ og det græske Z^3).

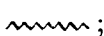

¹⁾ Sml. det, der ovenfor er bemærket om g og $\beth$.

²⁾ Lepsius, stand. alph. (p. 197), stiller Haanden sammen med de to foregaaende Tegn og sige om dem, at de alle tre vise en Tilbøjelighed til Fordobling *tt*. Disse Ytringer i Forbindelse med hans øvrige Fremstilling antyde, at han i disse Tegn ser et forstærket (emfatisk) t .

³⁾ Af alle disse t -tegn ere fire gaaede over i det semitiske Alfabet:

	=	hebraisk $\beth$, græsk T
	=	— $\beth$, — Θ
	=	— γ , — Δ
	=	— $\aleph$.

De flydende Bogstaver. De tre Tegn , og , hvoraf det første er Billedet af en Ugle (kopt. mulat), de to andre ubekjendte, svare nøiagtig til Lyden *m*¹⁾. Omskrivningen sker regelmæssig i græsk ved *μ*, i semitisk ved *מ*. I det afledede koptiske staa næsten altid *μ*²⁾.

Det almindelige Tegn for Lyden *n* er Bølgelinien ; Figuren , uvist hvad, er meget gammel som Tegn for *n*, men dens Brug er noget mere indskrænket.

Tegnet for *n* forekommer ogsaa temmelig tidlig. I græsk omskrives alle disse Tegn regelmæssig ved *ν*, i semitisk ved *נ*. I koptisk svarer regelmæssig det gamle ægyptiske *n* til *N*. Endnu kan om Lyden *n* bemærkes, at den ikke sjelden udelades i Enden af en Stavelse: det ægyptiske Navn *kanra* skrives derfor *kara*, Partiklen *an* skrives ogsaa *a*³⁾.

For *r*-Lyden haves to Tegn *ro*, en Mund, og (kopt. *laua*, en Løve). Det sidste Tegn er langt sjeldnere i ægyptiske Ord end det første. De bruges uden Forskjel til at omskrive *λ* og *ρ* hos Grækerne, *ל* og *ר* paa hebraisk. I Biblen gjengives disse Tegn altid ved *ר*, aldrig ved *ל*. I fremmede Navne findes i de senere Dynastiernes Tid Løven ofte som *l*, men ogsaa som *r*. Først i demotisk Skrift er det, at Tegnet , afledet af ,

1) Naar det første Tegn hos Lepsius (l. l. p. 193) adskilles fra de to andre, er maaske Grunden den, at disse mere ynde *u* og *i*, hint derimod hellere forener sig med Ørnen.

2) Af Uglen kommer gennem fønisk det græske *My* og det latinske *M*.

3) Af kommer gennem fønisk det græske *Ny* og det latinske *N*.

bruges regelmæssig som Tegn for *l*. Vi se ogsaa, at i en Del koptiske Ord Kopternes *l* er kommen af det ægyptiske *n*, f. Ex. *nes*, koptisk ΛAC (*las*, Sprog); *bun(a)r*, koptisk $\text{B}\text{O}\lambda$ (uden). Ligesom vi ovenfor saa, at den fremmede Lyd *d* gaves ved *nt*, *g* ved *nk*, saaledes skrives Lyden *l*, naar den overførtes fra fremmede, ved *nr*¹⁾. Af flydende Bogstaver have vi altsaa hos de ældre Ægyptere kun *m*, *n*, *r*. Iøvrigt dele de afledede koptiske Ord sig mellem *r* og *l* (den baschmuriske Dialekts Særkjende er endog, at den aldeles mangler de andre Dialekters *r* og bruger *l* alene. Ligesom ved *n* er det ogsaa ved *r* ikke uden Vigtighed at vide, at det i Udlyd hyppig er afslidt; det er saaledes, at det ægyptiske *er* paa koptisk bliver E , det er *e*; ligeledes findes hos selve Ægypterne *khake* for *khaker*, *ka* for *kar*²⁾.

Hvisle- og Aandelyd. For *s*-Lyden finde vi som Regel Tegnene P og H ³⁾, der ere homofonc. Thi Grækerne omskrive altid begge ved σ , og i semitisk gives de

1) Af O med den diakritiske Streg | (se nedenfor S. 62) = Q kommer græsk *P*, latinsk *R*.

Af L kommer det hieratiske L , hvorfra det græske L og det latinske *L* have deres Oprindelse.

2) Den halvlydende Natur, som de omtalte Bogstaver have, lader os forstaa det rigtige i, at de romerske Grammatikere gavede af dem kaldte *semivocales* eller *semisonantes*, nemlig *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, Navnene *el*, *em*, *en*, *er*, *es*, medens de andre kaldtes *be*, *ce*, *de*, *ge*, *pe*, *te*; Navnene for *h* og *k* gaves med Gatturalvocalen *d*, medens *q* udtaltes med den for den egne *u*-Lyd *qu*. (S. Rougé, *Introduct.* p. 54 og Corssen *Aussp.* u. *Voc.* I, S. 11 2den Udg.).

3) Navnet uden Tvivl *ses*, en Skodde. S. Rougé l. l. p. 141.

altid ved ψ og σ ¹⁾. I det afledede koptiske staar derfor regelmæssig C (Sima)²⁾.

For *sch*-(sje-)Lyden haves to Tegn og , der i Reglen kunne betragtes som homofone, dog saaledes at det første Tegn foretrækker *a*-Lyden, det sidste *u*- og *i*-Lyden. Grækerne, der ikke have *sche*-Lyden, gjengive Tegnene sædvanlig ved σ , men dog ogsaa ved $\sigma\chi$ og det sidste tillige ved χ . Det persiske og semitiske *sche* omskrives hyppigst ved , dog ogsaa ved . I det afledede koptiske gives Lyden regelmæssig ved Ψ (Schei)³⁾. Der synes at have været en ringe Forskjel mellem begge de ægyptiske Tegn, saaledes at det sidste har ligget imellem eller dannet Overgangen mellem det første og X ⁴⁾.

Den beaandede *k*-Lyd gives ved , et Sold⁵⁾,

¹⁾ Vel finde vi enkelte Gange ψ , men dette hører til den Slags Variationer i Udtalen, der ogsaa kunne findes i selve forskjellige semitiske Sprogarter. S. Rougé l. l. p. 44.

²⁾ Lepsius l. l. anfører ogsaa Tegnet , men dette maa vist rigtigere efter Rougé betragtes som et rent Stavelsestegn = *su*.

³⁾ Undtagelsesvis er Overgangen til χ , σ , h og z .

⁴⁾ Af kommer phøniscisk ψ ω , hebraisk ψ , græsk Σ , latinsk S.

⁵⁾ Lepsius anfører som homofon med Soldet Tegnet , men det betragtes vist rigtigere som Stavelsestegn = *Kher* .

og , der i Reglen alle tre kunne betragtes som homofone. Iøvrigt finder man dem ogsaa stillede sammen parvis, en Særlighed, som vi have fundet ogsaa ved andre Bogstavtegn (s. ovfr.). Soldet forbindes gjerne med *u* og *i*, de to andre med *a*¹⁾. Grækerne have givet Lyden ved *χ*. Da imidlertid Kopterne, der selv have optaget *χ* som Bogstavtegn for den beaandede *k*-Lyd (Khi), dog have i deres Omhu for Nuanceringen laant af den demotiske Skrift

Tegnet (Khei), der netop er kommen af , synes *χ*

kun tilnærmelsesvis at angive Lyden. Det oldpersiske *kh* gjen-gives ved de to første ægyptiske Tegn. I det hebraiske gives de ved (Khet), der dog indbefatter to Nuancer, som gives i arabisk ved og (d. e. *g* og *gh*), en Nuancering, der bekræftes ved, at det hebraiske gives hieroglyfisk snart

ved enhver af begge de to første Tegn (*kh*), snart ved (*k*, s. strax nedenfor)²⁾.

For *h*-Lyden have Ægypterne tre Tegn ,

og det sjældent brugte ³⁾. Af disse forbindes det første gjerne med *a* (Ørnen), det andet med *i* og *u*, det tredie især med *u*. Med Hensyn til den Lydforskjel, som mulig er betegnet ved disse forskjellige Tegn, finde vi ingen Hjælp i det afledede koptiske, thi der findes kun eet Tegn, (*hori*),

¹⁾ Næmlig det første med Ørnen, det andet med Armen.

²⁾ , bliver paa phøniskisk til
paa hebraisk til (Khet)
i det latinske Alfabet til H.

³⁾ Hertil kommer endnu det som Bogstav *h* hyppig brugte Stavelses-tegn *hu*.

der ligefrem gennem hieratisk og demotisk kommer af .

Ligesaa lidt yde græske Omskrivninger os nogen Hjælp. Dog kunne vi mærke, at Hierogrammaterne give de græske Bogstaver

φ og ϑ ved og . Af Omskrivninger fra det

semitiske tror Rougé at have fundet, at det andet Tegn er en forstærket Aandelyd, idet det første Tegn tjener til at omskrive det hebraiske (He), medens den slangeformede Figur omskriver (Khet = arabisk). (Soldet derimod omskriver det hebraiske , naar dette er = det arabiske). Men vi kunne ikke bestemt angive ved vore Bogstavtegn nogen Lydforskjel¹⁾.

Denne Beskrivelse af de Tegn, som Ægypterne brugte forat betegne det, vi kalde Bogstaver, er hovedsagelig Rougés i hans ovenfor anførte Bog. Jeg har viist, at han i flere væsentlige Punkter ikke stemmer overens med Lepsius i «standard Alphabet», dels hvad selve Lydene angaar (især i *ʔ*-Lydene), dels med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvilke Tegn der ere rene Bogstavtegn og hvilke der overvejende ere Stavelsestegn. Hvad det første Punkt angaar, forelagde jeg Sagen for Prof. Lyngby en Maanedstid før hans Død. Vel havde han aldrig før beskæftiget sig med Hieroglyfer, men han var godt hjemme i den semitiske Lydlære og kunde altsaa med sit vidunderlig fine Øre danne sig en Mening ved Hjælp af de græske, latinske og semitiske Omskrivninger af ægyptiske Ord. Skjønt han erkjendte det vanskelige i at komme til klar Insigt, vilde han dog hellere holde sig til Lepsius's Opfattelse.

¹⁾ , bliver paa phøniskisk til

paa hebraisk til (He)

i det latinske Alfabet til E.

I Overenstemmelse med den foregaaende Redegjørelse opstilles følgende Tavle over de ægyptiske Bogstaver:

A) Tegn for Selvlyde.

- 1) For **a**-Lyd: = **a**, bruges især som Forlyd, maaske undertiden blot som Aandetegn.
- = **a**.
- = **ā**.
- = **ā**, sjældent.
- 2) For **i**-Lyd: = **i**, maaske $\bar{i}$ ($\bar{e}$), bruges ogsaa = **j** som Forlyd.
- = **i**, maaske **ī**.
- 3) For **u**-Lyd: = **u**, bruges ogsaa = **w** som Forlyd.
- = **u**. Ofte bruges Stavelsestegnet (**uu**) som simpelt **u**.

B) Tegn for Medlyde.

- 1) For Læbelyde: og = **f**.
- , og = **b**. (De to sidste have ikke ganske opgivet deres Værd som Stavelsestegn = **ba**).
- og = **p**.
- 2) For Ganelyde: = **kj**, sjælden derfor γ .
- , og = **k**.

3) For **Tandlyde**: og = *tj*. Hen i Tiden blev
Stavelsestegnene og
(*ta* eller *tja*) brugt = Slangen.

, og = *t*.

 = *dt* (blødt *t*).

4) For **Flydende**: , , , sjelden = *m*

, , = *n*.

 og (sjelden) = *r*.

Først meget sildig blev Løven
ogsaa Tegnet for *l*. Stavelses-

tegnet (*ru*) bruges =

Munden.

5) For **Hvisle- og Aandelyde**: og = *s*.

 og = *sch*
(*sje*).

, og = *kh*.

, og (sjelden) = *h*.

Dog synes der at have været en nu ikke
angivelig Lydnuance mellem og .

For Tegnet bruges undertiden Stavelses-
tegnet (*hu*).

VI.

Tre forskjellige Skriftsystemer.

I Inden jeg nærmere paaviser, hvorledes Ægypterne anvendte deres tredobbelte skriftlige Betegnelsermaade, nemlig Billeder, Stavelsestegn og Bogstavtegn, maa vi i al Korthed betragte den forskjellige Maade, hvorpaa de samme Tegn bleve skrevne. Ligesom man ved Udviklingen af den latinske Skrift taler om Capitalskrift, Uncialskrift, Cursivskrift o. s. v., saaledes finde vi ogsaa tre forskjellige Slags Skrift eller grafiske Systemer hos Ægypterne, der mere eller mindre udelukkende efterhaanden bleve tagne i Brug hvert til sit Øjemed, nemlig den hieroglyfiske, hieratiske og demotiske eller enchoriske Skrift¹⁾. Disse Systemer havde efterhaanden udviklet sig den ene af den anden ved Forkortelser eller Simplificering, f. Ex. Ørnen (*a*) hierogl.

, hierat.

, demot.

. Men Overgangen

fra den ene til den anden er sket lidt efter lidt.

Allerede i selve den hieroglyfiske Skrift kunne vi adskille Skrift med fuldstændig tegnede Figurer fra den, hvor hver Figur er givet i et let Udkast ved Hjælp af et lille Antal karakteristiske Træk, hvor dog Dyrets eller Gjenstandens særlige

Figur bevares. Det er saaledes, at Ørnen er forkortet

af

, og Uglen

forkortet af

; begge bevare

¹⁾ Herodot (II, 36) og Diodor. Sicul. (1,81) omtale kun to Slags, nemlig den hieratiske og demotiske, idet Hieroglyferne ikke synes af dem at være blevne betragtede som egentlige Skrifttegn eller Bogstaver. Derimod har Clemens fra Alexandria (*στροματ.* V, p. 555) tre Slags: den Epistolografiske, hieratiske eller præstelige og den hieroglyfiske.

hver sin særlige Fugletypus. Disse simplificerede Figurer er det Champollion kalder lineare Hieroglyfer.

Men et Blik paa disse Omrids vise strax, at selv disse Forkortninger ikke gjorde Skrifttegnene skikkede til Forretningsbrug. Der udviklede sig derfor yderligere Simplifikationer. Skjønt alle Tegnene i dette nye Skriftsystem, hvis Indførelse sættes af nogle til det 9de Dynasti, ere afledede af den lineare Skrift, ligne de dog ofte snarere conventionelle Tegn, end Billeder af bestemte konkrete Gjenstande. Denne Skrift har man kaldt den hieratiske, hvad altsaa vil sige Præsteskrift, hellig Skrift. Navnet synes ikke heldigt, thi under Faraonerne var hieratisk den almindelige Skrift, ogsaa for det borgerlige Livs Behov. Navnet hieratisk tilkommer den først, da den tredie Skriftart blev gængse som Forretningsskrift.

Dette tredie Skriftsystem kaldes det demotiske eller enchoriske og er en yderligere Forkortelse af den gamle Kursivskrift, som ovenfor blev kaldet hieratisk. Den demotiske Skrift synes lidt efter lidt at være kommen i Brug i det borgerlige Liv. Tiden kan ikke nøiagtig angives. Man sætter dens Begyndelse til det 8de Aarhundrede før vor Tidsregning, det vil sige til Psametich den Andens Regjering, af det 26de Dynasti. Det havde altsaa længe været i Brug, da Herodot besøgte Ægypten. Iøvrigt maa vi lægge Mærke til, at den hieroglyfiske, hieratiske og demotiske Skriftart afvege mere fra hverandre i nogle Tegn end i andre, idet man ofte kan iagttage Overgangen fra den første Skriftart (undertiden ved den anden) til den tredie, men ofte er dette ikke muligt. Skjønt man altsaa undertiden ikke sikkert kjender de oprindelige Billeder, hvorfra mange Afrids i den demotiske Skrift ere tagne, indeslutte dog denne Skrift den samme Blanding af ideografiske og fonetiske Tegn, som Hieroglyferne.

Den hieroglyfiske Skrift ordnes snart i horizontale eller vandrette Linier, snart ligesom Chinesernes i vertikale eller lodrette Piller ifølge det Rum, de skulde udfylde. De enkelte Bogstaver bleve skrevne fra højre til venstre eller fra

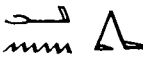
venstre til højre. Med Hensyn til Pillernes indbyrdes Stilling finder man undertiden, at denne gaar fra venstre til højre, medens Skriftegnene i enhver af dem gaar fra højre til venstre. Figurernes Stilling angiver Læsemaaden, idet man stedse læser mod Dyrenes eller Figurernes Forside¹⁾,

f. Ex. anf.

Den hieratiske Skrift skrives regelmæssig i vandrette Linier og fra højre til venstre.²⁾ Det samme er Tilfældet med den demotiske Skrift.

Grækerne, fra hvem vi have faaet Navnene paa disse Skriftarter, have ligesaa lidt som Romerne bekymret sig om, da de vare Herrer over Ægypten, at lære at læse Landets Skrift, skjønt de Indfødte vedbleve at betjene sig deraf under deres Herredømme. Deraf maa man forklare sig de misvisende græske Navne, «hieroglyfisk» (hellig indhugget Skrift), «hieratisk» (hellig Skrift). Hieroglyferne ere ikke nogen mystisk Skrift, der kun var forbeholdt og forstaaet af Præsterne. Den hieroglyfiske Skriftform findes overalt, paa de offentlige Monumenter og paa Gjenstande for det huslige Liv, i historiske Beretninger, der henvende sig til hele Folket, og i spidsfindige eller mystiske Afhandlinger. Denne de klassiske Folkeslags Ligegyldighed med Hensyn til Ægyptens nationale Skrift har vistnok hovedsagelig været Skyld i det Mørke, der efterhaanden i Aartusinder kom til at hvile over Ægypternes egne skriftlige

¹⁾ Naar man finder Undtagelser, især i Ligbøgerne, synes dette at have en mystisk Grund. Dog maa man ikke forveksle hermed, naar en enkelt Hieroglyf med Hensigt er skreven i en anden

Orden end de Øvrige, f. Ex. an, komme tilbage, hvor Haanden paa Enden af Armen viser, at der skal læses fra højre til venstre, medens Benene have den modsatte Retning som Symbol paa «at gaa tilbage.»

²⁾ I en høj Oldtid findes undertiden Hieratisk skrevet i lodrette Piller.

Meddelelser om deres Liv og Land lige indtil det 19de Aarhundrede efter Chr. F., da endelig Jean-François Champollion, født i Figeac (Lot) den 23de Decbr. 1790, død i Paris den 4de Marts 1832, løste Svingsens Gaader, efterat dog først Sønderjyden Georg Zoëga (f. 1755, † 1809), Svenskeren J. D. Åkerblad (f. 1763, † 1819) og især Engländeren Thomas Young (f. 1775, † 1829) foruden andre lærde dels havde gjort vigtige lagttagelser med Hensyn til den demotiske Skrift og dens Bogstaver (Åkerblad), dels vare naaede til Læsning af Egennavne, skrevne med Hieroglyfer.

Men der var to andre betydningfulde Omstændigheder, der gjorde Champollions store Opdagelse mulig. Etienne Marc. Qvatremère de Qvincy havde i sit Værk «Recherches historiques et critiques sur la langue et la littérature de l'Égypte», 1808, eftervist, at det koptiske Sprog var et Dattersprog af det gamle ægyptiske. Kopterne, der i et Antal af 20 til 25 Tusinde bo rundt om i Ægypten, adskille sig fra de øvrige Ægyptere i Tankesæt, Levevis og Religion, tale nu arabisk, men det er ikke længe siden, at deres nationale Sprog uddøde. Bøger, skrevne paa koptisk, ere tilstede i ikke ringe Antal. De have et religiøst og gudeligt Indhold og høre til Tiden efter Folkets Overgang til Christendommen, i det andet og tredie Aarhundrede. Kopternes og altsaa ogsaa de gamle Ægypteres Modersmaal hører ikke til den indoeuropæiske Sprogæt. Det er ikke kommen til nogen gennemgribende Adskillelse mellem Nævneord og Udsagnsord. Sproget har ingen Deklination, Kasus udtrykkes ved Hjælp af Præpositioner. Skjønt det har Artiklen, bruges den ikke ved visse Ord, saaat Nævneord og Udsagnsord aldeles kunne falde sammen i formel Henseende. Skriften, der bestaar af 31 Tegn, er laant fra det græske Uncialalfabet (ligesom Slaverne ogsaa have deres cyrilliske Alfabet derfra) med Undtagelse af 7 Tegn for Lyd, der ikke findes i græsk, men ere mere

egne for det semitiske. Af disse Tegn ere vistnok de fem tagne fra det demotiske.

Den anden vigtige Omstændighed var Fundet af Stenen ved Rosette i Nedre Ægypten i Aarhundredets Begyndelse. En Afstøbning deraf findes i Antikkabinettet. Selve Stenen staar nu i det brittiske Museum. Indskriften paa denne Sten er skreven baade paa græsk, demotisk og hieroglyfisk, men Indholdet er det samme i alle tre Skriftarter, hvorved Tydningen af de to sidste blev mulig. Vi have altsaa her et lignende lykkeligt Fund som det, der en Tid senere gjordes ved Behistan, og hvorved Nøglen gaves til den forskjelligartede Kileskrift. Dog gik der, som sagt, omtrent et Par Decennier hen med forskjellige Forsøg, inden det lykkedes at tyde Hieroglyferne ved Hjælp af dette Fund.

VII.

Om Vanskelighederne ved Læsningen af de forskjellige Slags af Tegn.

Fra de ældste Tider finde vi, som ovenfor vist, hos Ægypterne ved Siden af de ideografiske Tegn, to Slags Lydtegn, der i mange Tilfælde gaa over i hinanden, nemlig Stavelsestegn og Bogstavtegn. Skjønt Brugen af disse forskjellige Slags Lydtegn vistnok tiltog, maa vi dog sige, at det ægyptiske Skriftsystem lige indtil vor Tidsregnings Begyndelse ikke mindre er Billedskrift, end det er en Lydskrift. Det var Trangen til at gjengive fremmede Ord og til at betegne grammatiske Former, der lidt efter lidt bragte Ægypterne til at betegne Lydene i Skrift, men Billedskriften vedblev at bevare sin fremtrædende Karakter. Hvorledes dette

hele udviklede Skriftsystem er indrettet, hvor vanskeligt det er at tyde, ville vi nu betragte i Hovedtrækkene.

1. Et Billedtegn kan staa alene som det skrevne Tegn for en Gjenstand eller et Begreb, f. Ex. , d. e. *ra*, «Sol»; , d. e. *ankh*, «Liv». Men da der f. Ex. er flere Ord end *ankh*, der betyde «Liv», saa kan Tegnet ogsaa læses som disse Lyd.

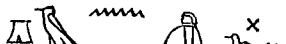
2. Man kan skrive *ra* (Sol) og *ankh* (Liv) med enkelte Lydtegn

 (*ra*) og (*ankh*), og saa forat

vise, at Lyden *ra* og Lyden *ankh* paa dette bestemte Sted skal betyde «Sol» og «Liv», sætte efter det første Billedtegnet for «Sol», efter det andet Billedtegnet

for «Liv», altsaa   og . Naar saa-

ledes et Billedtegn sættes som nærmere Forklaring eller Bestemmelse til et med Lydtegn allerede skrevet Ord, kaldes det Ordets Determinativ eller Kjendetegn.

Man finder ogsaa flere Kjendetegn eller Determinativer til samme Ord, f. Ex. , det er

kanen, svækkes, Svaghed. Først er Ordet skrevet med Lydtegn, nemlig Bogstaverne *k*, *a*, *n*, *n*; derefter følger tre Kjendetegn, der ere ordnede saaledes, at det almindeligste Begreb staar sidst; det første er Billedet paa «Svaghed», «Hvile», det andet «Krydsning», «Bøjning», det tredje «det smaa», «det ringe», «sørgelige Ting i Almindelighed».

3. Med Skrivemaaden under 2 maa ikke forveksles den saakaldte blandede Skrivemaade, idet f. Ex. Tegnet

 som Lydtegn for *ankh* kan være ledsaget af Tegn for

alle eller nogle af de enkelte Lyd, hvoraf Ordet be-
 staar, altsaa eller o. s. v. Den

fuldstændig dobbelte Skrivemaade, som i første Eksempel, er
 vel den sjeldneste. Forresten retter Valget sig sædvanligst
 efter Skriversens eller Tegnerens Beqvemmelighed, da det
 gjælder om at faa saa vidt muligt firkantede Grupper.
 Disse Tegn for de enkelte Bogstavlyde, hvoraf Ordet be-
 staar, kaldes dets fonetiske Komplementer.

4. Det er allerede ovenfor omtalt, at et Tegn for en
 Gjenstand eller et Begreb kan gaa over til at betegne den
 bestemte Lyd, hvorved i Talen Gjenstanden eller Begrebet
 benævnes. Det er saaledes, at vi ovenfor (S. 38) saa, at
 Tegnet kunde uden Hensyn til dets ideografiske Betydning
 angive Lyden *ankh* med Betydning af «Øre», og det derefter
 satte Diterminativ hjalp Læseren til at opfatte

denne Brug af Tegnet. Naar Tegnet anvendes saa-
 ledes, siges det at have (fonetisk) Stavelsesværdi. Paa
 samme Maade kommer f. Ex. Luthen , *nefer*, til at be-
 tyde «god», «smuk» o. s. v. Af 3 følger det, at en saadan
 Værdi, som Luthen her har, kan være ledsaget (foruden af
 dets Kjendetegn eller Determinativ) tillige af enkelte Bogstaver
 for at angive hele Ordets Lyd eller Dele deraf. Det er saaledes,
 at Tegnet (en Hvæssesten eller et Hvæssejærn), der som

Lydtegn læses *sem* og betyder «ordne», «fordele» o. l., kan
 skrives: , ,   o. s. v.

Fødderne angive kun Begrebet af Bevægelse. — I Anmærkning
 1 Side 35 har jeg anført et Par instruktive Eksempler paa,

hvorledes en som Kjendetegn eller Determinativ brugt Figur ganske kan aflægge denne Værdi og bruges som simpelt Stavelsestegn.

5. En meget stor Vanskelighed med Hensyn til Læsningen af ægyptisk Skrift frembyder den Omstændighed, at et og samme Tegn kan læses paa flere forskellige Maader eller kan angive flere forskellige Lyd. Det er det, som kaldes Polyfoni. Ofte har man dog den Ledestjerne, at de forskellige Ord eller de forskellige Begreber, som eet Tegn kan angive, høre ind under samme Klasse af Begreber,

f. Eks. et «Oxeøre» angiver Ordene   *mester*,

  ankh og   *at*, som alle tre synes at have

betegnet «Øre» eller Dele deraf. Men ofte er der for os ikke nogen Forbindelse mellem Begreberne, f. Eks. , en

Vase, kan baade læses   *usekh*, Rigdom,

   ab, Offer og   *hent*, Hersker.

6. Da et og samme Tegn baade kan være Lydtegn og Begrebstegn, kan man ofte være i Tvivl om, hvornaar det skal være det ene eller det andet. Der sættes derfor særlige Tegn forat raade Bod derpaa, nemlig | og , eller Forbindelsen | og . Saaledes betyder Bogstavet *ā*, men Forarim; er Bogstavet *s*, men er et Bassin.

 |

Et andet diakritisk Tegn er «Bogen» , hieratisk , der tjener som Adskillelæsestegn. Men da det

ogsaa kan angive bestemte Betydninger og staa som Determinativ, kan Forstaaelsen af dette Tegn ofte frembyde Vanskeligheder.

Man finder ogsaa ofte, at disse diakritiske Tegn ere anvendte for at adskille de Tegn fra hinanden, der under Simplificationen af Omridsene let vilde kunne forveksles, f. Eks. Tegn for *r* og Tegnet for *t* .

Iøvrigt gjælder det om disse og enkelte andre Tegn, at de ofte ere blevne anvendte af Tegneren blot forat faa

Gruppen firkantet, f. Eks.   *abehu*, «Tand».

De fire første Tegn ere Bogstaverne *a*, *b*, *h*, *u*, det sidste og nederste er Stavelsestegn for *hu*, og Tegnet ovenover er sat til for at gjøre Gruppen firkantet.

Ovenstaaende Bemærkninger have til Hensigt at paa- vise nogle af de mange og store Vanskeligheder, der maatte overvindes forat man kunde vente at gjøre sig forstaalig i Skrift. De maa derfor just ikke betragtes som en Anvisning til at læse ægyptisk. Thi der er flere Tegn, som ikke her ere omtalte, da de have gram- matisk Værdi (tjene til Angivelse af Kjøen, Tal o. s. v.). Betegnelsen f. Eks. af Flertal og Total bestaa snart i, at visse ideografiske Tegn, der særlig anvendes hertil, sættes tre eller to Gange, nemlig eller eller , bagefter eller under Ordet, snart i, at selve Ordet, hvad enten det angives ved Billed- eller Lydtegn, sættes tre eller to Gange,

f. Eks. «Gæs» eller «Slanger»

VIII.

Ægypter og Føniker.

Det fremgaar klart nok af det foregaaende, hvorledes det ideografiske Skriftsystem bærer i sig en Rigdom af Erindringer om de forskjelligste Sider af Livet. Dyreriget og Planterverdenen have deres Repræsentanter i Skriftegnene, ikke mindre end Himmelfænomenerne, den stolte Løve og den galoperende Hest, Ørnen og den ringe Spurv, Vandplanten og den stjernebesatte Himmel kalde Sjælen bort til mange Sider under Læsningen af den ægyptiske Skrift. Mennesket selv finde vi der som Skriftegn i dets forskjelligste Forhold. Den herskende og den tjenende, den dansende og den grædende, den fødende og den paa Ligbaaren liggende, alt dette er brugt som Skriftegn. Ja vi kunne læse ud af selve Tegnene Ægypternes religiøse og elhiske Forestillinger og betages ofte af Beundring over den Tankerigdom, der fremtræder i deres Symbolik. Billedet f. Eks. af en Mand, der hugger sit Hoved af med en Økse, betyder «Lastefuldhed», «moralisk Lavhed og Fordærvelse», da Selvmord blev betragtet af Ægypterne som den mest lumpne Handling af en Mand. Men en saadan Betegnelsesmaade maatte være lidet skikket til at fyldestgøre det praktiske Livs mangehaande Fordringer. Den var dertil lidet brugelig i alle Forbindelser med fremmede Nationer, hos hvem andre Naturforhold, forskjellig Levevis og Tankesæt herskede; thi, som vi have set, den symbolske Betegnelse kunde ofte kun forstaas af dem, der havde samme religiøse og politiske Forestillinger, samme Naturforhold o. s. v.

Da man opfandt Stavelvelsesskrift eller den Kunst at angive ved et synligt Tegn den sammensatte Lyd, som vi kalde en Stavelse, hvad enten denne udgjorde et helt Ord

for sig eller var en Del af et Ord, gjordes der vel et stort Skridt fremad forat komme til en virkelig Lydskrift. Men hvor flertydig bliver ikke let saa meget her, og paa den anden Side, hvor besværlig bliver ikke Brugen, da der ere saa mange Tegn for hver enkelt Stavelse? Vel maa Vanskelighederne være langt flere og større for os end de vare for Ægypterne. Men at denne Skrift maa have været meget byrdefuld for selve Opfinderne, se vi for det første deraf, at nogle Tegn for den samme Stavelse anvendtes til Skrivning af visse Ord, andre Tegn derimod for den samme Lyd til Skrivning af andre, vel paa Grund af visse for os ubekjendte Ideassociationer. For det andet lægge vi Mærke til, at de ideografiske Tegn ofte maa anvendes for at hjælpe paa Lydtegnenes Flertydighed. Endelig finde vi, at et og samme Tegn snart anvendes ideografisk, snart som Lydtegn uden Hensyn til Billedets Betydning.

Denne Kamp for at gjøre det skrevne forstaaeligt, denne Bestræbelse efter at udelukke Tvetydighed førte endelig Ægypterne til Bogstavskrift, lod dem endelig fatte Alfabetets simple og rige Princip, hvorved Stavelsen opløses, og dens Bestanddele, Medlyden og Selvlyden, fremstilles hver for sig ved tydelige Tegn. Men denne store Opfindelse, der bar i sig en saa rig Spire til Udvikling, hvor vaklende var den ikke i sin Begyndelse og vedblev at være det hos Ægypterne selv! Øret havde endnu ikke lært at sondre de væsentlige Nuancer af en og samme Grundlyd fra de mindre væsentlige. Dels paa Grund heraf, dels fordi visse Selvlyde helst fulgte med visse Medlyde og omvendt, kom det, at Ægypterne have flere Tegn for en og samme Bogstavlyd. Denne Ængstelighed for ikke at betegne Ordet rigtig eller tydelig nok ved Hjælp af de Midler alene, som denne nye Opfindelse ydede dem, førte derfor Ægypterne til meget hyppigt ved deres skriftlige Betegnelse at anvende baade den ideografiske Methode og Stavelsesskrift ved Siden af Bogstavskrift for at skrive et og samme Ord, saaat vi kunne sige, at de ofte, naar de

skulde skrive et enkelt Ord, skreve det paa en Maade tre Gange, med Billedtegn, med Stavelsestegn, med simple Bogstaver. Grunden hertil var vistnok ogsaa, foruden Bestræbelsen for at blive forstaaet, deres dybe Agtelse for hvad der var overleveret fra Forfædrene. Skrivekunsten betragtedes i Civilisationens Morgenrøde af Folkeslagene som en guddommelig Gave, og selve Skriften som noget vidunderligt, hvor alt var helligt og uantasteligt¹⁾. Hieroglyferne kaldtes «Gudernes Skrift».

Som en ikke ringe Aarsag til, at Ægypterne vedbleve at beholde denne forunderlig vanskelige Skrivemaade, efterat den store Opfindelse var gjort, at betegne for Øjet Ordets eller Stavelsens mest enkelte Bestanddele, Bogstaverne, maa vi ogsaa anføre Vanen, denne næsten halve Natur. Den Skrift, hvori de vare oplærte, som var bleven ligesom en Del af dem selv, holdt de paa som en Skat, der havde kostet dem uendelig Møje at erhverve sig. Thi, som vi ovenfor have sagt, Hieroglyferne vare ikke et præsteligt Mysterium, ikke en hemmelig Lære, forbeholdt en vis Samfundsklasse eller udvalgte indviiede, men det var en Skrift, som man betjente sig af til enhver Brug, hvor man skulde skrive. Men der

---

¹⁾ Det er ikke uden Interesse at se en fremtrædende Forskjel mellem Orientalerne og Hellenerne med Hensyn til Skriften og det skrevne Ord. Hos alle hine finde vi de skriftlige Optegnelser, hvorved de havde en sikker og urokkelig Rettesnor for deres Tro og Levevis, betragtede som noget ærefrygtindgydende og guddommeligt. Ægypterne mente, at Guden Thoth selv havde skrevet deres hellige Bøger; Irans Folk havde i Zoroasters skrevne Lære en fast Norm for deres religiøse Liv; Skriften, som var graven i Tavlerne paa Sinai, var Guds Skrift. Grækerne derimod havde ingen fra Fædrene skriftlig overleverede Love eller Trosartikler. Skriften havde hos dem ingen guddommelig Indvielse, men betragtedes fra Begyndelsen af kun som lidet betydningsfuld. Dette højt begavede Folks Mission var det, frit og uafhængigt af enhver Skrifttyng, at søge Verdens Ophav i Aandens og Naturens Rige, og i Poesi og Kunst, uheldet af hemmende Baand, at udvikle den i Mennesket hvilende Gudsidé. (Se E. Curtius: *Göttinger Festreden*, 1864, S. 79).

fordredes et langvarigt Studium og anstrengt Arbejde forat opnaa den fornødne Færdighed i samme. Derfor var den Kunst at læse og skrive ikke udbredt blandt Folkets Masse. Det var selve det grafiske Systems Beskaffenhed, men paa ingen Maade en forsætlig Hemmeligholdelse af dets Indretning, der gjorde, at kun forholdsvis faa af Nationen vare «skriftkloge».

Ægypterne naaede til at vise Muligheden af en Bogstavskrift, men de kunde ikke befri sig fra «gamle Minder». Dette vilde stride mod deres Mission som et særlig historisk Folk. Hvad var det da, som de skulde have givet Afkald paa, hvilke Efterladenskaber fra Forfædrene maatte de have kastet bort for at naa det simple Alfabet? For det første maatte enhver Rest af Billedskrift fjernes, dernæst maatte de opgive al Brug af Stavelseskrift, og endelig — og det fordrede en ikke ringe Abstraktionsevne — vælge eet uforanderligt Tegn for hver enkelt Selvlyd og Medlyd. Saavidt kunde et og samme Folk ikke komme. Men dog kunde Ordet først, naar dette skete, faa en passende Repræsentant i Skriften; først da kunde Skrivekunsten trænge ned i Folkets Masse, først da var der Haab om, at denne Ægypternes store Opfindelse kunde blive til en Verdensbegivenhed, langt større end Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Men forat denne Forbedring af Ægypternes Opfindelse kunde komme istand, og hele Verden delagtiggjøres deri, udfordredes der mange Betingelser hos det Folk, der skulde tage Arv efter Ægypterne. Det maatte for det første indtage i geografisk Henseende en saadan Stilling til Ægypten, at Samkvem let kunde finde Sted. Det maatte dernæst være et Folk, der havde Iovedinteresser, der særlig fordrede skriftlige Optegnelser og til hvis Fremme det var nødvendigt at udtrykke enhver vedkommende Sag saa kort og bestemt som muligt med Udeladelse af alle Bihensyn. Det maatte være et Folk, der gjorde sine Erobringer, udøvede sin Virksomhed ad Fredens Vej og hvis Tendentser gik i kos-

mopolitisk Retning. Det maatte kort sagt være et Folk, for hvem Handlen var en Hovedforretning, og som derfor fremfor alt maatte stræbe efter at blive forstaaet af og at forstaa baade nærværende og fraværende, alle, hvem deres Handelsinteresser bragte dem i Forbindelse med¹⁾. I Oldtiden har der kun været eet Folk, som kunde opfylde disse Betingelser. Og naar Plinius (hist. nat. V, 12) siger: *Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis*, saa udtaler han dermed saa temmelig Oldtidens enstemmige Mening. Men hvorledes det maa forstaaes, naar de kaldes Opfindere af Skriften, fremgaar dels af hvad ovenfor er sagt, dels vil det nærmere blive forklaret i næste Stykke.

Efterskrift.

De Værker, hvori særlig det behandles, som har været Gjenstand for Omtale i de foregaaende Blade, ere, forsaavidt jeg har benyttet dem, følgende:

- 1) *Chrestomatie Égyptienne. Abrégé Grammatical. Par le Vicomte E. de Rougé. 1868. (Egentlig 2den Del til Nr. 7).*
- 2) *Die Chronologie der Ägypter von R. Lepsius. I. 1849.*
- 3) *Die Entwicklung der Schrift von Steinthal. 1852.*
- 4) *Die Phönizische Sprache. Entwurf einer Grammatik nebst Sprach- und Schriftproben. Von P. Schröder. 1869.*
- 5) *Grammaire Égyptienne. Par Champollion le Jeune. 1—2. 1836—38.*
- 6) *Information respecting the history, condition and prospects of the Indian tribes of the United States. By H. R. Schoolcraft. I. 1853.*

---

¹⁾ Le peuple appelé à donner ainsi à l'écriture humaine sa forme définitive devait être un peuple commerçant par essence, un peuple qui eût à tenir beaucoup de comptes-courants et de livres en partie double. F. Lenormant l. l. Les Phéniciens p. 111.

- 7) Instruction a l'Étude des écritures et de la langue Égyptiennes, par E. de Rougé. 1869.
- 8) Language and the study of Language. By W. D. Withney. 2 edit. 1868.
- 9) Manuel d'histoire ancienne de l'orient jusqu'aux guerres médiques. Par F. Lenormant. I—III. 1869.
- 10) Nutidens Opdagelser om de gamle Ægyptere. Ved J. Lieblein. 1865.
- 11) Standard Alphabet. By C. R. Lepsius. 2 edit. 1863.
- 12) The History of Herodotus. By G. Rawlinson. Vol. II. 1858.
- 13) Ueber Bildung und Entwicklung der Schrift. Von H. Brugsch. 1868.
- 14) Ueber den ägyptischen Ursprung unserer Buchstaben und Ziffern. Vortr. von Prof. Lauth (Sitzungsberichte der königl. bayr. Academie der Wiss., 1867, II).

Et Arbejde, som hører herhen og som omtales med Anerkjendelse af Schrøder (l. l. S. 76), Lauth (l. l. S. 85) o. A., er E. de Rougé, *Memoire sur l'origine égyptienne de l'alphabet phénicien*, 1859; men dette Værk, der efter Citaterne er optaget i *Académ. des inscriptions* 1859, er hverken modtaget paa det kgl. Bibliothek, Universitetsbibliotheket eller i Antikkabinettets Bibliothek, uagtet *Académ. des inscript.* holdes paa alle tre Steder. Ligeledes har jeg ikke været istand til at opdrive T. (?) Lenormant, *sur la propagation de l'alphabet phénicien dans l'ancien monde*. 1866.

Rettelser.

- S. 15, L. 10: Tavle A, læs: Tavle B.
- 24, - 1 o. 16 f. n.: Lenorment, læs: Lenormant.
- 25, - 2 f. n.: Crestomatie, læs: Chrestomatie.
- 27, - 17 f. o.: kasten, læs: standen.
- 51, - 12 f. n.: S. 62, læs: S. 65.
-

B.

Skoleefterretninger.

- I. Eksaminer, S. 57. II. Disciplene, S. 80. III. Lærerne og Lærefagernes Fordeling, S. 83. IV. Det i Skoleaaret læste, S. 86. V. Forfremmelse og Ansættelse, S. 97. VI. Skolefest, S. 97. VII. Videnskabelige Apparater, S. 100. VIII. Uddrag af Skolens Aarsregnskab, S. 106. IX. Fordeling af Skolens Beneficier, S. 107. X. Tidstavle for Prøverne, S. 108.

I.

Eksaminer.

Afgangsprøven for studerende Disciple: Ifølge Ministeriets Bestemmelse i Skrivelse af 2den Juni f. A. afholdtes den skriftlige Del af denne Prøve den 22de, 23de og 25de Juni. — Den mundtlige Prøve var af Ministeriet ansat til den 27de og 28de, dog saaledes, at Prøven i Mathematik kunde henlægges til Dagen før eller efter disse Dage forat forebygge Overanstrængelse. Den Orden, hvori Prøven foretoges, er anført i forrige Aars Program. Undervisningsinspektøren var tilstede og deltog i Bedømmelsen af Prøverne i skriftlig Latin, i Græsk og i Historie. I Mathematik og Naturlære var Oberst v. d. Recke Meddommer, i Hebraisk Pastor Hjort i Fredensborg.

Opgaverne til den skriftlige Prøve, der gives af Ministeriet, vare:

I Modersmaalet: I, bunden Opgave: Brasilien (Natur, Opdagelse, Forhold til Europa). II, fri Opgave: Hvilken Gavn kan Uddannelsen til Krigstjeneste medføre for det unge Menneskes legemlige og aandelige Udvikling?

I Latin: I. Oversættelse fra Dansk paa Latin. Da i den Krig, som Thebanerne, forbundne med Athenienserne og Argiverne, i den 96de Olympiades andet Aar, det er, 395 før Christus, paaførte Lakedæmonierne, Lysander var falden i Slaget ved Haliartus og Kong Pausanias havde paadraget sig Mistanke for Feighed eller Ukyndighed, kaldte Lakedæmonierne den anden Konge Agesilaus, som dengang med stort Held førte Krigen mod Perserne i Asien,

tilbage for at forsvare Fædrelandet. Agesilaus førte sin Hær tilbage ad den Vei, som fordem Xerxes havde fulgt, og da han gjennem Thrakien og Makedonien var kommen til Thessalien, mødte han Ephoren Diphridas, som kom hjemmefra. Denne opfordrede ham til straks at bryde ind i Bøotien; thi ved hans pludselige Angreb vilde Thebanerne overraskes, førend deres Forbundne kom dem til Hjælp. Uagtet Agesilaus havde havt isinde at opsætte Angrebet, indtil han havde samlet flere Tropper, troede han dog at burde adlyde, og efterat have sendt Bud, der skulde hente en Del af de lakedæmoniske Soldater, der vare ved Korinth, trængte han hurtig gjennem Thermopylæ og ind i Bøotien. Da han her havde slaaet Lejr ved Koronea, saa Hæren Solen formørkes og paa samme Tid førtes der til Kongen nogle Mænd, som vare komne tiløds fra Asien og havde ilet til Lejren. De fortalte ham, at Lakedæmoniernes Flaade var bleven overvunden ved Knidos af Pharnabazus og Athenienserer Konon og at den lakedæmoniske Anfører Pisander, en Broder til Agesilaus's Hustru, var bleven dræbt i Slaget. Uagtet Agesilaus tog sig dette meget nær, skjulte han dog, hvilket Budskab han havde modtaget, idet han frygtede for, at Frygt og Modløshed skulde paa-komme hans Hær, der gik til Kampen, og bød dem, der vare komne, at fortælle Soldaterne, at Lakedæmonierne havde sejret. For at bekræfte denne Fortælling fremtraadte han selv bekrandset og ofrede til Guderne, som om han havde faaet et glædeligt Budskab.

II. Oversættelse fra Latin paa Dansk. Cum sententiæ philosophorum prioris temporis de providentia consensissent nec ulla esset dubitatio, quin mundus a deo ratione regeretur, primus omnium Protagoras exstitit temporibus Socratis, qui sibi diceret non liquere, utrum esset aliqua divinitas necne. Quæ disputatio eius adeo impia iudicata est, ut et ipsum Athenienses expulerint suis finibus et libros eius, quibus hæc continebantur, in contione exusserint. Post hæc Socrates et auditor eius Plato et, quorum disciplinæ e schola Platonis tanquam rivuli in diversas partes profluxerunt, Stoici et Peripatetici, in eadem fuere sententia, qua superiores ante Protagoram fuerant. Postea vero Epicurus deum quidem esse dixit, quod necesse esset esse aliquid in mundo præstans et eximium et beatum, sed providentiam nullam; mundum ipsum nec ratione ulla nec arte creatum esse, sed naturam rerum e quibusdam minutis corpusculis et individuis, quos atomos appellabat, casu esse conglobatam. Quo quid repugnantius dici possit, non video. Etenim si est deus,

utique providens est, nec aliter ei potest divinitas tribui, nisi et præterita teneat et præsentia sciat et futura prospiciat. Cum igitur Epicurus providentiam sustulit, etiam deum negavit esse; cum autem deum esse professus est, simul providentiam esse concessit; alterum enim sine altero prorsus nec esse nec intelligi potest. Verum iis postea temporibus, quibus iam philosophia defloruerat, exstitit Athenis quidam Diagoras, qui nullum esse omnino deum diceret, ob eamque sententiam nominatus est ἄθεος , idemque cognomen Theodoro Cyrenæo impositum est, eiusdem sententiæ socio. Ambo, quia, omnibus iam inventis et dictis, nihil novi reperire poterant, maluerunt contra veritatem id negare, in quo priores universi sine ulla discrepantia consenserant, quam novitatis gloria carere. Quid ergo? Utrum minutos hos et inertes philosophos ratione et argumentis an sola auctoritate præstantium virorum, qui tot seculis tantis ingeniis providentiam defenderunt, refellemus?

individuus, udelelig.

I Geometri: Hvorledes maales Vinklen imellem en ret Linie og en Plan?

Hvor stor er Vinklen imellem et regelmæssigt Tetraeders Kant og Grundflade?

En skjæv cirkulær Kegles største Sidelinie kaldes s , den mindste t , Grundfladens Radius r , Vinklen imellem s og Grundfladen v . Hvor stor er da

- 1) v , naar $\frac{r}{1} = \frac{s}{5} = \frac{t}{4}$, og
 2) r , naar $s = 7$, $t = 5$, $v = 45^\circ$?

I Arithmetik: Hvorledes anvendes den Maade, hvorpaa den kvadratiske Ligning opløses, til at finde alle Rødderne i Ligningen

$$x^4 - 2ax^2 + b^2 = 0,$$

idet x er ubekjendt, a og b bekjendte? Hvorledes bringes disse Rødder paa den simpleste Form?

Hvilke Værdier har x i Ligningen

$$x^{\log. x} = \sqrt{\frac{10}{x}}$$

idet $\log.$ betyder den briggiske Logarithme? Hvorledes prøves Værdiernes Rigtighed?

Afgangsprøve af lavere Grad for Realdisciple: Ordenen, hvori Prøven holdtes, er angiven i forrige Aars Prø-

gram. Som Meddommere vare indbudte Pastor Henningsen i Dansk, Kand. theol. Lærer Aarestrup i Fransk, Ritmester, Stutmester Torp i Tydsk, Kommandør Frølich i Engelsk, Oberst v. d. Recke i Mathematik og Tegning, Justitsraad Petit i Naturhistorie.

Opgaverne til den skriftlige Prøve, der gives af Fagets Lærer i Forbindelse med Rektor, vare følgende:

I Modersmaalet: I, fri Opgave: Om Ildens Betydning i forskjellige menneskelige Forhold og i Naturen. II, bunden Opgave: Christian den andens Historie.

Regneopgaver: I. Hvad er den samlede Værdi i Rigsdaler, Mark og Skilling af 3 Stykker Sølv, af hvilke det første har Formen af en Kugle, hvis Radius er 3" 2"', det andet har Formen af en Cylinder, hvis Grundflades Radius er 4" 5"' og Højde 1' 3" 4"', og det tredje har Formen af en Kugle, hvis Grundflades Radius er 5" 2"' og Højde 6" 8"'? Sølvets Vægtfylde er 10,428; en Kubikfod Vand vejer 62 Pd., og 1 Lod Sølv har en Værdi af 1 Rdl. 4 Sk.

De angivne Længdemaal ere Decimalmaal.

II.

$$\text{Størrelsen } x = \sqrt[3]{\frac{0,1265757 \cdot \sqrt[4]{419,387}}{0,1496^3 + \sqrt{5,28}}}$$

skal beregnes ved Hjælp af Logarithmer.

Til Afgangsprøven for studerende Disciple vare indmeldte til Ministeriet tre Disciple, men den øverste af disse blev ved et Sygdomstilfælde hindret fra at underkaste sig Prøven. De andre vare:

Jens Johan August Lørup, Søn af Medhjælper ved Stutteriet B. T. Lørup, født den 16de Januar 1852, optagen i Skolens 1ste Kl. den 23de Aug. 1862.

Carl Teisen, Søn af Forpagter S. G. Teisen paa Hille-rødsholm, f. den 7de Maj 1851, optagen i Skolens 1ste Kl. den 23de August 1861.

Til Realafgangsprøven indstillede sig følgende fire Disciple:

Carl Hans Theodor Pfeil, Søn af Gaardejer C. Pfeil i Nøddebo, f. den 12te Jan. 1854, optagen i Skolens 4de Realklasse den 1ste Jan. 1868.

Georg Jacob Lerche, Søn af Amtsforvalter, Etatsraad Lerche i Hillerød, f. den 23de Oktbr. 1853, optagen i Skolens 1ste Kl. den 23de August 1863.

Hans Christian Engelbrecht Teisen, Søn af Forpagter S. G. Teisen paa Hillerødsholm, f. den 8de Januar 1853, optagen i Skolens 1ste Kl. den 23de August 1863.

Adam Vilhelm Tuxen, Søn af Pastor P. Tuxen i Esbønderup, f. den 7de April 1854, optagen i Skolens 3die Kl. 1867.

Prøvernes Udfald er opført paa omstaaende to Tavler, først for de studerende, derefter for Realdisciplene.

Aarsprøven 1870: Den skriftlige afholdtes den 22de, 23de og 25de Juni og den 11te til 13de Juli; den mundtlige den 27de, 28de og 29de Juni og den 14de til 20de Juli i den Orden, som er angiven i forrige Aars Program. Efter den afholdte Prøve opflyttedes fra 6te til 7de Kl. 4 Disciple, af 5te Klasses studerende Disciple opflyttedes 4 til 6te Kl.; fra 4de Kl. studerende Disciple 3 i 5te Kl.; fra 4de R. til 5te R. 2 Disciple; fra 3die Kl. 14 til 4de st. Kl.; 2 til 4de R.; fra 2den Kl. 12 til 3die Kl.; fra 1ste Kl. til 2den 5 Disciple.

Halvaarsprøven holdtes paa samme Maade som forrige Aar umiddelbart før Jul.

	Points ide fem Fag, der afslut- tes i 6te Kl.	Dansk.		Latin.	
		I.	II.	skriftl.	mundtl.
I. J. A. Lørup .	35	g. + $\frac{1}{3}$	g.	g. + $\frac{1}{6}$	mg. ÷ $\frac{1}{3}$
C. Teisen . .	36	mg. ÷ $\frac{1}{3}$	g.	g. + $\frac{1}{3}$	mg.

	Dansk.		Historie.	Geografi.	Arithmetik og praktisk Regning.
	skriftl.	mundtl.			
C. H. Th. Pfeil .	4 ⁸ / ₉ 4 ⁷ / ₉ Mg.	Mg	Mg.	Mg.	Skr. mundt. 6 5 Ug.
G. I. Lørche . .	4 ² / ₉ 4 ¹ / ₉ Godt.	Mg.	Ug.	Ug.	5 ¹ / ₆ 5 ¹ / ₆ Mg.
H. C. E. Teisen .	4 ¹ / ₉ 4 ⁸ / ₉ Godt.	Mg.	Godt.	Godt.	4 ² / ₉ 4 ² / ₉ Mg.
A. U. Tuxen . .	4 ⁸ / ₉ 4 ² / ₉ Godt	Mg.	Tg.	Godt.	5 ⁵ / ₆ 5 ⁵ / ₆ Ug.

II.

Disciplene.

Antallet af Skolens Disciple var i sidste Kvartal af forrige Aar 70. Skolen begyndte sin Virksomhed i det nye Skoleaar med 72 Disciple, det største Discipeltal i Aarets Løb har været 75, for Tiden søge 71 Skolen.

Foruden de to, der bestode Afgangseksamen for studerende, og de fire, der underkastede sig Realafgangsprøven, udmeldtes 1) før Eksamen: I. R. Bjørnsen, I. H. O. Andersen, C. L. A. Steensen og H. A. P. Johansen; 2) efter Prøven og i Aarets Løb: O. A. V. I. Steensen, C. C. A. Roulund, C. Andersen, F. A. Abben, L. C. E. Neergaard.

esk.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Naturlære.	Hoved-karakter.	Hebraisk.
g.	$g. + \frac{1}{2}$	$mg. + \frac{1}{2}$	$mg. + \frac{1}{3}$	$mg. + \frac{1}{3}$	Første Char. = $67\frac{1}{6}$.	mg.
g.	$tg. + \frac{1}{2}$	mg.	$mg. + \frac{1}{3}$	$g. + \frac{1}{3}$	Anden Char. = 61	

Geometri.	Tydsk.	Natur-historie.	Skrivning og Tegning.			Bestaaet med Points.	Fransk.	Engelsk.
			Skrivning.	Tegning.	Summen.			
Ig.	Mg.	Godt.	Mg.	Mg.	Mg.	61	Mg.	Mg.
Ig.	Godt.	Godt	Ug.	Ug.	Ug.	60	Godt.	Tgodt.
Ig.	Mg.	Ug.	Mg.	Mg.	Mg.	58	Tg.	Mg
Ig.	Mg.	Godt.	Ug.	Ug.	Ug.	56	Mg.	Mg.

Derimod optoges følgende 16 Disciple:

I 4de Klasse:

Gustav Carl Louis Svendsen, Søn af Prokurator M. C. C. Svendsen.

I 3die Klasse:

Carl Andersen, Søn af Kammerraad I. B. H. Andersen.

I 2den Klasse:

Carl Johan Lauritz Hildebrandt, Søn af Bagermester I. C. Hildebrandt.

Jens Otto Harry Jespersen, Søn af afd. Herredsfoged I. R. Jespersen.

Carl Vilhelm Petrus Svendsen, Broder til Nr. 1.

I 1ste Klasse:

Georg Nicolai Achen, Søn af Apotheker E. C. Achen.
Christian Henrich Emil Ewald, Søn af Kand. phil., kgl.

Landmaaler H. F. Ewald.

Ferdinand Emil Thorvald Hansen, Søn af Møllejejer
E. Hansen.

Vilhelm Emil Ernst Jacobsen, Søn af Kaptain i Sø-
etaten V. C. L. Jacobsen.

Carl Georg Lassen, Søn af afd. Proprietær H. P. Lassen.
Johan Peter Sejer Malthé, Søn af Billedhugger R. S.
Malthé.

Ali Frederik Malthé Sehested, Søn af Ritmester F.
J. Sehested.

Henrik Camillo Teisen, Søn af Forpagter S. G. Teisen.
Emil Torp, Søn af Ritmester, Stutmester F. L. v. Torp.
Hans Christian Daniel Voigt, Søn af afd. Kunstdrejer
H. C. Voigt.

Joachim Godske Wedell-Wedellsborg, Søn af Amt-
mand, Baron V. F. Wedell-Wedellsborg.

Fordelingen af alle Disciple i Klasserne er følgende:

VII. Kl.

1) J. C. C. Hansen. 2) F. F. S. Aabye. 3) N. C.
J. Haagerup. 4) P. L. Lerche. 5) A. P. Tuxen*). 6) C.
E. Tauson. 7) T. F. L. B. Cold. 8) J. O. V. Kønigs-
feldt. 9) P. H. Wodschow.

VI. Kl.

1) C. F. Z. Schulin. 2) G. Brasen 3) J. L. Faar-
toft. 4) J. V. R. Albrechtsen.

V. Kl.

St. 1) M. Hastrup. 2) V. C. Culmsee. 3) C. Ewald.
4) G. F. O. Teisen. 5) H. R. Olivarius. — **R.** 6) O.
C. F. Kønigsfeldt. 7) L. J. Frølich. 8) P. Chr. Hansen.

*) Denne Discipel indtager denne Plads, fordi han blev syg under
Halvaarsprøven og derfor ingen Hovedkarakter kunde faa.

IV. Kl.

St. 1) P. C. Limpricht. 2) J. S. S. B. Ulrich. 3) E. G. Drøhse. 4) A. C. C. Albrechtsen. 5) J. Olivarius. 6) G. C. L. Svendsen. 7) C. L. Tuxen. 8) Chr. B. Lund. 9) A. Stilling. 10) E. G. M. Albrechtsen. 11) H. C. P. H. Baumgarten. 12) E. F. G. Lowzow. 13) H. F. L. Gulstad. 14) F. R. G. Scholten. — R. 15) M. Chr. Achen. 16) V. E. E. Jacobsen.

III. Kl.

1) A. Henningsen. 2) C. J. Hansen. 3) J. N. V. Reinhard. 4) C. A. C. F. Wodschow. 5) F. A. G. Franck. 6) J. F. Heger. 7) C. D. Neergaard. 8) J. H. G. J. Wessel. 9) A. L. J. Trane. 10) N. G. Marquard. 11) V. Ewald.

II. Kl.

1) H. C. S. Lasson. 2) C. S. Hildebrand. 3) C. V. P. Svendsen. 4) J. O. H. Jespersen. 5) J. F. E. Lowsen. 6) C. Torp. 7) E. G. Schinkel. 8) H. H. W. Jensen. 9) G. M. Wodschow. 10) A. V. Willerup.

I. Kl.

1) J. G. Wedell. 2) V. Jacobsen. 3) H. C. D. Voigt. 4) F. E. Th. Hansen. 5) C. G. Lasson. 6) C. F. Teisner. 7) H. C. Teisen. 8) G. N. Achen. 9) J. P. S. Malthe. 10) A. F. M. Sehested. 11) E. Torp. 12) E. Jacobsen. 13) C. H. E. Ewald.

III.

Lærerne og Lærefagenes Fordeling.

Rektor: Latin og Græsk i VII. Klasse 16 (19) Timer.

Overlærer Ostermann: Latin i VI. og V. Kl ;

Græsk i VI. Kl. . . . . 23 —

— **Reinhard:** Latin i IV. og III Kl. ;

Græsk i IV. Kl. ; gammel Historie i VII. Kl. ; Geografi i III

Kl. . . . . 25 —

Overlærer Børre : Fransk i VI., V. og III. Kl.; Religion i VII., VI., V., IV, III. og II. Kl.; Historie i I. Kl.	25	Timer.
Adjunkt Königsfeldt : Hebraisk og Historie i VII. Kl.; Historie og Geografi i VI., V. og IV. Kl.; Historie i III. Kl.; Geografi i II. Kl.	25 (23)	—
— Lowsen : Tydsk i V. og IV. Kl.; Historie og Regning i II Kl.; Tydsk, Naturhistorie og Regning i I. Kl.	25	—
— Hertel : Dansk V.—II. Kl.; Latin i II. Kl; Tydsk i VI. og III. Kl.	24	—
— Petersen : Naturlære i VII. Kl.; Naturhistorie i VI.—II. Kl.; Geografi i I. Kl.; Geometri og Regning i III. Kl.	25	—
— Bendz : Matematik og Regning i VII.—IV. Kl.	25	—
— Mathiesen : Dansk i VII., VI. og I. Kl.; Græsk i V. Kl.; Fransk i VII. og IV. Kl.; Engelsk i VII. og i V. og IV. Rkl.; Religion i I. Kl.	27	—
Kæmner Brasen : Skrivning	9	—
Oberst v. d. Recke : Tydsk i II. Kl.; Tegning i V. og IV. Rkl., III.—I Kl.	8	—
Kantor Krslew : Sang	5	—
Overkommandersørgeant Saande med Assistent Truelsen : Gymnastik og Svømning	8	—
Oberst v. d. Recke og Gymnastiklærerne eengang om Ugen Riffelskydning.		

Paa nedenstaaende Liste betyder A. og B. ældste og yngste Afdeling i syvende Klasse; St. og R. den studerende Afdeling og Real-Afdelingen i femte og fjerde Klasse.

	VII.		VI.	V.		IV.		III.	II.	I.	Timer ialt.
	A.	B.		St.	R.	St.	R.				
Dansk	2		2	3	1	2	1	3	5	6	25
Latin	(3)	8 (2)	9	9		9		8	6		51
Græsk	6		5	5		5					21
Tydsck			2	2	1	2	1	2	3	5	18
Fransk	1		3	3		3		5			15
Religion og Bibelhistorie . .	1		2	2		2		2	2	3	14
Historie	3		3	3	1	3	1	3	3	3	23
Geographi			1	1	1	1	1	1	2	3	11
Arithmetik . . .			2	2		2					
Geometri og Regning . . .	4	4		4			4	5	5	4	42
Naturhistorie . .			2	2	1	2		2	2	3	14
Naturlære	3	3									6
Skrivning				1		1	1	2	3	4	12
Tegning				1		2		1	2	2	
Sang	2		2	2		2		2	2	1	13
Gymnastik og Svømning . . .	2		2	2		2		2	3	3	17
Ialt ugentl. Timer	34 (36)		37	38	35	38	35	38	38	38	
Hebraisk	2	2									4
Engelsk	2			3		3					8

Ann. I Engelsk have V. og IV. Realklasse læst sammen. I Skrivning har V. og IV. Realkl. havt 1 Time fælles; I. Kl. 3 Timer fælles med II. Kl. I Tegning har V. Rkl. havt 1 Time fælles med II. Kl., IV. Rkl. 2 Timer fælles med I. Kl.

IV.

Det i Skoleaaret læste og indövede.

A. I de for alle Disciple gjældende Fag.

Dansk.

VII. Kl. (Mathiesen). Dansk Literaturhistorie forfra til Øhlenschläger, samt en kort Oversigt over de betydeligste Digtere efter Øhlenschläger. Udvalgte Stykker af Snorres Heimskringla, et Par mindre Sagaer og endel ældre og nyere Digterværker ere oplæste. Skriftlige Arbejder VII. Kl. A. 25, VII. B. 27. — VI. Kl. (Mathiesen). Udsigt over den nordiske Mythologi efter Dorph er læst og repeteret. Nordens Guder, Baldur hin Gode, med flere Digterværker af Øhlenschläger og andre ere i Aarets Løb oplæste af Disciplene. Skriftlige Arbejder 30. — V. Kl. (Hertel). Den danske Digtekunst i kort Overblik fra Kjæmpeviserne til den nyeste Tid er gennemgaaet efter „Danske og Norske Læsestykker“, udgivne af M. Hammerich. Et Par Sagaer og udvalgte Digterværker af de gennemgaaede Forfattere ere oplæste. K. Arentzens og Torsteinsons Nordiske Mythologi efter Kilderne er læst og repeteret. Realafdelingen i denne Klasse har desuden i en særskilt ugentlig Time sammen med Realafdelingen i 4de Klasse gennemgaaet og indøvet Bojesens danske Sproglære indtil Ordstillingen. Stile 34. — IV. Kl. (Hertel). Holsts pros. Læsebog er tilligemed M. Hammerichs „Danske og Norske Læsestykker“ benyttet til Øvelser i Oplæsning; desuden er der af Disciplene — enkelte Gange af Læreren — oplæst Smaastykker og enkelte Digterværker, mest af Holberg og I. L. Heiberg. Af Holsts poet. Læsebog ere 7 Digte lærte til Fremsigelse. 34 Stile. — III. Kl. (Hertel). Til Øvelser i Læsning er benyttet Holsts pros. Læse-

bog; Bojesens danske Sproglære er gjennemgaaet indtil Ordstillingen og indøvet ved Analyse. Af Holsts Smaadigte til Udenadslæsning ere 8 lærte. 38 Stile. — II. Kl. (Hertel). Til Øvelser i Læsning er benyttet Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog, baade den prosaiske og den poetiske Del. Bojesens danske Sproglære indtil Ordstillingen er, med nogle Forbigaaelser, lært og indøvet ved Analyse. Af Holsts „Smaadigte“ ere 9 lærte til Fremsigelse. 40 Stile (Gjenfortælling) ere skrevne paa Skolen. — I Kl. (Mathiesen). Til Indøvelse af Oplæsning og Analyse er benyttet Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog, i hvilken hele den prosaiske Del er læst. Fremsigelse af udenad lærte Vers efter Holsts „Smaadigte.“ Diktatstil 4 Gange egentlig indtil Jul; efter Jul 3 Gange om Ugen, ialt 125.

Latin.

VII. Kl. A. (Rektor). Ciceronis de off. lib. I, ejusdem oratt in Catilinam I, III, IV; Horatii epist. lib. I et II; Livii hist. lib. XXVIII. Repeteret ovenstaaende og desuden Cic. de off. lib. II et III, ejusdem oratt. pro lege Manilia, pro Dejotaro, pro Archia poeta, pro Ligario; Livii hist. lib. XXVII; Horat. odar. lib I—III (se nedenfor); Vergilii Æneid. lib. XI et XII; efter Madvigs carmina selecta Tibul. og Propert. (undt. 8.) 64 Stile. 37 Versioner (hvoraf en Del er skreven paa Skolen). Tregders Literaturhistorie og Bojesens romerske Antiquiteter i Udvalg. Til Afgangsprøven opgives: Ciceronis de off. lib I—III., ejusdem oratt. pro lege Manilia, in Catilinam I, III et IV, pro Ligario, pro Dejotaro, pro Archia poeta; Livii hist. lib XXVI, XXVII, XXVIII, Sallustii bel. Catil. Efter Madvigs carmina selecta Tibull. og Propert (undt. 8). Horat. odar lib. I. 1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 27, 28, 29, 31, 34, 37, 38; lib. II (undt. 5); lib III: 2, 3, 5, 6, 8, 9, 13,

14, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 28, ejusdem epist. lib. I et II, Vergilii Æneid. lib XI et XII. — VII Kl. B. Læst og repeteret Ciceronis de off. lib. I, orat. pro Archia poeta, Horatii epist. lib. I et II, Livii hist. lib. XXVIII; Madvigs carmina selecta Catull. (undt X) et Tibulli. Desuden repeteret Livii hist. lib. XXVII, Ciceronis oratt. pro lege Manilia, in Catilinam I; Vergil. Æneid. lib. XI, XII. Literaturhistorie og Antiquiteter som VII. A. Stile 67, Versioner 40. — VI. Kl. (Ostermann). Livii hist. lib. XXVIII; Verg. Æneid. lib. I et II; Ciceronis oratt. in Catilinam II, III, IV. I Grammatik: læst Syntaxen og af Formlæren de uregelmæssige Verber. 100 Stile, 9 Versioner. — V. Kl. (Ostermann). Salustii de conjuratione Catilinaria; Ciceronis oratio pro lege Manilia; Bloch's Udgave af Ovid's Metamorphoses: Phaeton. Grammatik: læst Syntaxen til § 328, repeteret Formlæren. 110 Stile, 9 Versioner. — IV. Kl. (Reinhard). Cæsar bell. Gall. lib. I. II. Madvigs Grammatik. Repeteret Formlæren to Gange og i Syntaxen Kasuslæren; læst og repeteret de vigtigste Regler om Konj. og Inf. 90 Stile, 15 Versioner. — III. Kl. (Reinhard). Bergs og Møllers Læsebog S. 24—39. Læst og repeteret til Eksamen af Cornelius Nepos: Miltiades, Themistokles, Aristides, Pausanias, Cimon, Lysander, Conon, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus. Madvigs Grammatik: Formlæren fra § 19 til § 161 læst og repeteret to Gange. 48 Stile — II. Kl. (Hertel). Af C. Bergs og R. Møllers Læsebog (2den Udgave) S. 1—6 og hele det dertil sig sluttende Tillæg. Af Madvigs latinske Sproglære (4de Udgave) er læst og indøvet Formlæren i det for denne Klasse vedtagne Udvalg. I Slutningen af Skoleaaret skriftlige Øvelser.

Græsk:

VII. Kl. A. (Rektor). Lykurgs Tale imod Leokrates, af Morceaux choisis de Platon par Poyard: Protagoras

og le Banquet. Repeteret ovenstaaende og desuden: Herodots Historie 8de Bog, Plutarchs Philopømen, af Morceaux choisis de Platon par Poyard: Apologie de Socrate, Criton, Phedon, Homers Iliade 11te og 12te Bog, sammes Odyssees 6te og 9de Bog, Stolls Anthologi 1ste Del i Udvalg, Anakreontea (som nedenfor er angivet), Tregders Mythologi med Forbigaaelse af enkelte §§, sammes Literaturhistorie i Udvalg. Til Afgangsprøven opgives: Homers Iliade 11te og 12te Bog, sammes Odyssees 6te og 9de Bog, Stolls Anthologie 1ste Del i Udvalg, Anakreontea Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 35, 40, 43, 54, 57, 58; Herodots Historie 8de Bog, af Marceaux choisis de Platon par Poyard: Apologie de Socrate, Criton, Phedon, Protagoras, le Banquet, Lykurgs Tale imod Leokrates, Plutarchs Philopømen. — VII. Kl. B. Læst og repeteret det samme som VII. A. har læst fra nyt af, desuden Homers Odyssees 6te og 9de Bog, Anakreontea og Stolls Anthologi 1ste Del i Udvalg som VII. A. — VI. Kl. (Ostermann). Bergs Læsebog 2den Afdeling Pag. 1—14, Pag. 40—58. Homers Iliade lib. XV, XVI. Repeteret Verberne i den græske Formlære. — V. Kl. (Mathiesen). Bergs Læsebog, 2den Afdeling, 2den Udgave: de tørste 22 Fabler og alt det mythologiske. Det væsentligste af Bergs Formlære er læst og repeteret. — IV. Kl. (Reinhard). Bergs Læsebog forfra til S. 41. Sammes Formlære til § 106.

Tydsk.

VI. Kl. (Hertel). Jürs und Rung „Deutsche Dichter von Klopstock bis auf die neueste Zeit“ (2te Ausgabe durch C. Jürs); desuden Schillers „Wallensteins Lager“. Nogle Kapitler af Simonsens Syntax ere læste, og sammes Formlære repeteret. Hver 14de Dag ere Disciplene

prøvede i et opgivet Pensum cursorisk Læsning. — V. Kl. (Lowsen). P. Hjorts Læsebog S. 564—581, 586—599, 612—621. Simonsens Grammatik. Hver 14de Dag ere Disciplene prøvede i et opgivet Pensum cursorisk Læsning. — V. Realkl. (Lowsen). P. Hjorts Læsebog S. 564—581, 586—599, 612—621. Simonsens Grammatik. Toepfers Udvalg 1ste og 2det Hefte. Ugentlig 1 Stil, ialt 27. — IV. Kl. (Lowsen). P. Hjorts Læsebog S. 134—155, 164—183, 186—194. Simonsens Grammatik. Hver anden Uge 1 Stil, ialt 14. — IV. Realkl. (Lowsen). P. Hjorts Læsebog S. 134—155, 164—183, 186—194. Simonsens Grammatik. Ugentlig 1 Stil, ialt 40. Toepfers Udvalg 1ste og 2det Hefte. — III. Kl. (Hertel). P. Hjorts Læsebog fra S. 20 til 80. Simonsens Formlære. Efter Holbechs og Petersens Materialier have Disciplene hver Uge hjemme skrevet en Stil, ialt 34. — II. Kl. (v. d. Recke). Rungs Læsebog S. 129—173. Simonsens Formlære indtil Hjelpeverberne; Holbechs og Petersens Materialier: Stykkerne 1—5 samt 10, 13 og 16. Efter Halvaarseksamen have Disciplene skrevet en Stil hveranden Uge, ialt 12 Stile. — I. Kl. (Lowsen). Rungs Læsebog S. 34—80. Simonsens Formlære. Holbechs og Petersens Materialier S. 1—10, omtrent Halvdelen af hvert Stykke mundtlig.

Fransk.

VII. Kl. (Mathiesen). Sicks Læsestykker, 2det Hefte: S. 1—32 og 544—80 samt Molières „l'Avare“ oplæst og oversat uden Forberedelse hjemme. — VI. Kl. (Børre). Af Borrings Etudes, 7de Udg., S. 62—83, 162—172, 187—230, 236—340. Hele Pios Grammatik er repeteret, og cursorisk Læsning er øvet i den største Del af Aaret engang om Ugen, senere hver 14de Dag. 30 skriftlige Arbejder ere udarbejdede paa Skolen. — V. Kl. (Børre). Af Borrings Etudes er læst S. 1—83, 119—147, 426—

437. Af Grammatiken er læst og repeteret Formlæren og Hovedtrækkene i Syntaxen. 30 skriftlige Arbejder paa Skolen. Cursorisk Læsning (la guerre des paysans af H. Conscience) er begyndt i den sidste Halvdel af Skoleaaret. — IV. Kl. (Mathiesen). Borrings Læsebog for Mellemlasserne S. 1—53 og S. 241—262, læst og repeteret. Det væsentligste af Formlæren efter Pios Grammatik. 20 Versioner ere skrevne paa Skolen. III. Kl. (Børre). Af fransk Læsebog for Begyndere af A. M. er læst forfra til S. 67 og S. 86—102. Af Pios Grammatik ere de regelmæssige Former læste og repeterede. Paa Skolen er i den sidste Halvdel af Aaret skrevet endel Stile, hvortil Stoffet i Regelen er hentet fra Dagens Lektie.

Religion.

VII. Kl. (Børre). Lukas's Evangelium Cap. 16—24 og Pauli Brev til Galaterne i Grundsproget læst og repeteret. — VI. Kl. (Børre). Assens's Bibelhistorie er repeteret; ligeledes er Troeslæren i sin Helhed repeteret efter Balslevs Forklaring til Luthers lille Katechismus. — V. Kl. (Børre). Assens's Bibelhistorie S. 154—234. Balslevs Katechismusforklaring § 82 til Slutningen og § 1—9. Nogle Psalmer. — IV. Kl. (Børre). Assens's Bibelhistorie fra 6te Afsnit til Bjergprædikenen. Enkelte Partier af 9de Afsnit, der indeholder en Udsigt over det gamle Testaments Skrifter, ere forbigaaede. Balslevs Forklaring fra Fadervor til Slutningen. Endel Psalmer. III. Kl. (Børre). Assens's Bibelhistorie S. 1—95 (7de Afsnit). Balslevs Katechismusforklaring fra § 55 (Troen) til § 92 (Legemets Opstandelse og det evige Liv). Endel Psalmer. — II. Kl. (Børre). Balslevs Bibelhistorie. Balslevs Katechismusforklaring S. 1—25. Nogle Psalmer ere læste. — I. Kl. (Mathiesen). Balslevs Bibelhistorie, fra Begyndelsen af det Gl. Testamente til Slutningen af

det Nye Testamente, læst og repeteret. Endel Psalmer ere lærte udenad.

Historie.

VII. Kl. (Königsfeldt og Reinhard) A. Hele Historien: Danmark, Norge og Sverig efter Kofod; alle de øvrige Afsnit efter Thriges og Blochs Lærebøger; Hansen har læst Middelalderens og den nyere Historie efter Kofod. — B. Den nyere Historie fra 1356 og den nyeste Tid til 1815 efter Bloch. A. og B. den gl. Historie efter Thrige. — VI. Kl. (Königsfeldt). Middelalderen efter Bloch og den nyere Historie efter samme til S. 51. — V. Kl. (Königsfeldt). Danmark, Norge og Sverig efter Thrige; Realdisciplene tillige den almindelige Historie efter Kofods fragmentariske Lærebog, med Undtagelse af Danmark, Norge og Sverig. — IV. Kl. (Königsfeldt). Den gamle Historie efter Thrige; Realdisciplene tillige Middelalderens og den nyere Historie efter Kofods fragmentariske Lærebog. — III. Kl. (Königsfeldt). Middelalderen og den nyere Historie efter Kofods fragmentariske Lærebog. — II. Kl. (Lowsen). Den gamle Historie efter Kofods fragmentariske Lærebog. — I. Kl. (Børre). Fædrelandets Historie efter Nissens Lærebog (ved Barfod) forfra til Frederik den Fjerde. Som sædvanligt er Stoffet i den ældre Tid udvidet, dels ved mundtlig Fortælling, dels ved Medtagelse af Sagnfortællingerne i Klassens danske Læsebog.

Geografi.

VI. Kl. (Königsfeldt). Hele Geografien efter Velschows Lærebog. — V. Kl. (Königsfeldt). Erslevs Lærebog Nr. 2, fra S. 175 Bogen ud. Realdisciplene hele Geografien; O. Königsfeldt efter Velschow, Frølich og Hansen efter Erslev. — IV. Kl. (Königsfeldt). Erslevs Lærebog Nr. 2, S. 97—180; Realdisciplene tillige forfra

til S. 93. — III. Kl. (Reinhard). Erslevs Lærebog Nr. 2, S. 1—66. — II. Kl. (Königsfeldt). Hele Erslevs mindre Lærebog. — I. Kl. (Petersen). Erslevs mindre Lærebog til Amerika.

Mathematik og Regning.

Mathematik. (De brugte Lærebøger ere: Holmstedts Ledetraad i Arithmetik og sammes Ledetraad i Plangeometri, Trigonometri og Stereometri, samt i IV. Kl.: Assens' Arithmetikens Begyndelsesgrunde). VII. Kl. A. (Bendz). Repeteret hele Mathematiken. 29 Opgaver hjemme. — VII. Kl. B. (Bendz). Læst Trigonometrien og Stereometrien. I Arithmetiken er læst Cap. 3, 8 og 9. 33 Opgaver. — VI. Kl. (Bendz). I Plangeometrien er læst fra Nr. 301 og ud, repeteret fra Nr. 153. I Arithmetik er læst Cap. 7 og 9 til Nr. 196. 37 Opgaver. — V. Kl. (Bendz). I Plangeometrien er læst fra Nr. 153 til Nr. 301, dog af Hensyn til Realdiseiplene med Forbigaaelse af adskilligt. Repeteret forfra. I Arithmetiken er læst Cap. 1, § 5 og 6, Cap. 2, 3, 4 og 6, ligeledes med Forbigaaelse af adskilligt. 35 Opgaver. — V. Rkl. (Bendz). Læst Plangeometrien fra Nr. 153 og ud, repeteret den hele; i Arithmetiken læst og repeteret det hele Pensum, som udfordres til Eksamen; Stereometrien læst i Udtog. I geometrisk Tegning er gennemgaaet de elementære Konstruktioner. 35 Opgaver. — IV. Kl. (Bendz). I Plangeometrien er læst forfra til Nr. 153. I Arithmetiken er læst efter Assens' Lærebog forfra til Nr. 62. 10 Opgaver. — Regning. V. Rkl. (Bendz). Efter Hansens Regnebøger ere gennemgaaede og repeterede de forskjellige Regningsmetoder. 32 Opgaver. — IV. Rkl. (Bendz). Omvendt og sammensat Reguladetri, Delingsregning, Gjennemsnitsregning, Procentregning, Kjæderegning, Flade og Rumfangsberegning samt Decimalbrøk efter Hansens Regnebøger. — III. Kl.

(Petersen). Holmstedts Geometri er læst forfra til § 140. Omvendt og sammensat Reguladetri, Delingsregning, Gjennemsnittsregning og Procentregning efter Hansens Regnebøger. — II. Kl. (Lowsen). De 4 Regningsarter med Brøk efter Rabens Regnebog. — I. Kl. (Lowsen). De 4 Regningsarter med benævnte Tal samt Reguladetri med hele Tal efter Rabens Regnebog.

Naturlære.

VII. Kl. A. (Petersen). Læst Ørstedts Fysik og repeteret Naturlærens chemiske Del efter Petersens Lærebog, samt Jørgensens Astronomi. — VII. Kl. B. (Petersen). Læst og repeteret Naturlærens chemiske Del efter Petersens Lærebog; læst Jørgensens Astronomi (sammen med VII. Kl. A.).

Naturhistorie.

VI. Kl. (Petersen). Et Kursus i Zoologi efter Lützens Lærebog Nr. 2, et Kursus i Botanik efter Petits Lærebog. I Sommerens Løb er der foretaget botaniske Udflugter med VI.—II. Kl. — V. Kl. St. og R. (Petersen). I Zoologi: det menneskelige Legeme efter Lützens Lærebog; i Botanik: den specielle Del efter Petits Lærebog. - V. Rkl. har repeteret Lützens Zoologi. — IV. Kl. R. og St. (Petersen). Læst Krybdyr, Padder, Fiske og Leddyr efter Lützens Lærebog. I Sommerens Løb ere en Del Planter blevne gjennemgaaede og beskrevne. — III. Kl. (Petersen). Læst Bløddyrene fra Søpungene samt Pattedyrene og Fuglene efter Lützens Lærebog. Øvelser i at bestemme og beskrive Planter. — II. Kl. (Petersen). De koldblodige Bendyr samt Leddyr efter Lützens Lærebog Nr. 2. Plantens Dele ere gjennemgaaede. — I. Kl. (Lowsen). Pattedyr og Fugle efter Lützens Lærebog Nr. 2.

Skrivning. (Brasen).

Der er anvendt den samme Methode, som er omtalt i Programmet for 1868.

Tegning. (v. d. Recke).

Ligesom ifjor er Frihaandstegningen efter 1—5 Hefte af Helsteds „Veiledning i Tegnekunsten“ fortsat i de tre lavere Klasser, ligesom i IV. og V. Rkl., hvortil for de to sidstnævnte Klassers Vedkommende ere fœiede Øvelser i Perspektivtegning og fritstaaende regulære Figurers Beskygning efter et foregaaende kortfattet Foredrag i Begyndelsesgrundene af Perspektiv- og Skyggelæren.

B. De fri Fag.

Hebraisk.

VII. Kl. B. (Königsfeldt). Genesis Cap. 1—6; Whittes Grammatik indtil § 77 med Undtagelse af Nominaldannelserne.

Engelsk.

VII. Kl. (Mathiesen). Listovs Ledetraad 1ste og 2den Afdl. læst og delvis repeteret. Grammatikens Hovedpunkter mundtlig indøvede med Henviſning til Løkkes Grammatik. VII. Kl. A. har desuden i en ugentlig Ekstratime efter Skoletiden, sammen med V. Rkl., læst Listovs Læsestykker 2den Afdl., S. 1—40 og S. 61—118. — V. og IV. Rkl. (Mathiesen). Listovs Ledetraad 1ste og 2den Afdl. læst og repeteret. Grammatikens Hovedpunkter mundtlig indøvede med Henviſning til Løkkes Grammatik. 29 skriftlige Arbejder. — V. Rkl. har desuden i en ugentlig Ekstratime efter Skoletiden, sammen med VII. Kl. A., læst Listovs Læsestykker 2den Afdl. S. 1—40 og S. 61—118.

Beretning om Skarpskydningen i 1870 og 1871.

Tal af Disciple, som have deltaget i Øvelserne.	Afstand i Alen.	Antal af:				Sum.	Middeltal.
		Skytter.	Skud.	Points.	Treffere.		
Fra 9de Juli til 8de Oktober 1870.							
12.	200	2	35	38	34	72	2,06
	150	3*)	105	84	81	165	1,57
	100	2	10	10	10	20	2,00
	50	4 á 6	100	138	95	233	2,33
	Sum	„	250	270	220	490	1,90
Fra 15de April til 20de Mai 1871.							
13, senere 12.**)	200	„	„	„	„	„	„
	150	4 á 6	85	110	113	223	2,63
	100	3 á 4	65	73	89	162	2,50
	50	2 á 3	65	82	65	147	2,26
	Sum	„	215	265	267	532	2,46

- Anm.** 1. Skydedagens Antal har i det Hele været 10.
2. Af de 465 afgivne Skud ere de 44 Skud gjorte af Disciplene med Skolens nye Remington-riffel, Resten med de ældre Minièrifler.

*) I Præmieskydningen den 9de Juli deltog af Skolens tidligere Elever Studenterne Lørup og K. Teisen.

***) En Elev hørte op af Mangel paa fysiske Kræfter.

Den Side 85 opførte Timetabel er noget forskjellig fra den tidligere, navnlig hvad Tydsk, Regning og Mathematik angaar.

I Slutningen af forrige Skoleaar og i Begyndelsen af dette blev der nemlig afholdt en Række partielle Lærermøder, hvor der toges i det enkelte gaaende Bestemmelser om en noget forandret Læseplan og Læremethode i disse Discipliner og i Fransk. Jeg havde ment, at det kunde have havt Interesse ogsaa for Lærere ved de andre Skoler at lære disse Bestemmelser at kjende og havde derfor villet fremstille dem i Programmet i Aar. Men da den nye Skolelov af 1ste April d. A. vil gjøre ganske andre Forandringer nødvendige, maa det vel anses for overflødigt nu at meddele noget, der næsten med det samme, det offentliggjøres, maa betragtes som antikveret.

V.

Under 21de Septbr. f. A. blev Adjunkt C. T. Børre allernaadigst udnævnt til Overlærer her ved Skolen.

Under 5te Januar d. A. blev Sergeant P. C. Truelse n af Ministeriet antaget som Assistent ved Gymnastikundervisningen.

VI.

En Skolefest.

En Højtid, hvorved Disciplene ikke blot ere tilstede som Tilhørere, men ogsaa som virksomme Deltagere, er een af de sjeldnere Begivenheder i Skolen, naar Festen ikke gaar ud paa alene at more, men der tilsigtes at gjøre et varigt Indtryk paa den unges Sjæl, at berige hans Aand og styrke hans gode Vilje. En saadan Fest havde Skolen det Held at holde den 19de November f. A. — Thvorvaldsens Liv baade som Menneske og Kunstner og den Storhed, han tilkæmpede sig, ere særlig skikkede til at gjøre Indtryk paa den unge.

Den Tillidsfuldhed, hvormed denne Kunstner arbejdede, tilintetgjorde det udarbejdede og frembragte det atter i ny og skjønnere Former, den Frihed for al Svulst og Over-spændthed, som udmærkede hans Ungdom, og endelig den ærlige og ligefremme Pligtfølelse, han viste ligeoverfor sit Arbejde, maa, skildrede i store Træk, godt kunne forstaaes selv af Skolens yngste Disciple. Da jeg derfor talte med Standsfæller om, at Skolen burde indenfor sin lille Verden fejre vor store Landsmands Hundred-aarsfest, mødte jeg fuldkommen Samstemning, ligesom øverste Klasse med Iver og Lyst tog sig af Sagen. Vi bleve snart enige om, at Festens Kjerne skulde være en Fortælling om Thorvaldsens Liv, hvortil der fandtes rigeligt Stof i Thieles Skrifter og Barfods Album. Men selv det bedste Foredrag vilde, naar det skulde være et Par Timer, — og kortere Tid kunde neppe slaa til —, være mere end vi turde byde vore smaa Venner som noget fornøjeligt og festligt. Det vilde jo kun være en endnu mere anstrængende Gjentakelse af det sædvanlige Skolearbejde. Det gjaldt derfor om at præsentere, som man siger, „Guldæblerne i Sølvskaaler“. Dette havde vi for Øje, idet vi ordnede Festen paa følgende Maade. Under Ledelse af Hr. Billedhugger Malthe pyntede syvende Klasses Disciple Eftermiddagen og Aftenen før den 19de Novbr. Solennitetssalen med Gran. Paa Midten af den lange Væg, der vendte mod Tilhørerne, var anbragt en udmærket Kopi af Horace Vernets store Portræt af Thorvaldsen*); paa Forsiden af Kathedret, der stod umiddelbart foran dette Billede, var et Par mindre Reliefs ophængte; til venstre og højre langs hele Væggen var der anbragt Statuer og større Reliefs af Thorvaldsen saavel fra Tiden før hans første Udenlandsreise som fra hans Blomstringstid, alle af Gibs

---

*) Kopien er af Koop, malet i Rom 1835.

og omgivne af den mørkegrønne Gran. Bagsiden af Værelset var prydet med Flag og Buster af Sokrates, Homer o. A., ligesom der paa Bordene henlaa Fotografier og Tegninger af Thorvaldsens Værker. Men det vanskeligste stod tilbage, nemlig under det lange Foredrag at bevare den højtidelige og friske Stemning, som Indtrædelsen i den smykkede Sal straks maatte fremkalde hos den livfulde Ungdom. Dette opnaaedes imidlertid med virkeligt Held derved, at hele Foredraget deltes i fem Dele, der adskiltes dels ved Recitativer dels ved passende Sange, i hvilke sidste Hr. Kantor Erslev med stor Omhu og Iver havde indøvet Disciplene. Festen begyndte med H. P. Holst's smukke Sang „Til søs Normannen med det blanke Værge“, dels Solo, dels Kor. Derefter fortalte Hr. Adjunkt Mathiesen i et smukt og hjerteligt Foredrag Thorvaldsens Ungdom indtil hans Udenlandsreise. Det næste Afsnit af Kunstnerens Liv indtil Hopes Bestilling af Jason indlededes med Øhlenschlägers Sang „Hr. Thorvald drog over salten Hav“, ligeledes dels Solo, dels Kor. Foredraget selv holdtes af Hr. Mathiesen. Derefter reciterede en Discipel af Ingemanns Digte over Thorvaldsens Værker „I Triumf fremtræder med Sejerskrandsen“. Hvor paa Hr. Mathiesen fortsatte Fortællingen indtil Aaret 1838 til det Øjeblik, da Thorvaldsen som en europæisk Stormagt paa Fregatten „Rota“ nærmede sig sin Fødeby. Dette Afsnit sluttedes med Afsyngelsen af Heibergs Sang „Paa Danskes Vej til Ros og Magt“. Derefter fulgte atter et Foredrag af Hr. Mathiesen, der omfattede Thorvaldsens senere Liv og hans Betydning som Kunstner. Hvor paa en Discipel reciterede H. C. Ørsted's Digt „Den Mand, hvis Liv dig her er forestillet“. Da nu Fortællingen om det store, Thorvaldsen havde skabt, omtrent var færdig, traadte Hr. Billed-

hugger Malthé op og gav i et livligt og belærende Foredrag en Fremstilling af Thorvaldsens Stilling til Konsten, hvordan denne var, da han fremstod, og hvad han gjorde den til. Derefter reciterede Hr. Mathiesen Hertz's dejlige Prolog:

„I Syrakusa stod

En Billedhugger i sit Værksted stille.“

Hvorpaa Festen sluttedes med, at et Kor afsang C. F. Wilsters tankerige Digt „I Danmarks Navn, i Konstens Navn*“.

At Udførelsen af alt dette betragtedes som særdeles heldig af Disciplene — og det var jo dog Hovedsagen —, blev indlysende deraf, at de indstændig bade mig om, at det maatte være dem tilladt, næste Dag at gjentage Festen for deres Forældre og Sødskende. Og skjønt jeg var ængstelig for Gjentakelse af noget, hvis heldige Udfald var afhængigt af saa mange uberegnelige Omstændigheder, nænnede jeg dog ikke at sige Nej, og Festen blev derfor gjentaget den følgende Søndag Aften**). Med Hensyn til Salens Udsmykning da tog alt sig unægtelig bedre ud ved Lys, men baade Sangene og Foredragene manglede noget af den Friskhed, den Præcision og det Liv, som de udmærkede sig ved den første Dag.

VII.

Videnskabelige Apparater.

A. Fortegnelse over de i Aaret 18^{70/71} i Skolebibliotheket indsatte Værker.

Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie, udg. af det Kongl. Nordiske Oldskrift-Selskab. 1870.

*) Saavel i Sangene som ogsaa i de reciterede Digte havde jeg tilladt mig at foretage smaa Forandringer, forat Ordene kunde passe til Tiden.

** Jeg maa ret meget beklage, at den Indbydelse, som Disciplene i VII. Kl. straks sendte ogsaa til de udenbys boende Forældre, ikke kom nogle af disse til Hænde i betimelig Tid.

- Abicht, C. De codicum Herodoti fide atque autoritate
(uden Aarstal)
- *Adler, N. F. Nogle Prædiker. 1843.
— Studier. 1843.
— Den isolerede Subjektivitet. 1840.
— Populære Foredrag over Hegels objektive Logik.
1842.
- Aischylos, Prometheus i Lænker. Overs. og oplyst af
F. L. Vibe. 1869.
- Allen, C. F. De tre nordiske Rigers Historie 1497—
1536. IV, 1. 1870.
- Annalen der Physik und Chemie. Herausgeg. von S. C.
Poggendorff. 1870.
- Antiksamling, den kongelige. Haandkatalog. 2 Eksp.
Arnd, E. Geschichte der Jahre 1848 bis 1860. 1863.
— Geschichte der Jahre 1861 bis 1867. 1869.
- Arriani Anabasis, erklært von C. Sintenis. 2te Ausg.
I—II. 1860—63.
- Atlas Antiquus. Von H. Kiepert. 5te Aufl. 1869.
- Bancroft, G. De forenede Staters Historie. Overs. af
C. Wulff. I—II. 1853—55.
- Berg, C. Udvalgte Stykker af Arrian, Plutarch, Pau-
sanias, Xenophon, udg. og oplyste af. 1870.
- Bergsøe, W. Fra den gamle Fabrik. I—II. 1869.
— Fra Piazza del Popolo. 2den Udg. 1870.
- Bibliotheca Philologica. Herausgeg. von K. Müldener.
1869.
- Bickell, G. Grundriß der hebräisohen Grammatik. 1ste Abtheil.
1869.
- Brock, P. Den oldenborgske Kongeslægt, især under
Enevælden, belyst ved den kronologiske Samling
paa Rosenborg Slot. 1870.
- Brodén, V. I. Öfversigt af Diktarterna. 2 Uppl. 1864.
- Bøgh, E. Dramatiffe Arbejder. VII, 1.
- Ciceronis, M. T. de officiis. Til Skolebrug bearbejdet
af G. F. V. Lund. 2den Udgave. 1869.
— Tusculanarum disputationum libri V. Ed. S.
G. Cavalin. 1870.
- Conversations-Lexicon, Nordist. Hft. 1—5.
- Curtius, G. Studien zur griechischen und latein. Gram-
matik, herausgeg. von, II, 2. III, 1. 1869
—70.
— Erläuterungen zu meiner griechischen Schul-
grammatik 2te Aufl. 1870

- Dahl, F. C. B. I Skolesagen. Et Indlæg. II, 1870.
- Dalin, A. F. Dansk-Norsk och Svensk Ordbok. 1869.
- Danske Magazin, 4de Rætte II, 3. 1869.
- Dietrichson, L. Omrids af den norske Poesis Historie. I, 1869.
- Dorph, Ch. Græsk-Romersk Mythologie til Skolebrug. 1870.
- Ewald, Joh. Udvalgte Digte, med en Indledning af C. Hauch. 1870.
- Fabricius, A. Ingeborg, Philip Augusts Dronning. 1870.
- Fibiger, O. og I. Pio. Udvalgte Stykker af Cicero, Cæsar, Cornelius, Sallustius og Livius. 1870.
- Forchhammer, J. G. Almueenfattelige Foredrag. Med Forfatterens Biografi og en Fortegnelse over hans literære Arbejder ved J. Johstrup. 1869.
- For Ide og Virkelighed. Et Tidsskrift. 1869.
- Fryxell, And. Berättelser ur Svenska Historien. 39te Delen. 1869.
- Goldschmidt, M. I den anden Verden. 1869.
- Grundtvig, Svend, Danmarks gamle Folkeviser. 4de Dels 1. Heft. 1869.
- Gutachten, Akademische, über die Zulassung von Realschul-Abiturienten zu Facultäts-Studien. Berlin 1870.
- *Gæa, æsthetisk Aarbog, udg. af P. L. Møller. 1844—1845.
- Hazelius, A. Om Rätstafningens Grunder med särskild Afseende på Svenska Språket. 1870.
- Heie, I. C. N. 10 forskjellige Alphabeter. 1869.
- Herodot mit erklärender Anmerkungen von R. W. Krüger, 5tes Heft. 1856. 1—2.
- Melpomene, herausgeg. von Dr. Ritschel. 1853.
- Für den Schulgebrauch erklärt von K. Abicht. I—V. 1861—1866.
- sein Leben und sein Geschichtswerk, von H. Stein. 1870.
- Historiarum libri IX. Curavit, H. R. Dietsch. I—II. 1864—1866.
- Herg, Henrik, Tre nye Skuespil. Dramatiste Værter. 17de Bind. 1869.
- Hesiodea quæ feruntur carmina, rec. A. Koechly, lectionis varietatem subscripsit G. Kinkel. 1870.
- Hjort, P. Udvalg af Breve fra Mænd og Kvinder til. Ny Samling. 1869.

- Hoffmann, C. A. I. Supplementum lectionis Græcæ. Auswahl griechisch. Prosa. 1866.
- Hof- og Statskalender, Kongl., for Aaret 1870. Udg. af J. P. Trap.
- Holbech, I. Nogle Meddelelser om Stokholms Folkeskolevæsen. 1869.
- Holmgreen, A. E. De for Landbruget samt Skov- og Havedyrkningen nyttige og skadelige Insekter. Overs. efter den svenske Original. 1870.
- Horats's Oder og Breve, udg. til Skolebrug af E. Lembcke, 2den Udg. 1869.
- Q. Horatius Flaccus, ex recensione et cum notis atque emendationibus Richardi Bentleyi. I—II. ed. 3tia 1869.
- Hjten, Henr. De Unges Forbund, 1869.
- Jessen, E. Svensk Sproglære, 1868.
- Kinch, J. Ribe Bys Historie og Beskrivelse 4 Hft 1869.
- Kjær, L. Ove. Dansk-Latinsk Ordbog. 1870.
- Koch, J. Danske Ordsprog og Talemaader fra Sønderjylland, samlede af. 1870.
- Lepsius, R. Die Chronologie der Ägypter. Einleitung und 1ster Theil. 1865. 4.
- Lieblein, F. Antidens Opdagelser om de gamle Egyptere. 1865.
- Literarischer Wochenbericht aus Leipzig. 4ter Jahrg. 1870.
- *Lobecks academischen Reden, Auswahl aus. Von A. Lehnerdt. 1865.
- Lorentz, L. Forelæsninger over Naturlæren for Officerskolens næstældste Klasse. 1870.
- Lübke, V. Kunsthistorien fra de ældste Tider til vore Dage. Efter Originalens 4de Oplag bearb. ved I. Lange. 1—3 Lev. 1869.
- Lyngby, K. I. Det nordiske Retskrivningsmøde i Stockholm. 1870.
- Løkke, I. Beretning om det nordiske Retskrivningsmøde i Stockholm. 1870.
- Max Müller, Essays. I. Beiträge zur vergleichenden Religionswissenschaft. II. Beitr. zur vergleich. Mythologie und Ethnologie. 1869.
- Melodier, 228, til P. D. Bojsens danske Sangbog. 1867.
- Miklosich, F. über den Accusativus cum Infinitivo. 1869.

- Monrad, D. G. Om politiske Drommerier. To Forelæsninger. 1870.
- *Nordalbingische Studien I, 1—2 (1844). II, 1—2 (1845). IV, 1 (1847).
- Nöldeke, Th. Die Inschrift des Königs Mesa von Moab. 1870.
- Paludan = Müller, F. Svar Lyffes Historie. 2den Del. 1869.
- *Panofka, Th. Argos Panoptes. 1838.
- Poyard, C. Morceaux choisis de Platon. 1869.
- Presensé, G. de. Jesus Christus, hans Tid, hans Liv, hans Gjerning. 6te Hft.
- Ravn, I. T. Fremstilling af Krigsbegivenhederne paa Als fra 18de April til 1ste Juli 1864. 1870.
- *Recke, D. Injurgenternes Angreb paa den danske Armees Fløistillinger. 1852.
- Renan, E. De l'origine du langage, 4 ed. 1864.
- Reusch, G. Ch. Pflanzenblätter in Naturdruck, gef. und herausgeg. von. 5—7 Lief. 1869.
- Ribbeck, O. Beiträge zur Lehre von den lateinischen Partikeln. 1870.
- Romantisk Digtning fra Middelalderen, udg. af C. I. Brandt. I. 1869.
- Rosing, S. Engelfs = Danst Ordbog, 3die Udg. 1869.
- Rougé, E. de. Institution à l'étude des écritures et de langue Égyptiennes. 1869.
- Rydqvist, I. E. Svenska Språkets Lagar. 4de Bandet. 1868.
- Samlinger, Danske, udg. af C. Bruun, O. Nielsen og S. B. Smith IV, 3. 4. V, 1—2.
- *Schenkl, K. über die Zeusreligion. 1866.
- Scott, Walter. De skotte Presbyterianere. Overs. af L. Moltke. 1870.
- Schlottmann. Die Siegestsäule Mesas, Königs der Moabiten. 1870.
- Schröder, P. Die Phönizische Sprache. Entwurf einer Grammatik nebst Sprach- und Schriftproben. 1869.
- Sibbern, F. G. Om Poesi og Kunst i Almindelighed. 3die Del. 1869.
- Shakespeares Dramatiske Værker, overs. af G. Lembeke. 14 Bd. 1870.
- Sophocles's Tragedier, overs. af N. B. Dorph. I—II. 1851—52.

- Stilling, H. C. Reise i Ægypten. 1869.
- Stoll, H. V. Chrestomathie aus Griechischer Historikern. 1863.
- *Studenterforeningens Visebog 1848. 1—2. 1863.
- Svenska Visor och Sånger samlade och utgifna till bruk vid Folkhögskolan i Norden. I. 1870.
- Söderwall, K. F. Hufvudepokerna af Svenska Språkets Utbildning. 1870.
- Søfilde, N. K. Gamle og nye Minder fra Brahetrolleborg og Omegn. Udg. af Fr. Barfød. 1870.
- Af Søren Rierregaards efterladte Papirer 1833—43 ved H. R. Barfød. 1869.
- T. Macci Plauti Captivi in usum scholarum rec. I. L. Ussing. 1869.
- Theokrits Idyllen. Mit deutscher Erklärung von A. Th. H. Fritzsche. 2te Aufl. 1869.
- Thiele, I. M. Erindringer fra Bakkehuset. 1869.
- Thomsen, C. Det romerske Stats- og Privatliv i Oldtiden. 1869.
- Thorvaldsens Musæum. Haandkatalog. 2 Ekspl.
- Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaberne. 1870.
- Danst, for Kirke- og Folkeliv, Literatur og Kunst. 1870.
  - Nordisk for Politik, Ekonomi och Literatur. Udg. af K. Hamilton. 1870.
  - Nyt, for udenlandst theologisk Literatur. Udg. af H. N. Clausen. 1870.
  - for Mathematik, udg. af Tychsen. II, 6.
  - for Physik og Chemi, udg. af A. og I. Thomsen. 1870.
- Topelius, Z. Fältskärns Berättelser. 4—15 Hft.
- *Bedel-Simonson, Bidrag til Hr. Søren Brahes Levnetsbeskrivelse. 1845.
- *Bibe, A., Billeder og Minder fra mit Rjytmaalerliv i det nordlige Norge. 1860.
- Wattenbach, W. Anleitung zur Lateinischen Palæographie. 1869.
- Weiss, H. Kostümkunde. 5—8 Lief. 1869.
- Wesjel, Joh. Herm. Udvalgte Digte.
- Westermann, H. Beobachtungen auf dem Gebiete der Pädagogik. 1870.
- Westphal, Rudolph. Methodische Grammatik der griechischen Sprache. I. Formenlehre. 1. 1870.

- Wimmer, L. F. A. Oldnordisk Formlære til Brug ved Undervisning og Selvstudium. 1870.
 — Oldnordisk Læsebog med tilhørende Ordsamling. 1870. †).

B. Den naturhistoriske og den fysiske Samling
 har modtaget følgende Forøgelse:
 Mustela erminea.
 Parus cæruleus.
 En Strømvender.
 En Tangensboussole.

VII.

A. Summarisk Oversigt over Skolens Indtægter og Udgifter i Finantsaaret 18⁷⁰/₇₁.

Indtægt:	
Jordebogsindtægt med Fradrag af	
Skatter	3,894 Rd. 35 ¹ / ₂ Sk.
Renter af Skolens Kapitalformue	2,607 — 34 ¹ / ₂ —
Skolekontingenter	2,734 — 16 —
Helsingørs Hospital.	300 — „ —
Kontant Godtgjørelse ved Obligations	
Ombytning	15 — 1 —
Tilskud fra den almindelige Skolefond	7000 — „ —
	16,550 Rd. 87 Sk.
Udgift:	
Gager og Timebetaling	13,595 Rd. 80 Sk.
Pensioner	1,148 — 69 —
Bibliothek og videnskab. Apparater	384 — 15 —
Bygningernes Vedligeholdelse	252 — 57 —
Badehus	40 — „ —
Inventarium	98 — „ —
Brændsel og Belysning	406 — 9 —
Kommunale Udgifter	60 — 6 —
Regnskabsføringen	340 — „ —
Forskj. løbende og ekstraord. Udgifter	454 — 52 —
Riffelskydning	45 — 36 —
	16,825 Rd. 36 Sk.

†) De med * betegnede Bøger ere kjøbte paa Bogauktioner i Kjøbenhavn.

B. Stipendiekassen 18⁷⁰/₇₁.

Indtægt:	
Renter af Stipendiefondens Midler	280 Rd. 24 Sk.
Uddrag af Sparekassen	102 — 34 —
Refusion	100 — 78 —
	<hr/>
	483 Rd. 40 Sk.

Udgift:	
Udbetalte Stipendier	245 Rd. „ Sk.
Indsat i Sparekassen	231 — 86 —
Regnskabsførerens Procenter	6 — 50 —
	<hr/>
	483 Rd. 40 Sk.

C. Discipelbibliotheket.

Udgift:	
Bøger	31 Rd. 64 Sk.
Indbinding	5 — „ —
	<hr/>
	36 Rd. 64 Sk.

Indtægt:	
28 Deltagere à 1 Rd., 8 à 3 Mk.	32 Rd. „ Sk.
Solgt 2 Eksemplarer af Kataloget à 16 Sk. „ —	32 —
Fra forrige Aar	3 — 56 —
	<hr/>
	35 Rd. 88 Sk.

IX.**Fordeling af Skolens Beneficier 18⁷⁰/₇₁.**

1. **Skolens Stipendier:** Det højeste, 50 Rd.: P. C. Limpricht; det mellemste, 35 Rd.: J. C. C. Hansen, N. C. J. Haagerup, C. E. Tauson, J. O. V. Königsfeldt, J. Olivarius; det laveste, 20 Rd.: J. V. R. Albrechtsen, C. A. Brasen, C. Ewald, C. L. Tuxen, A. L. J. Trane, C. D. Neergaard.

2. **Det Moltkeske Legat** for Embedsmænds skolesøgende Sønner 40 Rd.: J. O. V. Königsfeldt og C. L. Tuxen.

3. **Fri Undervisning:** J. C. C. Hansen, A. P. Tuxen, N. C. J. Haagerup, C. E. Tauson, J. L. Faartoft, G. A. Brasen, C. Ewald, J. S. S. B. Ulrich, A. C. C. Albrechtsen, H. C. P. H. Baumgarten og H. C. S. Lassen*).

*) Desuden har J. O. H. Jespersen, der i Oktober f. A. omflyttedes fra Randers Skole til denne, beholdt den ham hist tilstaaede fri Undervisning.

4. **Ekstraordinære Gratister:** J. O. V. Königsfeldt, O. C. F. Königsfeldt, J. V. N. Reinhard og J. F. E. Lowsen.

5. **Af Skolens 2 Pladser paa Regentsen** tildeltes den ene J. J. A. Lørup.

X.

Tidstavle for Prøverne.

Afgangspøven.

A. For de studerende Disciple:

Skriftlig: Torsdag den 22de Juni Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (bunden Opgave); 4—8 latinsk Version; Fredag den 23de Juni Kl. 8—12 Geometri; 4—8 Udarbejdelse i Modersmaalet (fri Opgave); Mandag den 26de Juni Kl. 8—12 latinsk Stil; 4—8 Arithmetik.

Mundtlig: Mandag den 10de Juli Kl. 8 Latin; Kl. 5 Geometri; Tirsdag den 11te Kl. 8 Græsk; Kl. 5 Arithmetik; Onsdag den 12te Kl. 8 Historie; Kl. 5 Fysik.

B. For Realdisciplene:

Skriftlig: Fredag den 7de Juli Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (fri Opgave); 4—8 Regneopgave I; Lørdag den 8de Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (bunden Opgave); 4—8 Regneopgave II.

Mundtlig: Fredag den 14de Juli Kl. 8 Historie og Geografi; Kl. 5 Mathematik; Lørdag den 15de Kl. 8 Naturhistorie; Kl. 12 Engelsk; Mandag den 17de Kl. 8 Tydsk; Kl. 12 Fransk; Torsdag den 20de Kl. 8 Dansk.

Aarsprøven.

Skriftlig: VII. B. Torsdag den 22de Juni Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet (bunden Opgave); 4—8 latinsk Version; Fredag den 23de Kl. 8—12 Geometri; 4—8 Udarbejdelse i Modersmaalet (fri Opgave); Mandag den 26de Kl. 8—12 latinsk Stil; 4—8 Arithmetik.

VI. Fredag den 7de Juli Kl. 8—12 Udarbejdelse i Modersmaalet; 4—7 Oversættelse fra Latin til Dansk; Lørdag den 8de Kl. 8—12 latinsk Stil; 4—8 mathematisk Opgave.

V. Fredag den 7de Juli Kl. 8—12 Udarbejdelse

i Modersmaalet; Kl. 4—7 V. St. Kl. latinsk Version; V. Rkl. Regning I; Lørdag den 8de V. St. Kl. 8—11 latinsk Stil; V. Rkl. 8—12 Udarbeidelse i Modersmaalet (II); V. St. og V. Rkl. Kl. 4—6 Oversættelse fra Fransk til Dansk; Mandag den 10de V. St. Kl. 8—11 Oversættelse fra Latin til Dansk; V. Rkl. Regneopgave; 12—2 V. St. og Rkl. Oversættelse fra Tydsk til Dansk; 4—7 matematisk Opgave.

- IV. Fredag den 7de Juli Kl. 8—11 Udarbeidelse i Modersmaalet; 4—7 IV. St. Oversættelse fra Latin til Dansk; IV. Rkl. Regneopgave I; Lørdag den 8de Kl. 8—11 IV. St. latinsk Stil; IV. Rkl. Udarbeidelse i Modersmaalet (II); Kl. 4—6 St. og Rkl. Oversættelse fra Fransk til Dansk; Mandag den 10de Kl. 8—11 Oversættelse fra Tydsk til Dansk.
- III. Fredag den 7de Juli Kl. 8—11 Udarbeidelse i Modersmaalet; 4—7 Oversættelse fra Tydsk til Dansk; Lørdag den 8de Kl. 8—11 latinsk Stil; 4—6 Regning.
- II. Fredag den 7de Juli Kl. 8—10 Udarbeidelse i Modersmaalet; Lørdag den 8de Kl. 8—10 Oversættelse fra Dansk til Tydsk; 4—6 Regning.
- I. Fredag den 7de Juli Kl. 8—10 Udarbeidelse i Modersmaalet; Lørdag den 8de Kl. 8—10 Regning.

Mundtlig: VII. B. Fredag den 14de Juli Kl. 8 Latin; Lørdag den 15de Kl. 8 Historie; Kl. 5 Græsk; Mandag den 17de Kl. 8 Religion; Tirsdag den 18de Kl. 8 Matematik; Onsdag den 19de Kl. 8 Naturlære; Kl. 12 Fransk og Engelsk; Torsdag den 20de Kl. 8 Hebraisk.

- VI. Fredag den 14de Juli Kl. 8 Fransk; Kl. 12 Religion; Lørdag den 15de Kl. 12 Tydsk; Mandag den 17de Kl. 12 Geografi; Tirsdag den 18de Juli Kl. 8 Latin; Kl. 5 Matematik; Onsdag den 19de Kl. 12 Græsk; Kl. 5 Historie; Torsdag den 20de Kl. 8 Naturhistorie.
- V. Fredag den 14de Juli Kl. 8 V. Rkl. Historie og Geografi; Kl. 5 V. St. og Rkl. Matematik; Lørdag den 15de Kl. 8 Naturhistorie; Kl. 12 V. Rkl. Engelsk; Mandag den 17de V. St. og Rkl. Kl. 8 Tydsk; Kl. 12 Fransk; Tirsdag

den 18de Kl. 8 Religion; Kl. 12 V. St. Græsk; Onsdag den 19de Kl. 8 V. St. Historie og Geografi; Kl. 5 Latin; Torsdag den 20de Kl. 8 V. Rkl. Dansk.

- IV. Fredag den 14de Juli Kl. 8 Mathematik; Kl. 5 IV. St. Latin; Lørdag den 15de Kl. 12 IV. Rkl. Engelsk; Kl. 5 St. og Rkl. Religion; Mandag den 17de Kl. 5 IV. St. Græsk; Tirsdag den 18de Kl. 8 IV. St. og Rkl. Fransk; Kl. 12 Historie og Geografi; Kl. 5 Tydsk; Onsdag den 19de Kl. 12 Naturhistorie; Torsdag den 20de Kl. 8 IV. Rkl. Dansk.
- III. Fredag den 14de Juli Kl. 12 Naturhistorie; Lørdag den 15de Kl. 12 Latin; Kl. 5 Dansk; Mandag den 17de Kl. 12 Mathematik; Kl. 5 Historie; Tirsdag den 18de Kl. 12 Religion; Onsdag den 19de Kl. 8 Tydsk; Kl. 5 Geografi; Torsdag den 20de Kl. 8 Fransk.
- II. Fredag den 14de Juli Kl. 12 Tydsk; Lørdag den 15de Kl. 8 Religion; Mandag den 17de Kl. 8 Dansk; Kl. 5 Naturhistorie; Tirsdag den 18de Kl. 12 Latin; Kl. 5 Geografi; Onsdag den 19de Kl. 12 Historie.
- I. Fredag den 14de Juli Kl. 5 Religion; Mandag den 17de Kl. 8 Geografi; Kl. 12 Tydsk; Kl. 5 Naturhistorie; Tirsdag den 18de Kl. 5 Historie; Onsdag den 19de Kl. 5 Dansk.

Torsdag den 20de Juli Kl. 12 prøves de indmeldte Disciple.

Fredag den 21de Kl. 12 Prøve i Sang; Kl. 1 Prøve i Gymnastik for hele Skolen.

Lørdag den 22de Juli Kl. 10 bekendtgjøres Udfaldet af Prøverne, hvorefter Sommerferien tager sin Begyndelse.

Onsdag den 23de August Kl. 8 begynder Undervisningen i det ny Skoleaar.

Til at overvære de mundtlige Prøver og Slutningshøjtideligheden indbydes enhver, der har Interesse for Skolen og dens Virksomhed.

Frederiksborg lærde Skole, i Juni 1871.

C. Berg.